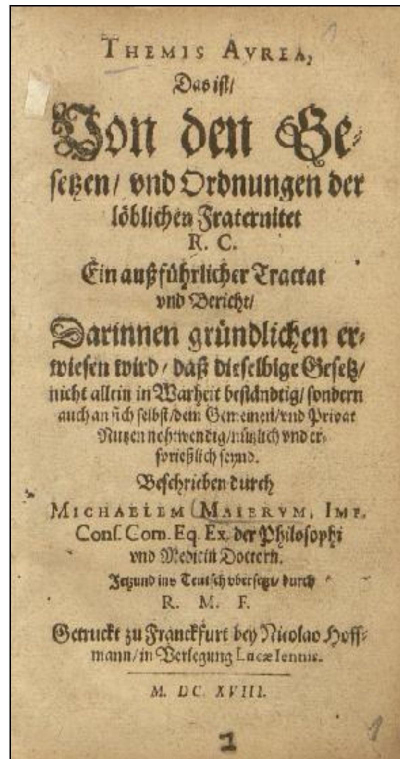

THEMIS AVREA,
Das ist/
Von den Ge-
setzen/ vnd Ordnungen der
löblichen Fraternitet
R. C.
Ein außführlicher Tractat
vnd Bericht/
Darinnen gründlichen er-
wiesen wird/ daß dieselbige Gesetz/
nicht allein in Warheit beständig/ sondern
auch an sich selbst/dem Gemeinen/vnd Privat
Nutzen nohtwendig/nützlich vnd er-
sprießlich seynd.
Beschrieben durch
MICHAELEM MAIERVM, IMP.
Cons. Com. Eq. Ex. der Philosophi
vnd Medicin Doctorn.
Jetzund ins Teutsch vbersetzt/ durch
R. M. F.
Getruckt zu Franckfurt bey Nicolao Hoff-
mann/ in Verlegung Lucæ Iennis.
M. DC. XVIII.

Michael Maier

T H E M I S   A U R E A

D E G O U D E N T H E M I S

1 6 2 8

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

2011
herzien 30 november 2018

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING

Michael Maier, 1568-1622, doctor in de filosofie en de medicijnen, was een bekend arts-alchemist aan het hof van keizer Rudolf II van Oostenrijk. Deze was in zijn dagen een bekend mecenas, die aan zijn hof toevlucht bood aan vele geleerden en kunstenaars, onder wie de schilder Arcimboldo. Maier was een tijdgenoot van Isaac Newton en had grote invloed op hem.

In Themis Aurea behandelt Maier de bekende 6 wetten waaraan de Broeders R.C. (Fratres Rosae Crucis, dus de Broeders van het Rozekruis) zich volgens de Fama Fraternitatis - een spraakmakend geschrift van de Rozekruisers uit 1614 - moeten houden. Maier geeft aan, wat de voordelen zijn voor het navolgen van deze wetten en analyseert ze mede in relatie tot hun rol voor de medische praktijk. Hij houdt het gedrag en de werkwijze van de artsen en apothekers uit zijn tijd tegen het licht, waarbij hij hun de genoemde wetten voorhoudt, en tevens de volgens hem verouderde medische inzichten van onder andere Galenus bekritiseert. Zijn visie vormde een omwenteling. Weliswaar hekelt hij vele geneeskundige methoden en praktijken uit zijn tijd en uit de oudheid, maar erkent dat zij soms toch ook hun nut hebben.

Onder historici gespecialiseerd in mystiek, alchemie en de geschiedenis van de geneeskunde, is Maier geen onbekende. Hij werd vooral vermaard door zijn met zeer veel alchemistische afbeeldingen verluchtigde werk 'Atalanta Fugiens', toonaangevend voor de hele alchemistische era. Het Atalanta Fugiens staat bekend als het eerste multimediaproject in de geschiedenis. Het bevat teksten, afbeeldingen en 50 muziekstukken.

In Themis Aurea komen de enerzijds reële, anderzijds allegorische maatstaven van de Broeders (zoals Maier hen noemt), in hun onderlinge verband aan de orde. Hoewel de Rozekruisers niet primair genezers zijn, ligt het geneeswerk in het verlengde van hun mystieke werk, waarin het aankomt op het methodisch ontwikkelen van lichaam en geest, het aanscherpen van het innerlijk waarnemingsvermogen, en het duurzaam afgestemd zijn op het Innerlijk Zelf. Het geneeswerk is niet primair gericht op de lichamelijke artsenij (waartoe zij vanzelfsprekend in wettelijke zin slechts beperkt bevoegd zijn), maar strekt zich eerder uit tot de geestelijke staat van de mens.

Maier ziet in hun werkwijze een voorbeeld van hoe de reguliere wetenschap zou kunnen handelen: zonder ego, winstoogmerk, het wekken van verkeerde verwachtingen, mystificatie rond eigen kunnen of het ongefundeerd voorgeven van de werkzaamheid der toegepaste middelen. Regelmatig gebruikt hij het middel van de vergelijking om zijn visie te ondersteunen, en grijpt daarbij terug op tal van historische personages en godenfiguren uit de oudheid. Het hele werk geldt tevens als een apologie voor de Rozekruisers.

Ronduit treffend is zijn visie over wat wij pas in de 20e eeuw zijn gaan beschrijven als de 'morfische velden', die de psychische blauwdruk zouden zijn van alle levensprocessen. Zo zegt Maier in hoofdstuk 5: *"Maar om vrijuit en helder te spreken, zoals het filosofen betaamt, is het ons standpunt dat er een natuurlijke waarde en bepaalde voorbestemming is - voortkomend uit de invloed van de hemellichamen - die op zulk een bijzondere wijze een vorm voorbereidt die opgevoerd moet worden, dat die als het ware vastgelegd moet worden in het juiste object. En als dan de stof op de juiste wijze is voorbereid en met de vorm is samengevallen, produceert de gehele substantie of het gemengde lichaam noodzakelijkerwijs een gevolg dat hiermee in overeenstemming is."*

Themis Aurea verscheen aanvankelijk in 1628 in het Latijn en werd vervolgens in het Engels vertaald. In zijn werk spreekt Maier in de derde persoon over de Broeders. Op een enkele plek laat Maier echter doorschemeren dat hij zelf lid is van de Broederschap. In elk geval lijkt hij nauw met de Broederschap verbonden. Toch moeten conclusies hieromtrent met zeer veel reserve behandeld en beoordeeld worden, zeker nu de oorspronkelijke vertalers van het Latijn zich in hun vertaling veel vrijheden gepermitteerd hebben. In de voetnoten heb ik dat behandeld.

Bij deze Nederlandse vertaling heb ik de Engelse vertaling uit 1656 gevolgd, getiteld *'Themis Aurea. The Laws of the Fraternity of the Rosie Crosse. Written in Latin by Count Michael Maierus, And now in English for the Information of those who seek after the knowledge of that Honourable and mysterious Society of wise and renowned Philosophers. London, Printed for N. Brooke at the Angel in Cornhill: 1656."* Van genoemde oude Engelse vertaling bestaat een hedendaags transcript in modern lettertype.

Zowel de Latijnse als de Engelse tekst kent vele hoofdletters op plaatsen waar wij die tegenwoordig niet zouden gebruiken. Ze zijn zoveel mogelijk vervangen door onderkastletters, op enkele uitzonderingen na. Voorbeelden: de woorden Broeders, Broederschap en (afhankelijk van de context) Natuur. Voor Natuur geldt, dat hieraan in mystiek-filosofische en alchemistische kringen een andere betekenis wordt gehecht dan aan het gangbare 'natuur'. Het omvat de natuur, de natuurwetten en een 'hoger gebied'. Hetzelfde geldt ten aanzien van Kunsten met een hoofdletter. Hieronder worden in mystieke en alchemistische zin niet zozeer de gebruikelijke - schone - kunsten verstaan, maar eerder de alchemie zelf en de verborgen, esoterische wetenschappen en hun voortbrengselen.

De Engelse vertaling zit vol voetangels en klemmen. Waar ze niet zijn, liggen er wel valkuilen. De tekst is op vele plekken qua grammatica en interpunctie erbarmelijk slecht: zinsdelen zijn naar willekeur met elkaar verknoopt; zinnen lopen niet af; enkelvoudige en meervoudige persoonsvormen sluiten niet aan op de gezegden. Wie het onderwerp van een handeling is, is vaak onduidelijk. De ene keer slaat "zij" op de ene partij, en een regel verder weer op een andere partij. Uit de context moet dan blijken wie ermee bedoeld is. Bij het vertalen heb ik er van afgezien om overal toe te lichten wie met welke persoonsvorm bedoeld wordt. De bedoeling is vaak wel duidelijk, hoewel de lezer daarvoor zo nu en dan even terug moet in de tekst.

Daarentegen zijn er hele stukken tekst die goed lopen. Het is, gezien de overduidelijke stijlbreuken en de stilistische en grammaticale verschillen, mijn stellige overtuiging dat meer dan één persoon aan de Engelse vertaling heeft gewerkt. De verschillen zijn opvallend groot.

Bij het vergelijken van Latijnse tekstdelen met de Engelse stuitte ik op tal van vrijpostigheden in de vertaling. Zo geeft hoofdstuk 5 in het Latijn: "idem quod *Medici* vocant", et cetera. Het Engels geeft hier zeer ten onrechte "illiterate Galenists", dus "ongeletterde aanhangers van Galenus", terwijl Maier (toch bepaald geen aanhanger van Galenus) zich in het Latijn neutraal uitlaat. Ook op andere plaatsen blijkt dat de vertaling zich niet nauwgezet aan het Latijns origineel heeft gehouden, terwijl dat zonder enige moeite had gekund. Wat ernstiger is, is dat in het Engels op diverse plekken hele passages vanuit het Latijn zijn weggelaten, inclusief Griekse citaten en verwijzingen naar personages uit de oudheid. Maiers werk verdient het, nogmaals grondig vanuit het Latijn vertaald te worden.

De alinea-indeling van het Engels volgt niet die van het Latijn, waar veel meer aaneengesloten passages te vinden zijn. Bij de vertaling naar het Nederlands heb ik vanwege de leesbaarheid overwegend de Engelse indeling aangehouden.

Voor vele Engelse termen geldt, dat zij in die tijd een andere betekenis hadden dan tegenwoordig. Zo kan 'physic' betrekking hebben op de medische wetenschap, maar ook op de menselijke lichamelijke gesteldheid, of op de natuurkunde. Dezelfde betekenisrijkdom heeft een woord als 'medicine'. En 'admire' betekent heden ten dage 'bewonderen', maar in de tijd van Maier ook 'verwonderen'. Met 'emperic' wordt niet een empiricus, maar een charlatan bedoeld. Bij het vertalen is naar de context gekeken.

Ruud Muschter

BRONVERMELDING

1628, Latijns origineel:

http://books.google.nl/books?id=MRQPAAAAQAAJ&pg=PA146&dq=inauthor:%22Michael+Maier+(alchimiste)%22&hl=nl&ei=-8iXTI7JDc2AONakzIgJ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCsQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false

1656, Engelse vertaling, oude druk:

http://books.google.nl/books?id=40Gr3ihJobEC&printsec=frontcover&dq=%22themis+aurea%22+original&source=bl&ots=zdojzU-XuD&sig=lhMyGoePDGjbf89YglR7hrzjQR8&hl=nl&ei=vo3STPz8B4PtOem24PwO&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCMQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false

1656, Engelse vertaling, moderne druk:

http://www.levity.com/alchemy/maier_la.html

Hoofdstuk 1

Mogen alle wetten waaraan Themis[1] *voorafgaat, erkennen dat zij aan hun schepper schatplichtig zijn.*

Wetten verschillen niet alleen naar hoe ze zijn ingesteld, maar ook naar de mate waarin men ze aanvaardt. Wanneer ze daarom niet op tirannieke wijze zijn opgelegd, staan zij in het publieke welzijn centraal. Als het namelijk aan hen ligt dat de menselijke maatschappij behouden blijft, recht gedaan wordt, de deugd de voorkeur krijgt - zodat niemand de onbeschaamdheid en onderdrukking van iemand anders te vrezen heeft -, kunnen wij tot de slotsom komen dat zij een samenleving tot nut zijn en die bevorderen. Ieder mens die echt datgene ontvangt wat hem toebehoort, heeft geen reden om tegen een ander een gerechtelijke procedure te starten, of te klagen, laat staan zich in een oorlog te storten; integendeel. Dan zullen allen (net als in het gouden tijdperk) vrede en voorspoed genieten. De wetten verdedigen deze rechtvaardigheid; alleen langs die weg wordt vrede gevestigd, onenigheid beëindigd, Themis vereerd, en verkeren tot slot alle dingen in een bloeiende toestand. Vandaar dat de dichters naar verluidt aan Themis toeschreven dat zij de dochter van hemel en aarde was, de zuster van Saturnus en de tante van Jupiter; en zij haar zeer veel eer bewezen, haar roem vierden, aangezien zij zo zonder wankelen recht deed. Zij schiep behagen in gelijkheid en oprecht handelen. Alle deugden moest men omhelzen door dewelke de mensen hetzij genade vinden in de ogen der goden, hetzij elkander ten dienste zijn. Daarom onderwees zij hen erin dat zij rechtvaardig en tevreden moesten leven, gewelddadigheid, verwondingen en roofpartijen uit de weg gaan en dat zij niets bij de goden moesten afsmeken (zoals Festus[2] memoreert), behalve hetgeen eerlijkheid en

[1] Θέμίς, natuurwet, van 'neerzetten'. Griekse godin van deugd en zeden.
[2] Vermoedelijk Sextus Pompeius Festus, cultureel historicus, 2e eeuw n.Chr.

godsdienst zou bevorderen, aangezien hun gebeden anders geen juist onderwerp zouden hebben. Verder zei zij, dat de grote God op de aarde neerzag en de daden der mensen aanschouwde, zowel de goede als de slechte; dat hij de slechteriken wegens hun verdorvenheid met eeuwige straf strafte; dat hij de goeden wegens hun integriteit beloonde met een leven dat noch eindig is, noch tot verval zal komen.

Anderen waren van mening dat deze Themis een profetes was onder de Grieken en voorspelde wat er zou gebeuren, dankzij welk talent zij grote autoriteit verwierf. Daarom achtte men haar een 'enthousiaste'[3] en dacht men dat zij op nauwe voet stond met geesten, wellicht ook met de goden zelve, waaruit zij was voortgekomen en waar zij haar oorsprong vond. Diegenen dus, naar wie zij na haar verscheiden naar verluid was teruggekeerd, waar men haar met betrekking tot het mensdom een nog grotere opdracht had verleend. Toen zij tot godin van de rechtvaardigheid was benoemd, heersten de koningen dankzij haar over hun grondgebied. Zij instrueerde hen aangaande de verplichtingen die zij hadden jegens hun onderdanen, en dwong het grauwe volk om aan hun wettige prinsen eer te bewijzen en aan hen onderdanig te zijn. Zij legde de grondslag voor de magistratuur en schiep een ordentelijke structuur in het politieke bestel. Om dit alles achtten de heidenen haar zo hoog, dat zij veronderstelden dat de wereld dankzij haar goddelijkheid overeind bleef en gedragen werd. Zij richtten tempels voor haar op en voerden goddelijke riten en ceremoniën in te harer ere. De eerste die aan haar gewijd was, was in Boetia bij de rivier de Cephissus, waar Deucalion en Pyrrha na de zondvloed zouden zijn aangekomen. Daar informeerden zij bij het orakel hoe de mensheid, die door de zondvloed was omgekomen, zou kunnen weerkeren, zoals Ovidius ons verhaalt in zijn Eerste Boek[4]:

[3] Van het Griekse *enthousiastikos*. Iemand van wie de godheid bezit heeft genomen.
[4] Metamorfosen, 493 t/m 495.

"O Themis, toon door welke kunst deze verloren mensheid hersteld kan worden. Gun ons uw steun bij het herstellen van onze ondergelopen wereld."

Ook werd allegorisch over onze Themis gezegd, dat zij - aangezien zij zeer weloverwogen was en schoner dan al haar tijdgenoten - door Jupiter bemind werd. Maar na veel werk van haar te hebben gemaakt, werd hij afgewezen. Hun omgang met elkaar werd verbroken, totdat zij uiteindelijk in Macedonië verrast werd en tot een huwelijk met hem gedwongen, zodat zij zwanger van hem werd en drie dochters ter wereld bracht: Goede wet, Rechtvaardigheid en Vrede[5]. Men zegt, dat zij bij dezelfde Jupiter ook een zoon kreeg, Medius Fidius genaamd, ofwel de rechtschapene, als wachter van het vertrouwen. Daarom was een eed die in zijn naam gezworen werd, heilig en onveranderbaar. De Romeinse patriarchen zagen dit plechtige als een uitdaging, aangezien men ervan uitging dat een beëdiging op een verstandig man een afschrikwekkende uitwerking had.

Hoewel wij er zeker van zijn dat op aarde nooit iemand als Themis heeft rondgelopen, die na te zijn geraadpleegd een orakelspreuk afgaf, en nog veel minder dat zij ten hemel werd opgenomen, zoals de heidenen zich in hun onnozelheid inbeelden, toch bekennen wij dat het ware denkbeeld van rechtvaardigheid of een universeel begrip van deugd hierin (hoewel op duistere wijze) wordt verondersteld. Want uit haar komen goede wetten voort, en niet zoals sommigen denken uit ondeugd, wat slechts iets van ondergeschikt belang is.

Deze juiste wetstoepassing houdt koninkrijken veilig, naties en steden op orde, en brengt tot slot kwesties die een bescheiden

---

[5] Respectievelijk *Eumonia*, *Dike* en *Eirene*. Dezen vormen de drie Horae (Uren), die in feite nog de Moiren als zusters hadden.

aanvang kennen, tot een grote hoogte en graad van volmaaktheid.

Deze juiste wetstoepassing is de regel die de mens tot leidraad moet zijn bij wat hij zegt en hoe hij handelt. Polycletus, een beroemd beeldhouwer, maakte een boek waarin elk deel van het menselijk lichaam in de juiste verhouding werd weergegeven. Hij noemde dit een blauwdruk, die andere kunstenaars als referentie zouden kunnen gebruiken om er hun werk naar af te meten. In feite zijn er in alle kunsten en wetenschappen zulke regels, axiomata genaamd. Van hun uitgangspunten kan men het juiste afleiden en aldus tot een juiste gevolgtrekking geraken.

Deze juiste wetstoepassing bepaalt zo sterk onze manieren en al ons handelen, dat zij niet ontaarden in onrechtvaardigheid en verdorvenheid, zodat zeer vele ongemakken uit de weg gegaan worden die ons gemakkelijk hadden kunnen doen ontsporen. Want als luxe en oproer de oorzaken zijn van ziekten, zo heeft ook onrechtvaardigheid twee onafscheidelijke metgezellen, namelijk verlies en straf. En zoals integendeel gezondheid de mens zeer gelukkig maakt, niet alleen om harentwege, maar ook omdat zij vele andere voordelen heeft, zo worden dankzij rechtvaardige wetgeving weldadige wetten in werking gesteld die voor de mensheid zeer gunstig en heilzaam zijn. Maar aangezien dit zo duidelijk is voor elk redelijk mens, zijn woorden die dit moeten aantonen vergeefse moeite.

Hoofdstuk 2

Deze wetten, die de stichter van deze Broederschap aan het R.C. voorschreef, zijn alle goed en rechtvaardig.

Aangezien geen enkel redelijk mens de absolute noodzaak van goede wetten kan ontkennen, is het zeer passend dat zulke wetten moeten kunnen rekenen op lof en aanbeveling, opdat de luiaard hierdoor tot deugd wordt opgewekt, en de ijverige zijn verdiende loon ontvangt.

Als wij daarom zien dat deze uitgangspunten of wetten, opgesteld door de Vader van de eerbare Broederschap, het waard zijn om scrutineus te worden bekeken, zullen wij ze in ware overeenstemming met hun aard en met de voordelen die ze voor de mens met zich meebrengen, bekronen met toepasselijke aanbevelingen, waarmee wij ze niet alleen een acceptatie waard achten, maar ook een pluim.

Allereerst is het zeer redelijk dat elk gezelschap om goed te kunnen zijn, door goede wetten geregeerd wordt, en om slecht te kunnen zijn, door slechte. Dat dit gezelschap goed en wetsgetrouw is, veronderstellen wij niet slechts, doch kan ook worden afgeleid uit bepaalde omstandigheden die goed met hun uitgangspunten overeenstemmen.

Er valt iets te zeggen over hun aantal - zes - dat veel van het volmaakte in zich draagt; opdat de Broederschap noch door een overdaad aan wetten in verwarring wordt gebracht, noch door hun geringe omvang en aantal aan te veel vrijheid overgeleverd is. Wanneer er een veelvoud en grote verscheidenheid aan wetten is, kunnen wij er waarschijnlijk wel uit afleiden dat vele misdaden en enormiteiten begaan zullen worden. Hij namelijk, die het nauwe pad van de natuur en de rede bewandelt, zal

zekerlijk misleid worden in vele windingen en doolhoven voordat hij het einde van zijn reis bereikt. Van zulke ongemakken zijn deze[6] wetten vrij, zowel qua hoedanigheid als qua aantal. Ze zijn vrijwillig en zodanig, dat iedereen er gemakkelijk mee kan instemmen vanwege hun redelijke aard.

In de juiste volgorde zijn ze aldus.

I. Ieder van hen die reist, moet de artsenijkunde beoefenen en gratis geneeswerk verrichten.
II. Geen van hen draagt hetzelfde gewaad, ook al zijn zij van dezelfde Broederschap; zij mogen zich echter richten naar de gewoonte en de mode van de landen waarin zij verblijf houden.
III. Elk jaar maakt iedere Broeder van de Broederschap op de dag C. zijn opwachting op de plaats van de Heilige Geest. Zo niet, dan duidt hij per brief aan wat de ware reden van zijn afwezigheid is.
IV. Iedere broeder kiest een geschikt persoon om hem na zijn dood op te volgen.
V. Het woord R.C. is hun zegel, kenmerk of herkenningsteken.
VI. Deze Broederschap moet honderd jaar lang verborgen blijven.

De broeders worden plechtig beëdigd en zijn jegens elkander verplicht dat zij zich strikt aan deze voorwaarden en artikelen houden en ze in acht nemen. Wij zien er niets in dat hetzij een vooroordeel jegens hen inhoudt, of schadelijk of verwondend is voor anderen. Hun draagwijdte en bedoeling zijn uitstekend, namelijk de glorie van God en het goede van hun naasten. Wij zullen deze dingen verder onderzoeken en, door hun onder-

---

[6] *Ab hisce incommodis hae* [= deze] *leges sunt liberaetum qualitate*. Het Engels geeft ten onrechte: "From these inconveniences our [= onze] Laws are free", daarmee suggererend dat Maier uitspreekt dat hij niet alleen apologeet, maar ook lid van de Broederschap is.

scheidene oorzaken en omstandigheden langs te lopen, zullen wij allen er een beter inzicht in geven.

Nu wij de eerste auteur van deze wetten aanstippen, is het in de eerste plaats onze aandacht waard te onderzoeken of hij de macht en autoriteit had om voor zichzelf en anderen zulke wetten op te stellen, en af te dwingen dat men ze gehoorzaamt. Wie was nu deze auteur? En waarom is zijn naam tot nu toe verborgen gebleven?

Het is zeker zo - sterker nog, het staat geheel niet ter discussie - dat een prins die als het ware het hoofd vormt van zijn ondergeschikten die zijn onderdanen zijn, de volle macht heeft om wetten te maken en te ratificeren. Dat komt immers voornamelijk de keizer toe, en dan iedere koning, omdat zij het recht hebben te regeren. Tot slot heeft iedere prins of burgerlijke magistraat ermee te maken.

Doch wetten die zijn ingevoerd door onwaardigen, strekken zich slechts uit tot degenen die er een speciale band mee hebben. Hun is geen lang leven beschoren, noch sluiten zij de wetten van de superieuren uit, want ze omvatten slechts verplichtingen die rekening houden met de tijd, de plaats, de persoon en het onderwerp.

Bij de Ouden konden diegenen die het best bekendstonden vanwege hun wijsheid, geleerdheid, autoriteit, oprechtheid en grootste ervaring, in iedere stad of natie wetten instellen. Zo zien we dat Mozes onder de Hebreeërs als heerser en hoofd werd aangesteld. Onder de heidenen noemde men de eerste wetgevers Zephyrianen. Nadien schreef Zaleucus in navolging van de Spartanen en Kretenzers (van wie men zei dat zij uit Minos aloude wetten hadden bekomen) verscheidene wetten. Ook bedacht hij toepasselijke bestraffingen. Hij stelde regels in, die de maatlat vormden waarlangs men zijn handelen kon

leggen, zodat velen nadien goede manieren werden bijgebracht. Voor zijn tijd werden wetten namelijk niet op schrift gesteld, maar lagen de veroordeling en de voortgang van de zaak vast in de opinie van de rechter zelf.

Nog later ontvingen de Atheners wetten van Draco en Solon, waarna ze werden toegepast in alle gerechtshoven. Dat leidde tot de Twaalf Wetstafelen, in gebruik bij de Romeinen die 300 jaar na de stichting van de stad[7] leefden, en hun verschaft door de Decemviri. Naarmate de tijd verstreek, werden ze uitgebreid door de Romeinse magistraten en keizers, en vormden ze de burgerlijke wetgeving die wij thans in gebruik hebben.

Ook andere naties hadden elk hun wetgevers. Zo had Egypte de priesters en Isis, die onderricht werden door Mercurius en Vulcanus (dit waren de gulden wetten, en wetten die hun geboorte aan het vuur dankten). Babylon had de Chaldeeën, Perzië had magiërs, India had Brachamonten, Ethiopië had Gymnosophisten. Zamolsis bevond zich onder de Bactriërs, Fido onder de Corinthiërs, Hippodamus onder de Nilesiërs, Charonda onder de Carthagenen, en ten slotte bevonden zich de Druïden onder de Britten en de Fransen.

Er kan dus op grond van wat al gezegd is, veel uit worden afgeleid, namelijk dat ieder de vrijheid heeft (wanneer zijn metgezellen ermee instemmen en het getrouw navolgen) zichzelf en anderen de wet voor te schrijven, vooral wanneer zulke wetten gebaseerd zijn op rede en rechtvaardige wetgeving. Want (zoals een grappenmaker zegt), onder de goede mensen moeten rechtvaardige en eerlijke dingen plaatsvinden. Maar aangezien het samenspel van de verdorvenen onwettig is, zijn ook de banden die hen verbinden afkeurenswaardig, omdat hun vertrouwen en betrouwbaarheid

[7] *à condita urbe*; Ab Urbe Condita, vanaf de stichting van de Stad (Rome), vermoedelijk 753 v.Chr.

slechts een waarlijk bedrog en zeer zeker misleiding inhouden. Hun standvastigheid is niet meer dan obstinaatheid; de eden waarmee zij hun regels geweld aan doen, zijn methoden van schurkachtigheid; hun wetten bevelen slechts verdorvenheid.

Onze auteur was een burger en niet een magistraat. Maar bij datgene waarmee hij zich bezighield, was hij bekleed met veel autoriteit dankzij dewelke hij anderen kon verplichten en binden; zowel heer als vader van de Broederschap kon zijn; alsook de eerste auteur en stichter van deze gouden geneeskundige en filosofische Orde. Als iemand mocht trachten zich meester te maken van hun jurisdictie tegen hun wil en instemming, zal hij bemerken dat zijn inspanningen vergeefs zijn. Want hij zou er dan rekening mee moeten houden, dat zij op zulke plannen tegen zijn, aangezien hij zich met andermans zaken bemoeit. Hier ligt het echter zonder twijfel anders, omdat zij zich weloverwogen hebben gecommitteerd aan zijn[8] bevel.

Om een bevestiging te vinden, kunnen wij ook zeker naar de tijd kijken. Ze[9] zijn al sinds onheuglijke tijden bewaard gebleven en in zwang. Dit versterkt in niet geringe mate de eerste autoriteit. Want als gij mensen wetten voorschrijft waaraan zij zich voordien niet te houden hadden, en zulke wetten gedurende lange tijd niet geschonden worden, volgt daaruit, dat nu zulke wetten rechtvaardig en goed zijn, zij nog wel zullen blijven voortbestaan. Immers, niets staat aan deze besloten wetgevende macht in de weg, aangezien die noch in strijd is met goddelijke of burgerlijke statuten, de natuurwetten of andere positieve wetten, noch met wat men in landen gewend is te doen.

---

[8] Dat van de stichter.
[9] De 6 wetten.

Het mag sommigen vreemd voorkomen, dat de naam van onze auteur niet bekend mag zijn. Daarop antwoorden wij het volgende.

Onze Vader[10] heeft zich inderdaad schuilgehouden, aangezien hij allang niet meer leeft. Hoewel zijn Broeders leven en in hun archief en geheugen zijn Heilige Naam bewaren, willen zij om bepaalde geheime, gewichtige redenen dat zijn naam of persoon niet bekend wordt. Bovendien is er een doorlopende opvolging en genealogie die van hem naar henzelf leidt. Naderhand ontvangen zij een Lamp van een hun bekende medestander en collega van hun Broederschap. Zij kunnen de ziel van de auteur uit zijn boeken gewaarworden, uit dat beeld zich een goede voorstelling maken van zijn voorkomen, en de waarheid van de oorzaak beoordelen op grond van het gevolg. Zijn handelingen bevestigen hun goedheid en oprechtheid. Hun handen zijn bezet met ogen, zodat hun geloof hun gezichtsvermogen te boven gaat. Terwijl andere mensen op domme en onnozele wijze ongeloofwaardig en ijdel denken, weten zij hoe zij echt en capabel moeten zijn.

Zullen wij ontkennen dat deze mannen, die gekozen en uitgezocht zijn om van de Broederschap deel uit te maken, bekend[11] waren met onze stichter? Zij stonden beslist op zeer intieme en familiaire voet met hem, en vervulden opgewekt wat hij hun ook gebood of waarmee hij hen ook belastte.

Voorzeker bestond hij niet voor degenen voor wie kennis omtrent hem hun niet tot voordeel strekte, noch was het noodzakelijk dat hij bekend zou zijn voor personen die zich uit overmatige nieuwsgierigheid mengden in zaken die hun niets aangaan. Want net zo min als het ons toekomt om kennis te dragen van wat zich allemaal afspeelt binnen de muren van

[10] "Our Father." Het Latijn geeft dit niet.
[11] Het Engels geeft onlogisch: "unacquainted."

Troje, of wie in India het recht toepast of de wetgeving verzorgt, zo moeten ook zij zich niet bemoeien met deze auteur en zijn Broeders die hun totaal onbekend zijn. Als wij zien dat een huis rook uitbraakt, leiden wij daar onmiddellijk uit af dat er binnen een brand woedt. En waarom zouden dan wij, hoewel de Vader en de Broederschap niet door het uiterlijk oog zijn waargenomen, hen toch niet vanwege hun werken onderscheiden, met ons geestesoog waarnemen en ons van hen op de hoogte stellen? We kunnen een boom naar zijn vruchten beoordelen, hoewel het fruit al geplukt is. Wanneer wij iemand horen spreken, is dat al voldoende om hem te kennen. Reden waarom Socrates aldus sprak tot een jong en deugdzaam man die zijn mond hield: "Spreek, opdat ik je versta." Een hond onthult wat hij is door zijn geblaf, een nachtegaal door zijn zoet gezongen noten. Alle overige dingen beoordelen wij op grond van wat zij voortbrengen. Waarom zouden wij dan geen onderscheid kunnen maken tussen de stellingnamen en wetten van onze auteur, en bedriegerijen, aangezien het de volle opzet van de anderen is om te misleiden? Zij varen wel bij hun trucages. Zij genieten van wat voor iemand anders onaangenaam is. Zij genieten van gevaren en riskante ondernemingen en maken er een sport van.

Onze auteur is naamloos, maar toch komt hem eer toe; onbekend bij het volk, maar zeer bekend bij zijn eigen Broederschap. Sommigen zullen vragen wat de reden van deze verhulling is. Wij weten dat de oude filosofen zich gelukkig achtten in een onopgemerkt bestaan. Waarom zouden de moderne niet hetzelfde voorrecht genieten, nu zij er noodzakelijkerwijs meer bij gebaat zijn dan de oude? De wereld gaat nu veel meer gebukt onder verdorvenheid en ontheiliging. Zoals de schepping uit God voortkwam, was zij buitengewoon goed, maar de val van de mens heeft op alle schepselen een

vloek gelegd. Polydorus[12] zou niet zo lichtgelovig zijn geweest, als hij zijn lot had kunnen voorzien. Dankzij zijn voorbeeld zijn anderen wijs geworden. Die durven zich niet aan de ruwe menigte toe te vertrouwen, maar trekken zich heimelijk terug. Een goede gelegenheid maakt immers maar al te vaak de dief. Wie zijn schatten op een hoge heuvel aan aller ogen tentoonstelt, vraagt om rovers. De mensen, die men 'homines' noemt, ontlenen zowel hun naam als hun aard 'ab humo', dus aan de aarde, die zich soms - na verzengd te zijn door extreme hitte - opent, maar ook soms kopje onder lijkt te gaan door overstromingen. Dit hangt af van de zon, de wind en buien, die elk afzonderlijk soms helemaal geen invloed hebben, dan wel in hun uitwerking buitensporig zijn. Zo is ook het denkvermogen van de mens niet altijd in dezelfde staat. Soms blaast het zich op door hebzucht, soms vindt het ondeugd aantrekkelijker dan deugd en geeft het aan plunderen de voorkeur boven eerlijkheid en rechtvaardigheid. Maar denkt u niet, dat ik alle mensen in deze kritiek betrek, want ik reken het slechts diegenen die rede noch scholing kennen aan, dat slechts weinig hen van de wilde beesten onderscheidt.

Vandaar dat de vader van deze Broederschap niet zozeer uit eigenbelang zichzelf zo zorgvuldig verborg. Hij betrok er zeer wijs het goede en het welzijn van zijn opvolgers en de hele Broederschap in. Achten wij hém wijs, die niet ten aanzien van zichzelf wijs is? Daarom dragen Aristippus[13], Anaxarchus[14] en vele anderen waardig het feit dat zij tot schande kwamen.

---

[12] Hier zal bedoeld zijn de zoon van koning Priamus. Deze zond Polydorus met een schat naar koning Polymestor, om daar de Trojaanse oorlog te overleven, doch Polymestor maakte misbruik van de situatie en doodde uit eigenbelang Polydorus.

[13] Hedonist, volledig uit op het najagen van aardse en vleselijke genoegens. In zijn losbandigheid joeg hij ook vrijheid na. Waarschijnlijk haalt Michael Maier hem hier aan vanwege zijn door velen afgekeurde levensstijl.

Eenieder kan door gevaarlijke ondernemingen en heroïsche daden erkenning verwerven. Sommigen zijn beroemd geworden door beruchte en afkeurenswaardige schurkachtigheden. Zoals Herostratus, die de grote tempel van Diana in de as legde. Doch deze[15] auteur en zijn opvolgers verhullen zichzelf, aangezien zij zeer wel weten dat bij eer en populariteit het venijn in de staart zit. Niet dat zij de menselijke maatschappij haten of minachten. Zij nemen, zogezegd, liever vanaf een afstand de enormiteiten van de mens waar, waarbij zij slechts de toeschouwers en niet de deelnemers zijn. Van Democritus zegt men, dat hij zich de ogen uitrukte om de ijdelheid en het gemis in de wereld aan goedheid en deugd niet te hoeven aanschouwen, alsook het bedrog, de luxe en het verderf in zijn volle omvang. Doch onze auteur en zijn opvolgers zijn een zeer wijze weg ingeslagen door zichzelf aan alle blikken te onttrekken. Niemand die een voorwerp precies wil waarnemen, zal zijn beide ogen erop gevestigd houden. Noch levert een wijs man zich uit aan hetzij Mercurius, hetzij Mars, die de schutspatronen zijn van de dieven en de rovers. Noch legt hij het aan met Jupiter of Apollo, aangezien de ene gewapend is met bliksemschichten en de andere met pijlen, door dewelke de onfortuinlijke Hyacinthus sneefde en een metamorfose onderging tot de bloem die nu zijn naam draagt.

---

[14] Door zijn onverstoorbaarheid tevreden met alles. Hij werd doodgemarteld zonder dat hij een kik gaf, zo gaat het verhaal. Hij vond dat de wereld slechts afspiegelingen bevatte van wat er werkelijk was.

[15] *Sed hic author*, "Maar deze auteur." Het Engels geeft ook hier ten onrechte: "but this our Author", daarmee in tegenstelling tot het Latijn aangevend dat Maier vanuit of namens de Broederschap zou spreken.

Hoofdstuk 3

Aangaande de algemene bedoeling en uitwerking van deze wetten in het licht van plaats, tijd, methoden en doelstelling.

Wij hebben reeds in grote lijnen een uiteenzetting gegeven over de maker van deze wetten en hun doelmatige toepassing. Thans zullen wij hun gevolgen en omstandigheden behandelen.

Met recht noemt men datgene een gevolg, wat op alle punten overeenstemt met zijn oorzaak. Wanneer dus onze auteur een oprecht man was, zullen deze wetten, die van hem stammen, eveneens goed zijn, aangezien het een zeer zeldzaam iets is dat wij hen die vanuit hun ouders en voorouders deugdzaam afstammen, zien degenereren.

Het is klaarblijkelijk dat deze wetten aan hun bedoeling beantwoorden, gelet de orde en hechte vriendschapsband die zich nog steeds voortzet onder de eerwaarde Broederschap. Wanneer namelijk de rede, de natuur en de waarheid haar werkwijze niet hadden gerechtvaardigd, zou zij zonder twijfel allang geruïneerd zijn en tot niets gekomen. Zeer zeker bedoelen velen het goed, maar schieten zij toch hun doel voorbij. Wij weten ook, dat een plotseling opkomende storm de poging en het verlangen van de zeeman om in zijn veilige haven aan te komen, dwarsboomt. Zo zal ook eenieder die zich ertoe zet iets edels te ondernemen, blokkades op zijn weg vinden. Wanneer hij doorzet, zou God terecht dank toekomen, dankzij wiens voorzienigheid en zegen hij zo'n gelukkige onderneming tot een goed einde brengt.

Tot nu toe zijn deze Broeders niet op hun schreden teruggekeerd, noch zullen zij dit ooit doen, aangezien zij dienaren zijn van de Koning der Koningen. Alle vruchten van

hun arbeid dragen zij aan hem op. Onder hen staat religie in hoger aanzien dan al het andere in de wereld. Zowel in het boek der natuur als in het geschreven woord lezen en bestuderen zij Gods almacht, zijn voorzienigheid en zijn genade. Zij rekenen het zich tot taak de armen en onderdrukten te helpen en hun noden te lenigen. Zeker zijn zulke handelingen passend voor een christen. Wat zou het een onwaardige zaak zijn als heidenen en Turken ons daarin zouden voorbijstreven!

Het is niet nodig dat iemand wie dit niet naar behoren aangaat, weet waar zij bijeenkomen. Wij zijn er zeker van dat het niet in Utopia is of bij de Tartaren, maar mogelijk in het midden van Duitsland. Europa lijkt immers op een maagd en Duitsland lijkt haar buik te zijn. Het is niet fatsoenlijk dat een maagd zichzelf ontbloot, wil zij niet eerder het etiket van een del dragen dan van een maagd. Laat het voldoende zijn dat wij weten dat zij niet onvruchtbaar is, ja, vrucht heeft gedragen en deze gelukkige Broederschap voortgebracht. Hoewel zij de baarmoeder van een maagd heeft, is zij toch zwanger geworden van vele zeldzame en onbekende kunsten en wetenschappen. Wij bedoelen het Duitsland dat op dit moment bloeit en overvloedig bedeeld is met rozen en leliën, groeiend in filosofische tuinen waar geen ruwe hand ze kan oogsten of beschadigen.

De Hesperidische nimfen houden hier verblijf, en wel van hen Aegle, Heretusa en Hesperthusa[16] met hun gouden bogen, opdat zij niet opnieuw ten prooi vallen aan Hercules; hier zijn zij veilig. Hier was Geryons[17] grote kudde stieren in het prachtige,

---

[16] *Hesperetusa*, Hesperthusa. Het Engels geeft "Hespretusa".
[17] Griekse mythische figuur, bekend onder vele gedaanten, met vooral meer hoofden en ledematen.

veilige weidegebied. Cacus[18], noch enig ander kwaadaardig persoon kan ze stelen of achtervolgen. Wie kan ontkennen dat hier het Gulden Vlies is, of de prinselijke tuin van Mars[19] en Aëta[20], die gezegd wordt de zoon van Phoebus en Phaetons broer te zijn? Hier worden de schapen en ossen van de zon gevoed. Zij worden Pecudes[21] genoemd, waarvan het woord 'pecunia' is afgeleid: geld, de koningin der wereld.

Het zou geen zin hebben om te spreken over de methoden waarmee deze kwesties zijn ontleend aan hun eerste auteur. De Broeders hebben dat immers in hun boeken Fama[22] en Confessio[23] en in andere geschriften uitvoerig uiteengezet. Hij bracht ze eerst vanuit Arabië naar zijn geboorteland Duitsland, en vatte toen het plan op de Broederschap te stichten. Dit alles vormde het eerste deel van het Boek M.[24], dat zo vaak genoemd wordt in hun Fama. Dit Boek M. werd nadien vanuit het Arabisch in het Latijn vertaald, uit welk boek zij vele mysteriën leerden. Als onder een vergrootglas zagen zij daarin duidelijk de anatomie en de blauwdruk van het universum. Zonder twijfel zullen zij over niet al te lange tijd het Boek M. in de wereld zetten, opdat aan de verlangens van hen die hunkeren naar kennis tegemoet wordt gekomen. Sterker nog, ik geloof met vertrouwen dat die gelukkige dag nabij is. Dan zullen wij de

---

[18] In de Romeinse mythologie een vuurspuwende reus, maar door Michael Maier hier kennelijk bedoeld in de betekenis van sterke, ruwe herder, die Livius (I, 7) eraan hecht.

[19] Uit wiens schuilplaats de held Iason het Gulden Vlies tevoorschijn haalde.

[20] Koning van Colchis, die erin toestemde - tegen voorwaarden - dat Iason het Gulden Vlies uit zijn koninkrijk meenam.

[21] Vee, als betaalmiddel. Op de meeste oude Italiaanse munten was een os afgebeeld.

[22] *Fama Fraternitatis R.C.*

[23] *Confessio Fraternitatis R.C.*

[24] *prima pars libri M.*, het Boek der Wereld, namelijk het Liber Mundi. Onder mystici en (transcendentale) alchemisten de term voor het Boek der Natuur, waarin alle geheimenissen te lezen zijn voor wie erin ingewijd is.

leeuw aan zijn klauw herkennen. Net zoals de eb en de vloed van de zee in verscheidene koninkrijken veel welvaart brengen (zoals Basilius Valentinus[25] bericht), zo leveren deze geheimen, die veel in zich hebben van de wereldse harmonie - die door Pythagoras zozeer bewonderd werd -, ons veel hemelse harmonie en eendracht[26] op wanneer ze onder het oog van het grote publiek komen.

Het is niet eerder voorgevallen dat twee elkaar zo gelijkend waren als deze en de M., noch moeten wij een andere M. verwachten. Ja, deze F. is de M.[27]

Het doel van deze wetten was het algemeen welzijn en welvaren dat deels aan de Broeders zelf toekomt, deels op anderen betrekking heeft, om hen naar lichaam en denkvermogen met kennis te bekleden en hun ziekten te genezen. Want aangezien zij[28] er alles aan doen om goed te doen voor anderen en hen te bevoordelen, hebben zij een pad ingeslagen dat passend is bij hun bedoelingen.

Als iemand echter bezwaar maakt en zegt dat zij niet om hun eigen veiligheid bedacht zijn, schuiven wij dat argument aan de kant. Zij hebben immers het goede en het welzijn van anderen nagestreefd.

In dit geval zijn de schalen zeer goed in balans, en neigen zij noch naar de ene, noch naar de andere kant. De eerste eenheid staat gelijk aan de vijfde, of aan het samengaan van de tweede

---

[25] Twaalf Sleutels, Tweede Sleutel, 1599.

[26] *mundi magni coelestes harmonias & concentus*. Het Engels geeft: "may yield us no less profit and content."

[27] Maier lijkt hiermee aan te geven, dat men niet een daadwerkelijk verschijnen in druk van het Boek M. moet verwachten. Het gaat immers om een allegorische term, waarvan de waarde in feite al vervat is in de Fama Fraternitatis.

[28] De Broeders.

en de derde. Iedereen (zo luidt het gezegde) doopt zijn eigen kind het eerst. En rivieren (zoals de wijze[29] zegt) stromen niet eerder over, dan wanneer de bron gevuld is. Diegene geeft het best, die dusdanig aan iemand geeft dat hij kan blijven geven.

Wanneer deze wetten voor het eerst werden afgekondigd, kunt u misschien aan de Fama ontnemen. Dat zal rond het jaar 1413 geweest zijn! Namelijk wanneer hij[30] in het jaar 1378 geboren zou zijn; op de leeftijd van 16 jaar op reis ging; 6 jaar onderweg was; na 8 jaar terugkeerde; en het nog eens 5 jaar duurde voordat hij zijn taak tot een einde bracht en zijn wetten uitvaardigde. Maar deze dingen zijn eerder speculatie dan zekerheid, als wij in aanmerking nemen dat wij de historie wensen waarin ze controleerbaar hebben plaatsgevonden.

---

[29] Mogelijk droeg Maier kennis van het Chinese orakelboek I Tjing. Hexagram 4, De Jeugddwaasheid, Het Beeld: "Het water uit de bron begint te vloeien en kan de stilstand overwinnen, door alle diepe plaatsen, die het op zijn weg ontmoet, van de grond af op te vullen." Hexagram 29, Het Onpeilbare, Het Beeld: "Het water bereikt zijn doel door ononderbroken te stromen. Het vult elke diepte op, voordat het verder stroomt."

[30] De auteur van de Fama Fraternitatis.

Hoofdstuk 4

Over de eerste wet en de uitnemendheid van de geneeskunst boven alle Kunsten waaraan de Broeders toegewijd zijn.

Wij zullen elke wet nu meer in het bijzonder gaan behandelen, te beginnen met de eerste, als volgt.

Ieder van hen die reist, moet de artsenijkunde beoefenen en gratis geneeswerk verrichten, zonder enige tegemoetkoming.

De mens heeft uit noodzaak kunsten ontworpen om hem bij te staan. Nieuwsgierigheid heeft anderen aangezet tot werken voor hun eigen genoegen. Het luxueuze heeft nooit stilgezeten om manieren te vinden om zichzelf te behagen. Nu zijn er onder deze kunsten en uitvindingen enkele die edeler en uitnemender zijn dan andere, op zichzelf genomen en qua waardering die zij bij de mens genieten. Rekenen wij het niet tot iets goddelijks en majestueus om te regeren? Wat is er glorieuzer dan met goed gevolg oorlog te voeren? De maatschappij kent kooplieden, handwerkslieden en huisvaders. Iedereen is actief op het terrein dat bij hem past. Wanneer wij met godsdienstige vraagstukken zitten, raadplegen wij een geestelijke als deskundige. In een twijfelachtige en subtiele kwestie gaan wij naar een bekwaam en eerlijk advocaat. Bij een wanhopige ziekte kloppen wij aan bij een ervaren en geleerd medicus. Maar de geneeskunde lijkt met recht een vooraanstaande plaats in te nemen, want in geval van ziekte heerst de medicus over de keizer en schrijft regels en richtlijnen voor, hetgeen de advocaat niet kan doen. Als er een wetgever is, kan deze aan de wet geen kracht ontlenen, aangezien die veranderd en gewijzigd kan worden al naar gelang het degene die haar het eerst invoerde, behaagt.

Op soortgelijke wijze vecht de medicus met de ziekten van het menselijk lichaam en voert er een verbeten strijd mee. Hij zegeviert om de gezondheid die bijna ontregeld en verloren is geraakt, te behouden of te herstellen. Vandaar dat Aristoteles gezondheid plaatste onder de dingen waarmee alle mensen in opvatting overeenstemmen. Want iedereen weet, dat dat het beste is en verlangt ernaar zich goed te voelen en pas op de tweede plaats rijk en welvarend te zijn.

Vandaar dat het werk van een medicus zo allerminst verachtelijk is, aangezien het zich met het belangrijkste zichtbare goede en het geluk van de mens bezighoudt, namelijk het handhaven van de gezondheid en het genezen van ziekten. In den beginne schiep God de mens. De natuur, als assistente van God, draagt aan zijn voortplanting bij vanuit het zaad der beide seksen. Het is het werk van de medicus om de ziek geworden mens beter te maken en hem tot de hem aangeboren staat van gezondheid terug te brengen. Er is dus veel goddelijks in deze kunst, aangezien ook zij schepping en voortbrenging tot onderwerp heeft, als volgt. De mens die geschapen is naar het evenbeeld van God was diens werk, dankzij schepping. Dat hij werd voortgebracht, was het werk van de Natuur, dankzij voortplanting. Christus, die zelf vlees is geworden, was de arts van de ziel, maar achtte het niet beneden zijn waardigheid ook de arts van het lichaam te zijn. De profeten onder de Israëlieten beoefenden de geneeskunde, evenals de priesters onder de Egyptenaren, uit wier midden de koningen werden gekozen. Tot slot hebben grote prinsen deze kunst bestudeerd, niet verlangend naar een beloning, maar opdat zij de zieken mochten bijstaan. Wij hebben vernomen dat er lieden waren die velen hebben omgebracht in een rechtvaardige oorlog maar, om zichzelf vrij te pleiten, zonder tegenprestatie medische hulp hebben verleend. Daarmee hebben zij de mens goed gedaan, om de pijn die zij voordien hadden aangericht te verzachten.

Aangezien daarom het beroep van medicus zo verheven, edel en heilig is, hoeft het ons niet te verbazen dat de Broeders van het eerwaarde genootschap uit alle andere kunsten en wetenschappen waarin zij excelleren, deze kiezen en er de voorkeur aan geven boven die andere. Ik geloof beslist dat zij, aangezien zij de verborgenste geheimen der Natuur kennen, op natuurlijke wijze zeer vreemde effecten kunnen voortbrengen, die een onwetende toeschouwer net zoals het hoofd van de Gorgonen tot verbazing zullen brengen. Doch de geneeskunst is hun dierbaarder, aangezien die van het hoogste nut en van grotere waarde is.

Sommigen echter werpen wellicht bezwaren op tegen de Broeders, zeggende dat zij geen geneesheren zijn, maar veeleer charlatans die het terrein van de geneeskunde binnendringen. Die dit zeggen, zouden echter eerst maar eens bij zichzelf te rade moeten gaan en dan pas bij anderen. Ik geef toe, dat weinigen van de Broeders een scholing als die van hen hebben gehad, maar toch zijn zij grote geleerden, niet onervaren of ongepolijst qua diepgaande scholing, doch uiterst bekwaam. Zij stellen zelf het medicijn samen dat zij toedienen. Het vormt als het ware het merg van de grote wereld.

Om het nog helderder te stellen: hun medicijn is het vuur van Prometheus, dat hij met behulp van Minerva van de zon had gestolen en naar de mens had overgebracht. Hoewel (zoals de dichters het verbeelden) de goden de mensen nadien met ziekten en kwalen bezochten, was toch het balsem der natuur krachtiger dan de ongesteldheden. Dit vuur werd over de gehele wereld verspreid, waar het ten goede kwam aan lichaam en geest en het de een van aandoeningen bevrijdde, de ander van schadelijke passies. Niets is oogverblindender dan dit chrysoliet, saffier of smaragd[31]. Het vormt het kostbare

---

[31] *Nil oculis magis delectat, quam hic Chrysolitus, Saphyrus aut Smaragdus: Hic est preciosus ille cordialis puluis, in quem preater alia, ingrediuntur*

edelhartpoeder, waarvan behalve andere dingen vergruisde edelstenen de ingrediënten vormen, alsook bladgoud. Aeschylus schrijft de uitvinding van de pyromantie[32], het samenstellen van medicijnen en het eerste bewerken van goud, ijzer en andere metalen toe aan Prometheus. Vandaar dat de Atheners tot zijn eer en die van Vulcanus en Pallas een altaar oprichtten, overwegende hoezeer vuur bijdroeg aan het ontrafelen van de geheimen der natuur. Doch wij dienen te beseffen dat een viervoudig vuur nodig is om dit medicijn te perfectioneren, en wanneer één ervan ontbreekt, is het ganse werk verloren.

---

lapilli nobiles subtilissimi & Aurum Foliatum, etc. De Engelse tekst heeft hier het Latijn onvolledig vertaald, door de 3 soorten edelstenen niet met name te noemen. Ook werd het begrip 'oog' daarbij niet genoemd en is voorbijgegaan aan het feit dat ook andere zaken aan het mengsel werden toegevoegd. Tot slot spreekt het Latijn niet over het begrip 'universeel medicijn', hoewel het Engels dat wel heeft opgenomen.

[32] Het waarzeggen door middel van vuur.

Hoofdstuk 5

Het genezen van ziekten door een bijzondere aanpak van een occulte hoedanigheid, zoals aangewend door de Broederschap, sluit bijzonder goed aan bij de aard van de mens en werkt preventief tegen alle kwalen.

Wij moeten op grond van wat tot nu toe besproken is, niet veronderstellen dat de Broeders medicijnen gebruiken die niet natuurlijk zijn. Zij hebben namelijk planten en mineralen, maar - aangezien zij een ware kennis bezitten van de geheime en occulte werking der dingen - weten zij tevens wat voor hun doeleinden het effectiefste is.

Zij hebben hun Panchresta[33], hun Polychresta[34], hun Manus Christi[35] en andere grote titels; hun narcotica en alexipharmaca[36] waarvan Galenus[37] en anderen hoog opgaven, omdat zij ze indertijd zagen als een hulp bij een zware onderneming. En om hun bedrog te maskeren, bevalen zij[38] nadrukkelijk dat niemand ze zou voorschrijven of weggeven anders dan tegen een grote vergoeding, alsof de prijs bijdroeg aan hun waarde, en de uitwerking sterk afhankelijk was van de kosten.

Ook de Broeders hebben een verscheidenheid aan medicijnen: sommige noemen zij koningen, andere prinsen, andere edelen

---

[33] Verheven geneeswijzen.

[34] Tegenwoordig onderscheidt men een 12-tal homeopathische middelen die hiertoe worden gerekend, waaronder zwavel, fosfor, arsenicum.

[35] 'Hand Gods', een caramel-achtige lekkernij. Zie ook hoofdstuk 6.

[36] Tegengiften.

[37] Befaamd Grieks-Romeins arts, 131-201 n.Chr. Invloedrijk tot ver in de late Middeleeuwen. Zowel door Michael Maier als diens tijdgenoot Paracelsus bestreden.

[38] Galenus en de anderen.

en weer andere ridders, waarbij hun naam telkens bepaald wordt overeenkomstig hun uitnemendheid en waarde. Wij moeten echter niet vergeten, dat zij niet voorschrijven op grond van de portemonnee, maar op grond van de ongesteldheid van de patiënt. Ook verlangen zij niet van tevoren een beloning te krijgen. Evenzo passen zij een oude man niet een kinderschoen aan, want men behoort goed acht te slaan op een juiste dosering. Een *dram*[39] is afdoende voor de een, maar voor de ander is dat een *ounce*[40] van hetzelfde medicijn. Wie zou het niet absurd vinden om hetzelfde verband aan te leggen aan de geharde, gespierde hand van een ploeger als aan de verzorgde hand van een geleerde of heer?

Hij die de geneeskunde op de juiste wijze praktiseert, neemt de verschillende temperamenten van mensen met dezelfde ziekte in ogenschouw, zoals ook een geleerde rechter niet altijd hetzelfde vonnis uitspreekt in soortgelijke gevallen waarvan de omstandigheden toch zeer kunnen uiteenlopen. De Broeders kijken hoofdzakelijk naar het gestel van de patiënt en schrijven voor, al naar gelang van hun bevindingen.

In alle kwesties hebben zij ervaring die hun kennis ondersteunt. Zij gebruiken uitgelezen kruiden, die zij verzamelen wanneer ze doordrenkt zijn van hemelse invloeden. Niet in verwarring gebracht door de gebruikelijke, inhoudsloze astrologische begrippen, maar zeer zeker wel wetend op welk tijdstip zij een kenmerk hebben verworven waardoor zij voor het ingezette doel effectief zijn. Zij passen deze kruiden toe op de ziekten waarvoor ze bestemd waren.

---

[39] Een gewichtseenheid in gebruik bij apothekers, gelijk aan 1/8 ounce of 60 grains (3,89 gram).

[40] Eveneens een gewichtseenheid in gebruik bij apothekers, gelijk aan 480 grains (31,10 gram).

Het is tegen alle rede in, dat wanneer de natuur ons eenvoudige medicijnen heeft verschaft om haar tekortkomingen te corrigeren en te herstellen, wij gaan mengen en samenstellen met dingen die de eigenschappen hitte, koude, vochtigheid en droogte[41] hebben, waardoor een eigen-aardig medicijn[42] mogelijk op verborgen wijze een tegengestelde werking heeft op een ander ingrediënt, waardoor - zo al niet beide hun waardevolle eigenschappen verliezen - die toch sterk aangetast worden.

De aanhangers van Galenus[43] zeggen, dat de eerste eigenschappen tot verandering leiden, dat de tweede hetzij verdikken of verschralen, en wel op een domme manier en onwetend wat de rest betreft. Terwijl elk kruid in zich het vermogen bezit om de ziekte te verjagen waarvoor zijn aanwending bestemd is. Het is bij de geneeskunde net als in het leger: wanneer iedere soldaat samen met de andere soldaten verzaakt of tegen zijn commandant tot muiten overgaat, neemt de vijand in kracht toe en maakt hij van zijn wapens gebruik om hen te verslaan.

Misschien vraagt iemand zich af wat hier met 'eigen-aardig' bedoeld wordt. Ik antwoord hierop, dat ik doel op wat de medici[44] een occulte eigenschap noemen omdat die noch heet,

---

[41] Hitte, koude, vochtigheid, droogte. Maier hekelt hier de theorie van Galenus. Deze stelde, dat genoemde eigenschappen in samenhang met bepaalde lichaamssappen, bij onbalans ziekten veroorzaken.
[42] "specific", een gericht medicijn.
[43] Aanhangers van Galenus, niet te verwarren met 'galenisten': een term voor de aanhangers van Galenus (ook: Gelenus) de Haan, doopsgezind predikant, 1622-1706. De term 'Galenists' in de Engelse versie lijkt echter nergens op gebaseerd te zijn, want in het Latijn wordt er niet aan gerefereerd.
[44] *idem quod Medici vocant*. Het Engels geeft hier zeer ten onrechte "illiterate Galenists", dus "ongeletterde aanhangers van Galenus", terwijl Maier het neutrale 'medici' gebruikt.

koud, vochtig of droog is. Werkelijk diepgaande kennis ging namelijk boven hun bevattingsvermogen.

Valescus de Taranta omschrijft in zijn werk Philonium[45], boek 7, hoofdstuk 2, 4e paragraaf wat de occulte eigenschap inhoudt waar de aanhangers van Galenus over spreken. Het begint met de vraag hoe een sprinkhaan die aan de nek is opgehangen een koorts[46] geneest. Daarop antwoorden zij, dat wanneer deze empirische medicijnen daartoe capabel zijn, dat veroorzaakt wordt door hun occulte eigenschap die de eigen-aardige vorm van de ontregeling bevat, in combinatie met de invloed van de sterren. Maar dan mogen wij vragen wat die algehele kenmerkende eigenschap is. Averrhoës[47] noemt het een 'complexie'[48]. Anderen zeggen, dat het de substantiële vorm van een samengesteld lichaam is. Weer anderen noemen het het totale mengsel, te weten de vorm, de stof en de complexie, wat Avicenna[49] de hele substantie noemde, toen hij zei dat een lichaam niet zozeer werkzaam is vanuit de stof, noch vanuit de eigenschap, maar vanuit de hele substantie of samenstelling.

Maar om vrijuit en helder te spreken, zoals het filosofen betaamt, is het ons standpunt dat er een natuurlijke waarde en bepaalde voorbestemming is - voortkomend uit de invloed van

---

45 *Philonij sui libro 7.cap.ii de Quartana paragrapho*, van Valescus de Taranta, ofwel Valesco de Tarante, medicus, 1382-1418. De Engelse vertaling geeft "Valescus de Taranta, lib. 7, cap. 12", dus onvolledig, en noemt niet de naam van het bewuste werk. Ook wordt in de Engelse vertaling abusievelijk gesproken over "cap. 12."

46 *quartanam*, "quartain", een koorts die hetzij door malaria, hetzij cholera veroorzaakt wordt.

47 Ofwel Ibn Rushd, Spaans jurist, arts, filosoof, 1126-1198 n.Chr.

48 Middeleeuws begrip uit de medische wetenschap, betrekking hebben op de vier begrippen van Galenus: hitte, koude, vochtigheid en droogte.

49 Ofwel of Ibn Sina, Perzisch universeel geleerde, 980-1037 n.Chr. Zijn 'Al-Qanun fi al-Tibb' (Canon van de geneeskunde) was een medisch standaardwerk, dat samen met de werken van Galenus toonaangevend was in de middeleeuwen.

de hemellichamen - die op zulk een bijzondere wijze een vorm voorbereidt die opgevoerd moet worden, dat die als het ware vastgelegd moet worden in het juiste object. En als dan de stof op de juiste wijze is voorbereid en met de vorm is samengevallen, produceert de gehele substantie of het gemengde lichaam noodzakelijkerwijs een gevolg dat hiermee in overeenstemming is. Het kan zijn dat Avicenna het als zodanig bedoeld heeft. Vandaar dat Arnoldus in zijn boek De Causis Sterilitatis[50] zei, dat de kenmerkende eigenschap van iets zijn aard is die voortkomt uit de juiste plaatsing van delen in een mengsel. Dat noemt men een occulte eigenschap, aan veel mensen onbekend, omdat die zo ingewikkeld is. Vandaar dat de natuur wel als een complexie beschreven wordt, niet omdat dat werkelijk zo is en door beredeneren ontdekt is, maar omdat haar geheimen slechts ontdekt worden door te experimenteren en in de praktijk te brengen. Hieruit ontstaat het begrip dat ervaring zich aan de rede onttrekt, omdat er zoveel experimenten zijn die wij niet op een rationele manier kunnen verklaren, en waaromtrent wij geen enkele methode kunnen vinden om er naar tevredenheid mee om te gaan.

Uit wat wij tot nu toe behandeld hebben, wordt heel duidelijk dat hetgeen iets kenmerkt, niet de complexie is. Want als dat wel het geval was, zouden alle dingen die hetzelfde kenmerk hebben, als gevolg daarvan dezelfde complexie hebben, wat onjuist is. Want rabarber en de tamarindevrucht trekken vanuit hun hele kenmerk cholera aan, en zijn toch niet van dezelfde complexie. Aldus Valescus.

Daaruit blijkt zonneklaar dat het ware kenmerk van medicinale stoffen slechts door het uitvoeren van experimenten bekend kan

---

[50] Over de oorzaak van onvruchtbaarheid. Maier zal hier duiden op Arnoldus de Villanova, Spaans alchemist, astroloog en medicus, 1235-1311 n.Chr. Deze schreef een werk getiteld *De Curacione sterilitatis*, Over het genezen van steriliteit.

worden, en niet via de foutieve regelen der Galenische kunst, die ons geen inzicht verschaffen in de aard van om het even welk medicijn. Laten we bijvoorbeeld de roos eens bekijken. Die verspreidt een zeer aangename geur en heeft een prachtige rode kleur, niet in relatie tot de eigenschappen koud en droog, maar vanwege de eigenschap die kenmerkend is voor haar diepste wezen. Ook kan er vanuit de genoemde twee eigenschappen niets worden afgeleid, omdat ze niet aan smaak, gevoel of gehoor kunnen worden onderworpen, en daarom kan er in het geheel niets uit worden afgeleid, omdat de kenmerken een geheel andere bron hebben.

Hoe worden de eerste eigenschappen[51] waargenomen? Niet via hun essentie en aard, maar doordat de zintuigen ze ontdekken. Daar trekt de rede dan een conclusie uit. Wij zien niet in, hoe de rede betreffende de eigenschappen van een roos kan vaststellen of die heet, koud, vochtig en droog is, tenzij deze rede via de zintuigen geïnformeerd is over de kleur, geur, smaak of het gevoel.

Maar voor al deze regels geldt, dat zij onzeker en misleidend zijn. Er zijn ook meer experimenten die er níét mee in overeenstemming zijn, dan die welke ze bevestigen. Want wie durft te bevestigen dat alle koude dingen geen geur hebben, of dat alle hete dingen een geur verspreiden? Of dat alle dingen die men ruikt, heet zijn; dat alle dingen die geen geur hebben, koud zijn; dat witte dingen koud of heet zijn; dat rode dingen heter zijn dan witte; of integendeel dat bittere dingen heet zijn; verdovende middelen koud, et cetera? Want opium, wijngeest, de roos en meer dingen logenstraffen die opvatting. De eigenschappen van elk geneesmiddel berusten dus op dusdanige onzekerheden, dat het veel beter is op ervaring te vertrouwen en zich te verdiepen in de geheimen der natuur, dan vergeefs tijd te verspillen aan het onderscheiden van de tweede eigenschap van

[51] Geur en kleur.

de eerste, en de derde van de tweede, of de rede te baseren op de zintuigen. Dat is namelijk bijzonder belachelijk, tenzij het met het genezen van ziekten te maken heeft en er onduidelijkheid bestaat over de eigenschappen.

Toen de Egyptenaren dit eenmaal begrepen hadden, beoefenden zij die geneeskunst welke experimenteel was en niet met het verstand geconstrueerd, en achtten zij deze zeer hoog. Daarom plachtten zij hun zieken op straat te zetten, opdat iedereen die hen zou passeren en aan dezelfde ziekte had geleden, kon vertellen welk middel de remedie vormde waardoor hij genezen was. Daardoor kon het soms gebeuren, dat een oude vrouw of een charlatan bij bepaalde ziekten met een goed gekozen middel meer effect sorteerde dan menig arts via zijn methode en lange opleiding.

U moet mij niet verkeerd begrijpen. Ik bedoel niet, dat bij het toepassen van de geneeskunde oordeelkundigheid niet te pas komt en dat ervaring het enige richtsnoer zou moeten zijn. Zowel de speculatieve als de praktische geneeskunde moeten overeenstemmen en elkaar in waarheid vinden. Wel zeg ik, dat wij bij het bedenken of voorschrijven van medicatie niet te veel moeten leunen op rede die verkeerd geïnformeerd is aangaande de aard der dingen, tenzij de ervaring ons er ten aanzien van mysteriën en geheimen in bevestigt. De rede is namelijk te kortzichtig om ons in hen te onderrichten. Daarom moeten wij ze niet tegendraads minachten en afgunstig naar beneden halen alleen omdat wij niet tot ze door kunnen dringen.

Hem reken ik niet tot de rationele artsen, die slechts een grote rol of een bestand van medicinale planten[52] in zijn geheugen heeft en u precies kan vertellen welke heet zijn in de eerste graad, welke in de tweede, welke in de derde, en het rijtje aan tweede eigenschappen en de derde kan aflopen. Wanneer hij op

---

[52] *simpliciú* , "simple", een mengsel van medicinale planten.

een gegeven ogenblik bij een patiënt wordt ontboden, komen er uit zijn roerijzer - als uit de buik van het Trojaanse paard - tal van recepten en verbanden te voorschijn, terwijl hij onbekend is met de meest onooglijke kruiden en niet weet hoe hij ze op de juiste wijze moet inzetten. Zou dan niet iemand met begrip die goed op de hoogte is met zijn medicijnen veel achtbaarder zijn? Een paar dingen die onfeilbaar zijn, met zorg gekozen en de genezing bevorderend, zijn van meer waarde dan een grove hoeveelheid Galenische recepten.

Wij beschikken nu over een dusdanig groot aantal medicijnen, dat het een arts meer kopzorgen geeft om daaruit te kiezen wat het beste is, dan om ze te vinden. Want het is niet de overdaad aan remedies die een ziekte tot staan brengt, maar de goede uitwerking, methodiek, volgorde en keuze van tijd en plaats die succes verzekeren.

In De Historiën[53] lezen wij over de moed en vaardigheid van de Spartaanse koning Leonidas[54], die met een troep van 400 stoutmoedige Lacedemoniërs de Pas van Thermopylae[55] overheerste waar Xerxes, keizer der Perzen[56] met een leger van 1.700.000 man voorbij zou komen. Hij richtte een grote slachting onder hen aan. Toen de Pers beledigend opschepte dat zij met hun pijlen de zon zouden sluiten, antwoordde de Spartaanse koning dat hij en zijn manschappen dan wel in de schaduw zouden vechten.

Uit deze voorbeelden blijkt, dat een compagnie van uitgelezen soldaten een groot voordeel biedt tegenover een verwarde menigte. En waarom zouden een paar uitgelezen remedies niet

---

[53] Herodotus, historicus, 484-425 v.Chr. Hij deed onderzoek naar de oorsprong van de Grieks/Perzische oorlogen van 490 en 480-479 v.Chr.

[54] *Leonidae, Spartanorum regis*. Het Engels geeft slechts "a Spartan king."

[55] *Termopylas*. Het Engels geeft slechts "the straights."

[56] *Xerxes Persarum Imperator*. Het Engels geeft slechts "Xerxes."

uitsteken boven een hoop vage recepten? Sommigen hebben beweerd dat een leger voltooid is wanneer het uit honderdduizend soldaten bestaat, en dat het - wanneer het aantal daar boven uitstijgt - tumultueus is, ordeloos en zonder discipline. Hetzelfde kunnen wij beweren ten aanzien van medicijnen. Wanneer de dosis wordt opgehoogd naar een hoog getal, zal die eerder doden dan genezen. Want wanneer een medicijn oorlog voert of tegenover een ander medicijn geplaatst wordt, moet dat noodzakelijkerwijs de vrede en rust van de natuur verstoren.

Hoofdstuk 6

Hoewel andere artsen een redelijke tegemoetkoming claimen, zoals zij inderdaad verdienen, genezen de Broeders gratis, nu zij aan geld geen waarde hechten.

Grote personen, koningen en prinsen hebben beroemde en geleerde artsen onderhouden, zo lezen wij in De Historiën, waarbij zij hun niet alleen een aanzienlijke jaarlijkse toelage schonken, maar hen ook tot een aanzienlijke positie en eer hebben gebracht. Eristratus ontdekte welke ziekte Antiochus had, namelijk dat die op zijn stiefmoeder verliefd was, waarvan hij hem genas. Daarvoor ontving hij van Ptolemeus, zoon van Antiochus, honderd talenten, zo herinnert het zich Gellius in Boek 16[57]. Democides hielp de tiran Polycrates weer op de been voor 2 talenten goud. Dezelfde persoon had hem vanwege zijn genezing van Darius een zeer kostbare gouden keten gegeven plus 2 gouden bekers, aldus Herodotus in zijn werk Thalia[58]. Jacobus Cocterius, lijfarts van Louis II, koning van Frankrijk, kreeg jaarlijks 50000 kronen uitbetaald. Thaddeus[59] de Florentijn kreeg dagelijks 50 kronen en reisde op en neer om de zieken te helen.

De voordelen en voordeeltjes die de geneeskunde met zich meebrengt, heeft vele studenten ertoe gebracht dat zij er al hun tijd en energie in steken. Zij letten voor het overgrote deel meer

---

[57] *cuius meminit Gellius libr. 16*. Dit zal betreffen het werk Noctes Atticae (Attische Nachten) van Aulus Gellius, Romeins auteur, taalkundige en historicus, plm. 130-180 of later, n.Chr. Het Engels laat de verwijzing geheel onvertaald.

[58] *authore Herodoto in Thalia*. De Engelse vertaling neemt ook dit ten onrechte niet mee.

[59] De Engelse vertaling in hedendaags lettertype geeft abusievelijk "Thaddens the Florentine." De Engelse vertaling in oorspronkelijke druk geeft "Thaddeus the Florentine."

op winst dan op de gezondheid van hun naaste en het nut voor de maatschappij. Wanneer wij bedenken aan hoeveel ongemakken wij zijn blootgesteld, ontdekken we dat de medische wetenschap net zo noodzakelijk is als voedsel en kleding. Dan moet men zijn toevlucht zoeken bij bekwame artsen die deze wetenschap weloverwogen toepassen. Maar niemand zal al zijn moeite, kosten en arbeid voor iets inzetten waarvan hij niet iets kan oogsten. Wie wil iemand anders dienaar zijn als er geen enkel loon tegenover staat? Zal een advocaat pleiten zonder zijn honorarium? Evenmin bestaat er een bevel of wet om een geneesheer te bevelen of te verplichten dat hij voor niets geneest. Het zou wel heel hard en rigoureus zijn om iemand ertoe te dwingen dat hij weggeeft wat hem in rede toekomt. Menecrates, inwoner van Syracuse, kreeg niets voor zijn moeite, maar mikte op een goddelijke status. Men zag hem als Jupiter en noemde hem aldus, wat erger was dan wanneer hij een beloning had verlangd die bij zijn professie paste.

De Broeders staan zo ver af van het krijgen van een vergoeding, dat zij die misprijzen; zo ver af van de ijdele glorie van hun succes, dat zij een dergelijk huldeblijk niet betoond willen zien. Zij hebben niet een geneesmiddel voor een groot man en een ander voor de arme, maar respecteren beiden gelijkelijk; leggen bij beiden de nodige huisbezoeken af; verzachten aandoeningen en staan de armen terzijde. Hun werk is hun beloning, en voor hun inspanningen doen zij het. Geen muis of ander ongedierte kan tekortdoen aan wat zij hebben, noch kan een draak of wild beest hun bron vergiftigen of uitputten.

Caelius[60] vertelt ons in zijn Boek 16, hoofdstuk 10, over Philo, een geneesheer die medicijnen ontwikkelde die hij 'de handen van de goden' noemde. Deze grote titel echter was als klimop die voor de show is opgehangen om de aandacht van de

[60] Het Engels geeft foutief "Coelius."

toeschouwers te trekken, de oren van de horenden te verbazen: medicijnen die meer beloofden dan ze voor elkaar kregen en eerder misleidden dan dat ze iemand verder hielpen, met een prachtig uiterlijk, maar van binnen vol droesem en verdorvenheid. Doch hoewel de Broeders de werkzaamste medicijnen ter wereld hebben, verbergen zij de goede uitwerking ervan nog liever dan dat zij er prat op gaan. In hun poeders zit misschien een weinig kwiksulfide[61] of een snufje van iets anders, maar zij hebben een grotere uitwerking dan men ervan zou verwachten. Zij hebben de beschikking over de Phalaia en de Asa[62] van Basileus; de Nephentes[63], die de zorgen van Homerus en Hermes Trismegistus verdreef[64]; Apyron[65] ofwel de Gouden Olie; en de fontein van Jupiter-Hammon[66], die 's nachts warm is, 's middags koud, lauw bij zonsopgang en zonsondergang. Zij verachten winst en inkomsten bij alles waarover zij beschikken, en ook worden zij niet verlokt door eer en een vooruitgeschoven positie. Zij worden niet zo over het hoofd gezien als degene waarover Tullius[67] spreekt, die zich schriftelijk verzette tegen de liefde van anderen voor achting, maar zijn naam op de voorkant van zijn boek schreef opdat hij meer bekend zou raken. Zij omarmen veiligheid en zijn niet begraven, doch levend en in stilte werkzaam.

---

[61] "cinnabar."

[62] Geneesmiddelen.

[63] Een sterk kalmerend middel, vermengd met wijn. Oorspronkelijk vermeld in de Odyssee.

[64] Het Latijns origineel verwijst in deze context nog naar Plinius, maar in de Engelse vertaling werd dat - en meer - niet meegenomen.

[65] *Apyron (vnguentum ex auro) Pl. li.21*. Het Engels neemt het begrip 'Apyron' niet mee.

[66] *Louis Hammonii*. De Romeinse reïncarnatie van het Egyptische orakel Ammon.

[67] Maier refereert hier vermoedelijk aan Marcus Tullius Cicero's De Officiis, Over de Plichten, 44 v.Chr.

Is dit niet een zeldzame sociëteit van mannen die niemand schade doen, doch het goede en het geluk voor allen zoeken, ieder mens gevend wat hem toekomt? Deze Broeders aanbidden niet de opkomende zon, of wie slechts parasieten zijn die grote mannen op hun wenken bedienen terwijl hun woorden en daden omkleed zijn met bedriegerijen.

Men verhaalt, dat het standbeeld van Diana zo kunstig was samengesteld, dat wanneer een pelgrim haar een geschenk bracht, zij een opgewekt en aangenaam gezicht trok. Maar wanneer iemand met lege handen kwam, fronste zij, was kwaad en leek een dreigende houding aan te nemen. Zo is het ook met de wereld waarin alle dingen aan goud ondergeschikt zijn. Dit stof der aarde is voor de Broeders van geen waarde omdat deze dingen, die door anderen hogelijk bewonderd worden, in hun ogen laag zijn. Zij ontdekken liever een geheimenis der natuur dan een mijn.[68] Als goud hen dient om in hun studie verder te komen, achten zij het alleen om die reden. Zij verlangen en streven met alles naar de tijd van de zeer wijze koning Salomo[69], toen er in Jeruzalem net zoveel overvloedigheden waren als pannen op het dak, zilver zo gewoon was als de stenen op straat. In de gouden tijd was het gebruik ervan dus niet bekend. De mensen waren tevreden met wat de natuur hun vrijelijk verschafte. Zij leefden vriendschappelijk onder het bestuur door de familieoudste, zonder geruzie, luxe en trots en met veel minder oorlog.

---

[68] Hele stukken Latijn werden niet vertaald in het Engels, onder andere een citaat van Phocylides.

[69] *Salomonis sapientissimi Regis aetatem*. Het Engels geeft slechts "the age of Solomon."

Hoofdstuk 7

Misstanden in de medische wetenschap onttrekken zich aan het zicht. De rekeningen voor indrukmakerijen zijn lang, opdat de arts geen charlatan lijkt en het de beurs spekt van de apothekers, zonder dat zij respect hebben voor het nut en de beurs van de zieke, terwijl een paar welgekozen medicijnen de genezing zouden kunnen bewerkstelligen.

Dagelijks zien we hoeveel onkruid uit het goud tevoorschijn is gekomen, hoe het de hele wereld heeft overwoekerd en dat nog steeds doet. Het heeft niet alleen steden bedekt en naties vernietigd, maar ook de Kunsten gecorrumpeerd en van vrije welhaast tot onderdanige gemaakt.

Laten wij, onder het voorbijzien van de rest, onze ogen eens richten op de medicijnen, waarvan de stroom - hoe verder die wegloopt van de bron - des te meer vuil en drek opzuigt. Ten slotte zitten ze vol stank en smerigheid. Wij hebben al eerder opgemerkt dat de natuur reeds met weinig tevreden is, hetgeen opgaat zowel bij ziekte als bij gezondheid. Want hoe eenvoudiger het dieet is, des te gemakkelijker wordt het verteerd. Het is namelijk moeilijk vele heterogene zaken om te zetten in één enkele substantie. Volledig op gelijke wijze leidt bij ziekten een verscheidenheid aan ingrediënten de natuur in haar werkzaamheid af, zo ze die al niet volledig hindert. Zij worstelt dan namelijk niet alleen met de ongesteldheid, maar ook met de remedie zelf. En hoe kunnen dingen die elkaars tegengestelden zijn en onderling ruzie hebben, vrede voortbrengen en onderhouden?

Wij bekennen dat een uitgekiende samenstelling noodzakelijk is, want één gericht medicijn kan niet bijdragen aan de genezing van gecompliceerde kwalen. Een combinatie van diverse

medicijnen kan dus een effect hebben dat één medicijn niet voor elkaar krijgt. Ook handelen wij niet zo ongerijmd dat wij een zo goede en essentiële methode in twijfel trekken.

Waar wij over klagen, is de grote verscheidenheid aan bonte verzamelingen[70], samengesteld uit kruiden, wortels, zaden, bloemen, vruchten, basten; heet of koud in de eerste, tweede, derde of vierde[71] graad. Dan krijgen we vaak twintig, dertig[72] of meer ingrediënten in één recept, opdat daarmee het geheugen en de kunst van een arts die verbeeldingsarm en langzaam van begrip is, kan worden aangetoond en de bedrieger van een apotheker geholpen wordt. Die drijft daarmee de prijs voor zijn geleerdheid op; de snelle uiting van zijn medicatie tegen experimentele kennis.

Wanneer in tegenstelling daarmee iemand die gewetensvol is in wat hij onderneemt, een paar zeldzame en beproefde geneesmiddelen voorschrijft (zoals de beroemde Crato deed, die lijfarts was van drie keizers), ziet men hem voor een onwetende aan, zo al niet voor een charlatan, zelfs wanneer hij die recepten-sjacheraars verre overtreft in alle segmenten van geleerdheid.

Merk op, hoe de apothekers een kort maar doelmatig recept geringschattend behandelen. Dit levert namelijk maar weinig winst op. Wanneer zij er echter eentje ontvangen van een armlengte[73] achten zij zich een gezegend mens. Aldus betaalt de

---

[70] *vt compositum ex plurib. simplicibus (...) frigidam, primi, secundi, tertii vel quarti gradus*. Het Engels geeft: "Omnium gatherum", bonte verzameling. Het betreft een pseudo-Latijnse term.

[71] Het Engels noemt de 4e graad niet.

[72] *saepe in viginti* [= twintig], triginta [= dertig] *aut plures simplicium numeros*. Het Engels vertaalt foutief met "thirty, forty, or more ingredients."

[73] "cubit", oude lengtemaat, gemeten van de elleboog tot de top van de middelvinger (plm. 46 cm.).

patiënt voor zijn ziekte, maar als hij hersteld is, treft ziekte zijn beurs.

Bedenk hoe schadelijk zij zijn voor ieder mens en de maatschappij. Door de een te gronde te richten, doen zij de ander tekort. Want ook al blijft hij overeind, toch is hij van die maatschappij een zwak onderdeel geworden. De ziekte wordt gerekt door elkaar tegenwerkende medicijnen, en iemands natuurlijke gesteldheid wordt erdoor verzwakt. Als een weg rechtstreeks het bos inleidt, vinden wij het waanzin om ons de tegengestelde richting in te haasten en kronkelwegen te nemen die ons verwarren en niet verder brengen. Een grote hoeveelheid van iets vormt een broeinest voor verwarring, vooral in de geneeskunde, wanneer men met de werkzame bestanddelen van medicinale planten niet bekend is.

Voorbeelden om deze visie te ondersteunen, kunnen wij ontlenen aan de werkwijze van de rechtbank. Als iedereen daar op hetzelfde moment zou mogen pleiten en zijn mening naar voren brengen, zou men de zaak ingewikkelder maken, want men zou alleen maar verder afraken van het beslechten van het geschil. Daarom heeft men aan weerszijden een paar wijze raadsmannen die op heldere wijze de zaak presenteren en tot een snelle en verantwoorde conclusie brengen. In de geneeskunde zal eenzelfde onenigheid ontstaan als elke medicinale plant zijn gang kan gaan, terwijl een paar die goed gekozen zijn de kwestie snel voor elkaar hebben.

Daarom is het een verstandige zet om uit een veelvoud van dingen er een paar te kiezen. Kies dan uit degene die goed zijn, de beste die de natuur in haar strijd kunnen bijstaan en versterken. Wanneer deze waarnemingen in acht zouden worden genomen, zou een geneesheer niet een reputatie opbouwen vanwege zijn hoge, grove nota's, maar vanwege de kwaliteit van zijn ingrediënten. De apotheker zou meer

klandizie hebben, omdat de mensen dan geen schrik wordt aangejaagd met de rekening en niet liever zouden sterven om zich de kosten te besparen, maar zich gewillig onderwerpen aan een eenvoudige, eerlijke behandeling.

Men moet zaken niet waarderen op grond van hun omvang. Wij zien dat brute beesten naar lichaam en hoedanigheid een mens overvleugelen. Toch heerst deze - omdat hij redelijk en wijs is, en ook al is hij de mindere - over de ander. Een weinig goud is meer waard dan een hoop stenen en een mijn vol metaalerts. Aldus kan in de geneeskunde een kleine hoeveelheid medicinale planten meer goeds in zich bergen dan een grote hoeveelheid.

Het is de wijzen maar al te goed bekend, dat dezelfde kruiden veranderen naar gelang van het klimaat. Wat in het ene onschuldig is, kan in het andere giftig zijn. Daarom is het niet veilig om iets van India, Arabië, Amerika, Duitsland en Engeland samen te voegen. De zon en de planeten hebben namelijk een verschillende uitwerking op het ene of het andere land. Op overeenkomstige wijze veranderen zij de planten. Het kan ons zeker niet ontgaan, dat een en hetzelfde gebied dominant is ten aanzien van zowel heilzame als giftige kruiden. Een voorbeeld hiervan zien we bij de mineralen, want het gewone zout is op zichzelf genomen onschuldig, net als ons gangbare kwik. Doch wanneer deze twee samen worden verdampt, vormen zij een kwaadaardig, puur vergif. Nu kunnen sommigen veronderstellen dat dit uit het kwik voortkomt, maar dat is beslist onjuist. Want door de juiste werkwijze kan het weer vloeibaar worden en keert zijn onschuld weer terug. Zo kan men ook zonder gevaar zwavelzuur innemen, gemengd met een andere vloeistof, behalve met salpeterwater[74]. Maar

[74] *Ita Spiritus vitrioli intra corpus sumitur innocue cum liquore alio mixtus, nec nó aqua salis petrae*. Het Engels geeft abusievelijk: "so likewise the spirit of Vitriol may be taken without danger, mixed with another liquor, and the water of Salt-Peter may be received into the body."

wanneer deze twee samen gedestilleerd worden, vormen zij een water[75] dat elk metaal, behalve goud, zal wegvreten en iedereen die het inneemt een zekere dood bezorgt. Maar als men hieraan sal-armoniak toevoegt, neemt de kracht toe en reduceert het[76] het goud tot een waterige, vloeibare substantie. Toch is de aard van dit water zuiver en volmaakt.

Men kan tegenwerpen, dat Treacle[77], Mithridate[78] en Confectio Hamech[79] en andere werden samengesteld uit vele medicinale planten die, aangezien ze na een lange fermentatietijd goed in het lichaam bleken te worden opgenomen, zeer vooraanstaande remedies werden, al bijna zeshonderd jaar in gebruik zijn en vele duizenden mensen geholpen hebben.

Wij ontkennen niet dat dit uitstekende samenstellingen zijn en dat ze in vroegere en latere tijden in hoog aanzien stonden. Evenzo keuren wij ook misschien wel zo'n zeshonderd andere goed, wanneer zij gebaseerd zijn op ervaring. Want degenen die deze medicijnen oorspronkelijk uitvonden, namen niet in overweging of hun eigenschappen heet of koud waren, maar keken naar hun aard en essentie. Bijvoorbeeld of zij als antigif konden dienen, of bijdragen aan het verwijderen van schadelijke lichaamsvloeistoffen. Zo zitten er in Treacle slangenvlees en vele andere elementen van dezelfde waarde. Onze verhandeling richt zich tegen de ijdele, gemakzuchtige presentatie waarmee medicijnen worden voorgeschreven bestaande uit hete, droge, koude en vochtige planten, in deze of gene gradatie.

---

75 Salpeterzuur.

76 Het 'koningswater'.

77 *Theriacam*, "treacle", een suikerstroop.

78 *Mithridatium*, "mithridate", een uit 65 kruiden samengesteld, vermaard middeleeuws universeel geneesmiddel. In latere tijden Theriac genoemd.

79 *Compositionem Hamech*, "confectio Hamech", eveneens een suikerrijk, uit vele planten en vruchten samengesteld middel.

Wij hebben een geneesheer gekend die erover opschepte dat hij met niet één experiment bekend was. Alle remedies waren voor hem gelijk ten aanzien van de eerste, tweede en derde eigenschap. Dit kwam overduidelijk voort uit zijn onkunde ten aanzien van wat hij had moeten weten. Maar een wijze en voorzichtige geest doet nauwkeuriger onderzoek en daalt in bijzonderheden af. Het is immers veel eenvoudiger om op algemene gronden over medicinale planten een oordeel te vellen, dan door middel van het experiment achter de echte waarde van een toe te passen middel te komen. De reden is, dat elk middel een kenmerkende eigenschap heeft waardoor het zich onderscheidt van een ander. Soms is die eigenschap tegengesteld. Sterker, de eigenschappen verschillen niet alleen in relatie tot andere middelen, maar een en hetzelfde middel kan al vanuit zichzelf uiteenlopende werkingen hebben. We zien dat in rabarber, dat gelet op zijn eerste eigenschappen, te weten heet en droog, cholera in het menselijk lichaam versterkt, maar deze - gelet op zijn kenmerkende essentie en bijzondere aard - toch ook uitdrijft. Als we kijken naar opium en azijn en vele andere middelen, zien wij hoe een en hetzelfde middel qua eerste, tweede en derde eigenschap zeer dikwijls een tegengestelde uitwerking heeft. Zo maakt stremsel gestold hazenbloed weer vloeibaar, maar als het zeer vloeibaar is, zorgt het juist voor stolling. Zwavelzuur dringt vanwege zijn aard in alles door en werkt samentrekkend op de huid in. Toch breekt en stoot het lood af wanneer dat er van buitenaf aan wordt toegevoegd. Hoewel kwikzilver zeer zwaar is, wordt het door vuur gesublimeerd en stijgt het op. En hoewel het een dikke, ruwe stof is, kan het zo worden bewerkt dat het in elk lichaam dóordringt en naderhand kan worden teruggebracht tot de hem eigen, aangeboren zuiverheid.

Wij kunnen nog veel meer voorbeelden naar voren brengen. Want niets ter wereld is zó nederig of gering, of het heeft wel

een bepaald kenmerk. Het is als een betrouwbaar zegel dat de waarde toont die erin zit, waarvan degene die onwetend is, tot nu toe alleen maar de schil en het omhulsel bereikt heeft; de buitenkant van kennis.

Om nu te voorkomen dat deze beoordelingsfout een goede toepassing in de praktijk in de weg staat en daardoor het leven van de mens in gevaar brengt, zien wij het als een goede dienst als wij hopen dat zij die zich gestort hebben op hun studie in de eerbiedwaardige faculteit der medicijnen, eerder zoeken naar een paar zeldzame, doelgerichte geneesmiddelen, dan dat zij de breder gerichte volgen, die maar al te vaak niet doen wat ze beloven. Wij moeten onszelf niet te kijk zetten door respectloos en onplichtmatig te werken aan eerbetoon, onze rijkdom te vermeerderen, en daarmee onze arme ouders te schande te maken. Ervaring is de moeder van de kunst. Zouden wij die nu aan de kant schuiven, alsof wij haar niet nodig hebben? Ervaring betitelt men wel als de heerseres over dwazen, en rede als de koningin der wijzen, maar vanuit een bepaald gezichtspunt zou men ze niet moeten scheiden. Vanuit experimenteren, ontstaat namelijk de rede, dus de rede onderhoudt en verfraait de ervaring.

Hoofdstuk 8

Vele geneesmiddelen staan in hoog aanzien vanwege hun ingewikkelde benamingen en de welwillende mening der mensen, die denken dat hetgeen het duurst is, het best is; hoewel andere die goedkoper zijn en goed bij het land passen, ze in uitnemendheid en waarde naar de kroon steken.

Behalve de misbruiken die in het voorgaande hoofdstuk genoemd zijn, is er nog een ingeslopen. De eerder genoemde misbruiken hadden betrekking op kwantiteit en kwaliteit; daardoor wordt de beurs geleegd. Het bedrog sluit namelijk aan bij de gedachtegang van de mens, die denkt dat iets goed is als hij er maar een flink bedrag voor heeft neergeteld.

Vandaar dat Galenus zijn gouden pleister tegen amandelontsteking geheim hield. Hij kreeg er honderd kronen voor, hetgeen op zich genomen weinig waarde had. Er zijn namelijk vele uitstekend bruikbare dingen waarop, wanneer zij onthuld zouden worden, minachtend neergekeken zou worden, want vulgaire handen vervuilen alles wat erin terecht komt. De reden waarom deze middelen soms niet zo succesvol zijn, is het gelegen in het feit dat de verbeeldingskracht en het voorstellingsvermogen niet erg krachtig werken, waardoor iemand de moed in de schoenen zinkt in het zicht van een kuur op basis van zulke geringe middelen. Daardoor zit hij hun werking in de weg. Want alhoewel de verbeeldingskracht van iemand anders weinig invloed op mij heeft, verandert toch die van mijzelf mijn lichaam en staat een kuur hetzij in de weg, hetzij bevordert deze in zijn werking.

Wij zien dit overduidelijk bij vele ziekten, met name bij een hypochondrische melancholie, die men de schande der artsen noemt omdat zij die zo zelden genezen. En dit, terwijl het

uitblijven van resultaat het gevolg is van de vooringenomen verbeelding van de patiënt, die wanhopig hulp zoekt. Zorgen, verdriet en wanhoop veranderen namelijk het bloed, tasten het hart aan en overweldigen het denkvermogen, zodat die hun werk niet kunnen uitvoeren. Als daarom eerst die gesteldheden uit de verbeelding worden weggenomen, zal herstel niet onmogelijk zijn[80].

Onder deze mantel verbergen velen die met hun praktijken slechts op gewin uit zijn, hun bedrieglijke wandaden en hebzucht. Want zij geven hun medicijnen pompeuze namen, opdat de verbeeldingskracht van de patiënt, geconfronteerd met zulke rijke, kostbare medicijnen, het herstel bevordert. Daarom stellen zij hun medicijnen samen uit zeldzame ingrediënten als goud, zilver, parels, gal- of nierstenen, grijze amber[81], musk van de civetkat en nog veel meer. Vervolgens geven zij deze een naam in overeenstemming met hun plaats van herkomst. Zij noemen ze de balsem des levens, het kwik des levens[82], het grote elixer, het zaad[83] en de hersteller des levens, drinkbaar goud, boter en olie van de zon. Wie kan er een volledige opsomming maken van hun trucages waarmee zij zulke grote hoeveelheden onwetende mensen aantrekken en misleiden? Toch zijn hun grote benamingen niet totaal onbeduidend, want met het balsem des levens bedoelen zij datgene wat henzelf verzorgt en in leven houdt.

Maar stel dat deze kostbare medicijnen goed en bruikbaar zijn, moeten zij toch bekennen dat andere waarvoor niet zo veel in

---

80 *nec impossibilis erit* [= het zal niet onmogelijk zijn] *curatio tanti mali*. Maier is dus niet zo stellig als wordt weergegeven in het Engels: "there is very great hope of recovery."

81 *ambra grysea*, een door walvissen uitgebraakte substantie, afkomstig uit het spijsverteringskanaal.

82 *Mercurium vitae*. In de Engelse vertaling wordt het niet genoemd.

83 *Sperma & Restauratiuum vite*. Het Engels geeft slechts: "the Restorative of Life."

rekening gebracht kan worden, een grotere werkingskracht hebben.

Wij mogen ook betwijfelen of zij eerlijk handelen en niet een weinig zout voor goud verkopen, en vergif onder de balsem des levens scharen. Wij weten dat sommigen voor de dood zijn weggehaald door hun kwikzilver. Ik spreek mij hierover uit, opdat anderen tot voorzichtigheid gemaand worden. U moet zich voorstellen waartoe het zou leiden als men bij wijze van vergissing opium voorschrijft in plaats van apium[84]. Maar zo experimenteren zij wel op het menselijk lichaam, waarbij zij de ene mens doden om een ander te redden.

Bovendien, hoewel het hierbij kan gaan om uitmuntende stimulantia of tegengiffen, passen zij toch niet bij de ziekte en dragen zij weinig bij aan het beperken van de ellende.

Neem dan verder het misbruik in ogenschouw. De patiënt betaalt een hoge prijs voor hetgeen voor hem van weinig toegevoegde waarde is en kijkt neer op de middelen die tegen een schappelijke prijs verkrijgbaar zijn; ongevaarlijk zijn, zoals uit ervaring is gebleken; en al vaak zijn afgenomen.

Het is niet moeilijk om te bewijzen dat ieder land een overvloed heeft aan medicinale planten die geschikt zijn voor de ziekten van dat ene land, en dat wij niet naar India hoeven te gaan of exotische geneesmiddelen hoeven te gebruiken.

Dit vraagstuk is door vele geleerde mannen behandeld. Op dit moment zullen wij er niet al te veel tijd aan spenderen. Wij wijzen het gebruik van Indiase en Arabische kruiden in maaltijden en in de geneeskunde niet af. Ook schrijven wij andere, uiterst waardevolle giften van God niet af. Wel zien wij

[84] *ne opium pro apio*. Apium, een moerasplant. Het Engels voegt om onduidelijke reden "parsley" (peterselie) toe.

een discrepantie met de prijs. Laten wij ze daarom gebruiken op de plaats en tijd die bij hen hoort. Mogelijk waren zulke kostbare middelen bedoeld voor grote persoonlijkheden, maar toch moet de bereiding ervan met de grootst mogelijke zorg geschieden, opdat ze niet aan natuurlijkheid inboeten. Volgens mij kunnen rijke mensen, die met graagte goud eten en drinken, en hopen dat zij zich daarmee alle aardse dingen kunnen aanschaffen en daarom gezondheid kopen, zich wel veroorloven deze medicijnen te betalen.

Ook ontgaan ons heus niet de grote voordelen en zeldzame uitwerkingskracht van goud. Wel spreken wij ons uit tegen het misbruik door de ladelichters die, in plaats van daarvan gebruik te maken, bedriegen en roven. Wij kunnen eenieder verzekeren dat er geen waarde is gelegen in het koken of opkoken van goud. Zij ruilen hun menstrueuze vloeistoffen in voor opgelost goud, dat - herleid tot damp - kan worden weggevreten. En laat iedereen zich in acht nemen: zij imiteren een onachtzame kok die, als hij de bouillon heeft verspeeld waarin hij het vlees gekookt heeft, iets op tafel zet dat hart noch kracht heeft. Wanneer zij hun goud verbruikt hebben en met zouten en op andere wijze teloor hebben laten gaan, verkopen zij hetgeen resteert. Wanneer de vogel gevlogen is, verkopen zij het nest en dat noemen zij drinkbaar goud, dat tot geest van goud is geworden omdat het onzichtbaar is. Het mag zo zijn dat zij goud in hun ovens doen, maar wij ontkennen dat zij met die werkwijzen de eerder genoemde medicijnen kunnen produceren. Er zijn vele Alexanders geweest en velen droegen de naam Julius, maar toch was er maar één Alexander de Grote en één Julius Caesar. De anderen stemmen alleen met hen overeen qua naam.

Mocht iemand zich op de hoogte wensen te stellen van de uitnemendheid van de medicinale planten van eigen bodem, zou

hij daaraan zijn handen vol genoeg hebben. Wij laten dit rusten tot een ander moment en een andere plaats.

Maar mogen wij, nog afgezien van de prijs, niet terecht de toebereiding wantrouwen en eraan twijfelen of zij vanuit hun kunst en professie in plaats van de ware samenstellingen valse verkopen? Want zozeer als de menselijke broosheid in de ene schaal van vrouwe Justitia ligt, slaat de balans door naar de andere kant, waar winst in de schaal ligt. Eerlijkheid kan namelijk een belemmering voor ons zijn, terwijl winst plezier en vreugde met zich meebrengt. Vandaar dat handelaren het nu tot onderdeel van hun handelaarschap rekenen, dat zij leren hoe zij hun spullen kunnen versnijden en daar vaardigheid in opdoen. De Thebanen wensten dergelijke lieden niet tot de magistratuur toe te laten, tenzij zij ten minste tien jaar lang hun handel achter zich hadden gelaten, tegen welke tijd zij dan zouden vergeten te bedriegen. Ik wil hier echter niet allen die zo'n roeping hebben, te hard vallen. Hetzelfde kan gezegd worden over hen die geneesmiddelen verkopen, hetzij artsen, hetzij apothekers, wanneer zij hun beroep misbruiken.

Rest mij aan te tonen, dat toegepaste middelen of planten en dingen van weinig waarde, een krachtiger uitwerking op een ziekte hebben dan die welke een zeer hoge prijs hebben. De reden daarvoor is niet vergezocht. Want die waarvan de eigenschap zich zeer beslist tegen de ziekte teweerstelt, moeten - vind ik - noodzakelijkerwijs effectiever zijn dan die welke bij toeval op de ziekte aansluiten en op puur geluk een genezing bewerkstelligen. Als in de techniek iemand die op één gebied uitstekend werk doet, zou opscheppen over zijn vaardigheid op een ander terrein dat hij nooit betreden heeft, dan zou u zien dat hij daarin een stuntelaar is. Maar stelt u diezelfde persoon te werk op het terrein waarin hij is opgeleid, dan zal blijken dat hij een vakman is. Dit geldt ook voor ziekten, waarin elke redemie zijn eigen vak uitoefent en tot een gunstig resultaat leidt. Maar

pas haar toe op een andere ziekte en het zal geen resultaat hebben. Evenmin kan men van één man, al had hij ook honderd handen, verwachten dat hij een leger verslaat, terwijl een uitgelezen groep ervaren soldaten zo'n leger gemakkelijk de baas kan. Maar dit onderwerp hebben wij nu wel uitputtend genoeg behandeld.

Hoofdstuk 9

Velen haten de chemie, anderen minachten het gebruik van planten en Galenische samenstellingen, terwijl zij alle in toepasselijke zaken hun nut kunnen hebben.

Aangezien de verhemelten der mensen niet alle met dezelfde smaak zijn toegerust en hetgeen de een welbekomt de ander tot walging brengt, zo verschilt ook het oordeel der mensen. Bij wat de een goedkeurt, sluit de ander niet aan. Dit alles vindt plaats of wordt veroorzaakt door sympathie of antipathie, die hen ertoe brengt iets te omarmen of ertoe uitdaagt het te haten, zodat het oordeel wordt vertroebeld door vooroordeel dan wel de rede.

Sommigen durven hun leven lang geen kaas te proeven, anderen onthouden zich er een paar jaar van. Weer anderen drinken slechts water en weigeren wijn of bier. Er is hierin een grote verscheidenheid. De verschillen tussen de denkvermogens zijn er in niet mindere mate. Daardoor komt het, dat twee mensen die elkaar ontmoeten en de ander nooit eerder gezien of gehoord hebben, op het eerste gezicht elkaars vriendschap wensen en nastreven. Omgekeerd is het er ook de oorzaak van, dat de een de ander haat die hem nooit iets heeft aangedaan. Dit is duidelijk zichtbaar als iemand zich voegt bij twee mensen die een spel spelen. Al gauw zal hij merken dat hij aan de kant staat van een van beiden en als het aan hem lag, zou die persoon winnen. Hij zou de ander dolgraag zien verliezen, hoewel hij noch door de een hoffelijk bejegend is, noch schade heeft geleden door de ander, of een nare uitlating van hem heeft hoeven incasseren.

Zo veel als het begrip dan ook de smaak overtreft, die een zwak zintuig is, overtreft ook een wijs man iemand die slechts van

buiten een helder oordeel lijkt te hebben. De een beschouwt en weegt een kwestie door erover na te denken, terwijl de ander die niet zo snel van begrip is, geneigd is om gehaast te werk te gaan. Daardoor heeft menig geleerd man die zijn voorkeuren niet op de juiste wijze had onderworpen aan zijn begrip, zichzelf een slechte dienst bewezen, en het ene werktuiglijk als goed omarmd en het andere als slecht verworpen.

Het komt vreemd op ons over, dat in de medische wetenschap sommige geneesheren slechts plantaardige en Galenische middelen voorschrijven in onverholen afkeer van de chemie, en dat andere, geheel gespitst op moderniteiten, alle medicijnen weigeren die niet op chemische wijze zijn toebereid.

Naar mijn mening worden beide partijen meer bewogen door hun voorkeuren dan door de rede. Want ik zie het als absoluut noodzakelijk om eerst op de oude, dogmatische wijze medicijnen te studeren, zowel het speculatieve als het praktische deel, en dan de fouten te corrigeren die wij van de eerste, tweede en derde eigenschap al hebben aangewezen. Dezelfde weg moet worden bewandeld in de chemie, zodat ook die zonder verdenking en bedrog is. Ook daar beginnen we eerst met het oude en gaan dan verder met het nieuwe.

Wij hebben afdoende bewezen dat er occulte eigenschappen en een bepaalde werkzaamheid zitten in medicinale planten, wat ook geen enkele geleerde aanhanger van Galenus ooit ontkend heeft. Zij hebben ook bekend dat deze niet werken vanuit hun eigenschappen of gradaties, maar dankzij hun aard symptomen verzachten, de oorzaak van de ziekte wegnemen en de gezondheid in het menselijk lichaam weer op de troon zetten.

Als dit waar is, waarom zijn de artsen dan niet voorzichtiger met het verzamelen van medicinale planten en proberen zij de

aard daarvan niet nauwgezet te begrijpen? Fernelius[85] zegt in zijn boek 'De abditis rerum causis'[86], dat deze bijzondere werkzaamheid, die hij de vorm noemt, in elk deel van een medicinale plant verborgen ligt en door alle elementen verspreid wordt. Vandaar dat wanneer in de chemie water wordt afgegoten, olie wordt onttrokken en zout uit as wordt gewonnen, het water, de olie en het zout de kenmerkende werkzaamheid van de medicinale planten bevat. Ik veronderstel echter, dat dat niet voor elk ervan in gelijke mate opgaat, maar alle samengevoegd zijn zij toch volmaakt en compleet.

Nu wij dit alles hebben vastgesteld en bevestigd, moeten wij bekennen dat de uiterlijke, tastbare substantie van elke medicinale plant die kan worden geplet, versneden, gezeefd, gekookt en met een willekeurige andere vermengd, daarmee de schors, het karkas en het onderkomen van de bijzondere werkzaamheid vormt, die de kern, de ziel en de huishouder ervan is. En wat zullen wij zeggen van onze gewone toebereidselen in de winkels der apothekers, die het goede en het slechte, wat zeg ik, het allerverdorvenste bevatten? Zou niet iedereen hém totaal uitlachen die, als hij het bevel krijgt een meester uit zijn huis te roepen, ook meteen het hele huis op sleeptouw krijgt? Of die geen vogels kan gebruiken als hij niet ook het nest tot ingrediënt maakt, of die geen oesters kan eten tenzij hij ook de schaal verorbert? Maar de apothekers vinden dit een heel valide werkwijze, omdat zij niet beter kunnen. De occulte eigenschappen zijn zo subtiel, dat zij gemakkelijk ontsnappen, tenzij men ze nauwlettend in de gaten houdt en ze met grote vaardigheid huisvest of belichaamt. Kamfer verliest zijn kracht tenzij het behandeld wordt met vlaszaad. Rabarber wordt met was en wijngeest duurzaam gemaakt. Het zout van geitenbloed verdampt wanneer het niet in een goed afgesloten fles wordt gedaan.

---

85 Ofwel Jean François Fernel, 1497-1558.

86 *De abditis rerum causis*, Over de verborgen oorzaken der dingen.

Wat dan te zeggen over deze kenmerkende eigenschappen die van hun lichamen zijn gescheiden? Zullen ze niet terugkeren naar hun oerbeginselen? Want wie kan de eigenschap van branden, scheiden van het vuur? Of de eigenschap van vochtig zijn, van het water? Maar als dit onmogelijk is in de substantie van medicinale planten, hoeveel te moeilijker zal het dan zijn bij samenstellingen daarvan?

Daarom zou ik wensen dat men geneesmiddelen gebruikt die valide, geschikt en redelijk zijn, en dat de waarheid opbloeit onder het voorbijgaan aan praalzucht en trots.

Misschien zouden we siropen, códita[87], juleps[88] en conserven goedkeuren, als niet de grote hoeveelheid suiker daarin de natuurlijke werking van deze middelen in de weg zou staan. Misschien zouden we confituren, opiaten en tegengiffen kunnen goedkeuren, ware het niet dat de veelvoud aan middelen die zonder onderscheidingsvermogen zijn samengevoegd de echte waarde tegenwerkt, zo al niet geheel tenietdoet. Misschien zijn pillen en alle bittere, zure, scherpe en stinkende medicijnen goed. Toch verknallen zij de eetlust, veroorzaken walging. Je zou welhaast de patiënt aanraden de ziekte te verdragen, in plaats van de remedie. Als bitterheid, zuurheid, scherpte en een slechte smaak of geur de kenmerkende eigenschappen zijn, zou men ze beter kunnen inperken dan loslaten. Het zijn slechts de kameniersters van hun werkgeefster en ondergeschikt aan de specifieke eigenschap. Het ware verschil wordt door de chemie ontdekt. Die scheidt namelijk de onzuivere van de zuivere delen wanneer zij op de juiste wijze wordt toegepast. Doch vergis u niet, wij zeggen niet dat chemische toebereidselen algeheel

---

[87] *syrupi, códita, iulepi & conseruae*. Het Engels vertaalde *códita* niet. Het is onduidelijk wat dit middel inhoudt.
[88] *iulepi*, Julep, een siroopachtige vloeistof. Perzisch: gulāb, van gul (roos) en āb (water).

spiritueel en zonder substantie zijn. Wel zijn ze indringender en subtieler, meer ontdaan van onzuiverheden dan grovere lichamen die, zwaarder gemaakt door een grote hoeveelheid suiker, niet vrij zijn of naar eigen keuze kunnen handelen en hun rol spelen.

U zult zo langzamerhand de domheid en waanzin onderkennen van hen die de chemie haten, die toegepast moet worden, doch met aandacht en omzichtig. Het behoort namelijk niet tot de taak van de arts om te branden, te snijden, te cauteriseren en de oorzaak van de ziekte weg te nemen door de patiënt te verzwakken en zijn leven in gevaar te brengen. Doch symptomen moet verzacht worden, de natuur hersteld en gesterkt worden door veilige stimulantia. Een zekere Archagatus was de eerste chirurg die naar Rome ging en daar eervol werd ontvangen. Maar toen hij overging tot het hanteren van lancet en brandmes zag men hem nogal als een beul. En op zeker moment werden om dezelfde reden alle artsen uit Rome verbannen. Een zekere Charmis, een arts die het oordeel van zijn voorgangers veroordeelde, bracht een aantal nieuwe uitvindingen van hemzelf in en beval zijn patiënten aan om in vorst en sneeuw in koud water te baden, zoals Plinius meldt. Deze vertelt ook, dat hij oude mannen heeft zien bevriezen dankzij deze raadgeving. Acesias poogde jicht te genezen en lette daarbij meer op de ziekte dan op pijn, die verergerde dankzij zijn onzorgvuldig handelen. Vandaar dat het gezegde luidt: 'Acesias medicatus est', zoals Erasmus[89] al aangaf, dus als iemands toestand erger wordt, is Acesias zijn genezer geweest.

Het is duidelijk genoeg vanuit overlevering, dat de natuur het meest recht wordt gedaan wanneer lonende, gezonde dingen worden toegepast. Asclepiades, een intieme vriend van Gnaeus Pompei, was de eerste die aantoonde dat wijn een goede uitwerking heeft op patiënten. Hij bracht een man bij, die al

[89] Erasmus vermeldde dit in Adagia 2.6.59.

naar zijn graf werd gedragen. Hij onderrichtte, dat de gezondheid wordt gehandhaafd als men gematigd drinkt en vlees eet, nauwgezet lichamelijke oefeningen doet en veel masseert. Hij vond heerlijke, genoeglijke drankjes uit; beval baden aan; en vond voor het gemak van zijn patiënten hangende bedden uit, waarin zij zo'n zorgeloze houding konden innemen dat de slaap hen erin zou verrassen. Eerdergenoemde Plinius[90] zegt, dat Democritus geneesheer was, die bij het genezen van Considia, de dochter van consul Sereilius, hardhandige methoden achterwege liet en haar dankzij het langdurige en voortdurende gebruik van geitenmelk weer op de been hielp.

Zoals Caelius[91] in Boek 13, hoofdstuk 22 bericht, was Agron geneesheer te Athene. Toen daar een pestepidemie[92] heerste en velen besmet werden, beperkte hij zich ertoe dichtbij grote vuren te laten branden, net als Hippocrates, die daarvoor zeer geëerd werd.

Daaruit kunnen wij leren, dat een milde en rustige aanpak doelmatiger werkt om de oorzaak bij ziekte weg te nemen en de symptomen te genezen dan een ruwe, grove behandeling. Een zeeman bidt vaak om een forse wind die hem de gewenste haven inblaast en ook de reiziger gaat niet in een rechte lijn. Toch bereiken beiden ten slotte datgene waarop zij gehoopt hadden. Wij lezen dat Fabius[93] zijn vijand overwon door uit te

---

[90] *tradit Plinius lib.7.cap.37.& lib.26.cap.3. Idem lib.24*. Ook hier is in de Engelse vertaling een dergelijke verwijzing weggelaten.

[91] Het Engels geeft foutief "Coelius."

[92] *pestilentia*. Pestepidemie, 430 v. Chr. Het zou hier echter om cholera kunnen gaan. Zie de analyse van epidemieën afgezet tegen historische teksten, in Rats, lice and history, Hans Zinsser (1878-1940), Gerald N. Grob. Library of Congress Catalogue Number: 2007043683, ISBN 978-1-4128-0672-5.

[93] Quintus Fabius Maximus Verrucosis (bijgenaamd Cunctator - de Vertrager), Romeins dictator, plm. 280-203 v.Chr. De Fabiusdoctrine houdt een tactiek in waarbij de vijand wordt uitgeput door schermutselingen, en aanvoerroutes voor bevoorrading worden afgesneden.

stellen. Het is dus een meesterstuk van weldoordachtheid als men goed en als vanzelfsprekend overlegt en dan uitvoert. Niettemin blijft de methode om te genezen aanwezig en zijn de uitgangspunten stevig. Als de oorzaak namelijk wordt weggenomen, neemt het gevolg af. Wanneer de ziekte genezen is, verdwijnen en slijten de symptomen.

Maar de chemie legt een voorraad aan van, en levert ons medicijnen die veilig en plezierig zijn en spoedig datgene uitvoeren waarvoor zij bedoeld waren. Anderen hebben dit in hun werken uitgebreid uiteengezet en daarom zal het niet nodig zijn dat ik er langer bij stilsta.

Laat ons nu degenen die voornamelijk chemicus zijn onder de loep nemen. Dezen laten zich jonge Theophrasten noemen en krijgen het liefst, net als hun meester, een godentitel, die hij noch via zijn vader, noch via zijn moeder verworven had. Hij had zich deze toegeëigend omdat hij zich bijzonder groots en glorieus vond. Nu was hij zonder twijfel een man van uitmuntende en bewonderenswaardige kennis op het gebied van de medische wetenschap. Toch zou het met recht als waanzin gekenschetst kunnen worden als men alleen om zijnentwille de Ouden in de steek zou laten en zijn nieuwe vindingen zou volgen.

Het lijkt iets absurds dat iemand het onderneemt een zeer oude man weer op zijn vroegere sterkte te brengen, aangezien de dood dan naderbij komt en ieder mens zich ten langen leste bij diens autoriteit moet neerleggen.

Is de wereld thans niet oud en vol met dagen, en is het niet lichtzinnig om daar de jeugd van te herontdekken en terug te halen? Hun nieuwe medicijn kan zeer zeker niet de stervende wereld nieuw leven inblazen. Integendeel, die kan erdoor verzwakt worden en sneller aan zijn eind komen. Maar haakt u

nu niet af, bid ik u en beeld u niet in, dat ik op dit moment de uitstekende en overduidelijk goddelijke toebereidselen der chemie bekritiseer. Eerder de personen die haar beoefenen; die er een zaak van maken te vernielen en geen poging doen op te bouwen; die op anderen afgeven om zichzelf te verheffen en te eren. Zo deed ook ooit Thessalus[94], die afgaf op iedereen die niet in zijn kielzog liep. Of Chrysippus, leraar van Eristratus, die - om aan hem superieur te zijn - Hippocrates verachtte en verbasterde. Van deze en soortgelijke mannen kunnen we er opaan dat zij veel beloven, maar weinig presteren. Want wij mogen zeker tot de slotsom komen dat, alhoewel zulke personen grootheid beminnen, zij die nooit via zulke indirecte manieren zullen verwerven. Ik mocht willen dat vele Paracelsianen zich niet zoveel richten naar de onhebbelijkheden van hun meester. Wanneer men de onlangs verschenen schrifturen eens door zou vlooien en hun wangedrag en bijtende opmerkingen jegens anderen eruit zou weglaten, twijfel ik er niet aan of hun boekwerken zouden knap uitgedund worden. Het zou veel beter zijn als de ziekten, die veeleer de vijand vormen, wat meer aandacht kregen dan dat men wraak neemt in de privévetes onder de geneesheren zelf. Roofdieren grommen, tonen hun tanden en spuiten vergif. Het wapen van de mens is de rede, waarmee hij de argumenten van zijn tegenstanders zou moeten weerleggen.

Aangaande de chemie bewonderen wij en bevelen wij in het bijzonder ervan aan, de dingen die goed zijn. Daarmee echter willen wij de Galenische geneeskunde niet verachten, die in sommige gevallen net zo effectief is. Mijn eigen mening is, dat elk op de juiste plek moet worden toegepast. Mensen zijn niet uitsluitend geestelijke wezens. Zij hebben een lichamelijke substantie. Daarom hebben zij geen medicijnen nodig die de hoogste graad van volmaaktheid hebben bereikt, allerminst bij

---

[94] Zoon van Hippocrates, plm. 5e-4e eeuw v.Chr. en vaak geciteerd door Galenus.

ieder ongemak bij iedere persoon en bij ieder lichaamsdeel of ledemaat. Er zijn een paar ziekten die gezien hun hitte en droogte niet op basis van chemische recepten, waarvan de ingrediënten en toebereidselen dezelfde eigenschappen hebben, genezen moeten worden. In de maatschappij hebben we de koopman en de huisvader, maar de een moet niet de plaats van de ander innemen. Een verstandig arts zal dan ook van beide[95] gebruikmaken al naar gelang hij de situatie daartoe aanleiding vindt geven. De ene is geschikt voor de mens op het platteland, de andere voor een teer persoon; de ene bij een matige ongesteldheid, de andere in gevaarlijke gevallen; de ene om te verzachten, de andere om iets te bewerkstelligen, net naar er noodzaak voor is.

[95] De chemische en de Galenische methode.

Hoofdstuk 10

Betreffende de ondraaglijke ondeugden van vele geneesheren, waarvan de Broederschap van het R.C. gevrijwaard is.

Wij hebben niet zonder afdoende reden iets gezegd over de misbruiken van de medische wetenschap, waarvoor de Broeders behoedzaam terugschrikken blijkens hun eerste wet. Die was, dat zij de zieken gratis moeten genezen. Want de hebzucht der artsen verleidt hen tot onjuiste en illegale handelingen. Waar komen die vreselijk lange, die kleine dure rekeningen anders uit tevoorschijn dan uit hebzucht? Stuk voor stuk zijn zij er meer op bedacht zichzelf te verrijken dan hen te helpen wie het niet goed gaat. Toch misgunnen wij geen van hen hun eerlijke verdiensten. Rechtvaardigheid en waarheid zouden hen in hun praktijk moeten overhalen. Laat hen de methode van Hippocrates en Galenus volgen. Toch moet de natuur meer in de gaten worden gehouden dan een van dezen, als een ware gids naar haar eigen ingewikkeldste geheimen. Maar via de gebreken van de behandelingen geraken wij bij de gebreken van de geneesheren zelf, dankzij wie zovele patiënten te schade zijn gekomen.

Gewoonlijk gaat het hierom: zelfbedrog, trots, kwaadaardigheid, haat, laster in woord en geschrift, hebzucht, onwetendheid, gepaard gaand met een grote voorraad aan zelfvertrouwen, of liever onbeschaamdheid.

Dit zelfbedrog staat niemand goed. Wanneer iemand gezwollen is als een blaas, zal hij des te sneller knappen en zal zijn glorie vervliegen. Zijn grandeur vergroot zijn gevaar. Ook trots mag niet worden toegestaan. Het overschreeuwt[96] alle delen en vermogens. En ook als men aan de afgunst van de ander

[96] "blaites", vertaling onzeker. Mogelijk "blates."

ontsnapt, zal toch de dood dan wel een lichte koorts hem vellen. Iemand die zelfs dan nog verheven wordt door zijn ambitie, wordt weer op aarde teruggebracht.[97] Het is niet ware geleerdheid waardoor iemand opgeblazen wordt, doch een leegte. Zij denken van zichzelf dat zij kennis bezitten, terwijl zij de diepten der natuur niet begrijpen. Socrates[98] zei: "Het enige dat ik weet, is dat ik niets weet." Hij had een les in bescheidenheid geleerd. Na diepgaande studie bevond hij, dat hij ontoereikend was. Als deze rupsen een nieuw blad zouden omslaan, zouden zij hun eerdere vooringenomenheid zien.

Merk op, hoe kwaadaardigheid en haat opbloeien wanneer twee mensen tegen elkaar zijn opgezet. Zij doen er alles aan om zich belachelijk te maken en zich totaal te diskwalificeren. Uiteindelijk krijgt elk er van langs met zijn eigen stok. Het hebben van een jaloerse tegenstander heeft wel één voordeel, namelijk dat die zijn goed en have verspilt. Door zijn kwaadaardigheid vreet hij zichzelf op. Daarom kan iemand beter iemands afgunst verdienen dan diens medelijden. Want het eerste veronderstelt dat hij gelukkig is, het tweede dat hij in ellende verkeert. Deze ondeugd is als klimop die de bomen verstikt door ze te omarmen. Die ondeugd, zeg ik u, kleeft vele personen aan en doet in het geniep afbreuk aan hun eer en roem. Hoeveel edele ondernemingen en deugdzame daden zijn er niet verricht waar desondanks een verpestende adem overheen geblazen heeft? Dat was het geval met de razende Kaïn die zijn oprechte broeder Abel vermoordde, en met Jupiter, die Aesculapius met een bliksemschicht trof. Om dit te voorkomen, hebben velen hun land vaarwel gezegd en zijn onder vreemdelingen gaan leven, zoals Iphicrates in Thracië,

---

[97] *Menecratis, Thessali & his similum ante meminimus, nec desunt exempla nostro aeuo*. "Menecratis, Thessalus en wij denken aan gelijken die hen voorgingen, zullen in der eeuwigheid niet aan het rijtje van onze voorbeelden ontbreken." Het Engelse negeert deze passage.
[98] Het Engels geeft het citaat niet weer.

Timotheus in Lesbos, Chabrias in Egypte, Chares in Sigeum, die allen Grieken waren. Onder de Romeinen was het Pompeius die zich, na zovele schitterende overwinningen, vanwege zijn grote en beroemde zeges terugtrok op het platteland en zich zelden in het openbaar vertoonde, opdat hij aan de afgunst en kwaadaardigheid kon ontsnappen die hij vreesde, omdat hij een onschuldig en groot man was.

Wat moeten wij denken van dat monster Aristoteles, die (zoals men ons overlevert) zo haatdragend was jegens zijn meester Plato, dat hij veel van diens werken liet verbranden, opdat hijzelf des te slimmer zou schijnen? Hij was bang dat zijn eer zou worden overschaduwd door de grandeur van zijn meester. Ajax haatte Odysseus; Zoilus Homerus; Didimus Alexandrinus was M. Tull. Cicero vijandig gezind. Palemon de Grammaticus was dat Marcus Terrentius Varro; Caear, Cato; Adrianus, Traianus; Marcus Crassus, Pompejus; Alexander, Achilles - over het gevecht om zijn graf -; Julius Caesar, Alexander. En zo zijn er vele anderen die allen bezeten waren door deze kwade geest. In de medische wetenschap zijn zulke praktijken echter veel gevaarlijker, omdat het lichaam van de mens - dat meer waard is dan de kunsten of andere pietluttigheden - als onderwerp van die wetenschap erbij betrokken is.

De vlam wakkert aan en wordt doorgaans een uitslaande brand. Jaloezie slaat om in laster. Vandaar dat zovele oneerbiedige pamfletten overzee gaan die bol staan met bittere uitdrukkingen, die geen enkel redelijk en weldenkend mens in zijn voordeel spreken. Maar deze ondeugd hebben velen gestalte gegeven. Ik zal er verder geen woord meer aan verspillen.

Hebzucht is een andere ondeugd die vele geneesheren welke slechts bestuderen hoe zij rijkdom op rijkdom kunnen stapelen, heeft aangestoken. En hoewel de kracht van hun lichaam afneemt met de jaren, jagen zij toch met een uiterst rigoureus

verlangen geld na. Sterker, terwijl zij al met één been in het graf staan, staan zij met hun andere been als tegenwicht in een ziekenboeg. Geneesheren, veel meer dan anderen, worden tot deze ondeugd verleid. Want als zij oud worden, zijn zij zeer gezocht vanwege hun ervaring. En door dat verschijnsel worden zij aangemoedigd zilver te verkiezen boven recht, en goud boven geweten. Maar wanneer een apotheker hebzuchtig en gierig is, kunnen we daar nog veel meer onheil van verwachten. Al zijn recepten zullen zijn samengesteld uit hetzij krachteloze, hetzij de verkeerde ingrediënten, zodat zowel de geneesheer als de patiënt bedonderd worden. De een zal men verwijten dat hij geen succes heeft; de ander wordt niet alleen niet genezen, maar kan zijn beklag doen over de slechte geneeswijze als over een nieuwe ziekte.

Over de vaardigheden en vakbekwaamheid van een beproefd, geëxamineerd en bevoegd arts zal ik geen woord uiten. Maar wel over de onvakkundigheid van hen die haastig van alles in praktijk brengen, terwijl zij kennis en geleerdheid tekortkomen om hun de weg te wijzen en te leiden. Zij studeren onbeschaamdheid. Merk op, dat een ongeletterde ruwe gast bij het vasthouden aan zijn mening altijd een zeer zelfverzekerde indruk zal maken. Hun ganzen zijn zwanen, hun absurde recepten zijn orakels en geheimen, en zeer stellig verbergen zij wat zij niet weten. Als iemand zich tegen hen verzet, gaan ze hem belasteren of zijn ze jegens hem volledig afgunstig.

Deze en soortgelijke ondeugden hebben binnen onze Broederschap geen plaats. Zij zijn niet jaloers of arrogant, zij zijn niet kwaadaardig en afgunstig, maar scheppen vreugde in het elkaar onderrichten in de geheimen. Onderling kissebissen zij niet, infame toespraken houden zij ook niet en hebzuchtig zijn zij al in het minst.

Het Boek M. verklaart hun kundigheid, zowel op het gebied van de geneeskunde als in andere kunsten. Wanneer iemand zich geroepen voelt hun andere boeken te raadplegen en ijverig hun aard en alle aspecten ervan wil wegen, zal hij datgene wat wij uitvoerig hebben verteld daar bevestigd vinden.

Hoofdstuk 11

Of iemand van de Broeders die naar een patiënt wordt geroepen, verplicht is te verschijnen. En of zij in staat zijn alle ziekten te genezen, zowel die welke gerekend worden tot de ongeneeslijke, als die welke men geneesbaar acht.

De handelingen der mensen zijn, net als hun eigen wezen, vatbaar voor vele misdragingen. Terwijl de ene kan sterven, kan de andere worden vergeten. Terwijl de ene zwak is, kan de andere misbruikt zijn. Daarom bedacht men een gedragslijn met behulp waarvan alle waardige daden getrouw bewaard konden blijven en aan het nageslacht overgeleverd. Lieden die een openbaar ambt bekleden, moeten bij het uitoefenen van de hun toevertrouwde verplichtingen noodzakelijkerwijs - als de gelegenheid dat vereist - in het openbaar optreden. Doch wanneer in de kleine wereld ergens wanorde heerst, zoals een ziekte die de gezondheid ondermijnt, gaat de zieke persoon niet onmiddellijk naar een magistraat, maar naar een arts. De geneeskunde neemt daarom van deze of gene patiënt niet de openbare, maar de lichamelijke gezondheid op de juiste wijze in acht. Daaruit volgt, dat een geneesheer, nu hij noch door de wet wordt gedwongen, noch vanuit dienstbaarheid betrokken is, ertoe moet worden aangezet dat hij bij iedere patiënt die hem laat komen een huisbezoek afsteekt. Een geneesheer schrijft immers niet aan iedereen iets voor, maar alleen aan een ziek individu. Hij is een dienaar der natuur, maar niet die van de patiënt, die hij op zijn voorwaarden net zolang onder zijn hoede heeft tot hij zijn gezondheid weer hersteld heeft.

Aangaande deze Broeders moeten wij ons beslist het een en ander afvragen. Slechts de medische wetenschap beoefenen zij als hun eerste wet. Als dat zo is, en hun wordt schriftelijk of mondeling verzocht een moeilijke ziekte weg te nemen, moeten

zij dan, ongeacht waar, verschijnen nu zij zich daartoe verbonden achten, hetzij door belofte, hetzij uit liefdadigheid? Wij beantwoorden dit negatief. Want als andere artsen al niet zo in een keurslijf zitten, dan geldt dat nog minder voor hen die hun genezingen kosteloos verrichten en niet van de mens maar van God een beloning verwachten, aan wie zij - net als aan de wettige magistratuur - gehoorzamen.

Ook moeten wij ons afvragen of alle ziekten door hen worden genezen, zelfs die waarvan anderen oordelen dat niets meer baat, zoals melaatsheid, waterzucht, de pest, kanker, steeds wisselende koorts, chronische gewrichtsontsteking en vele andere. Wij antwoorden, dat zij in hun geschriften gevat erkennen, dat zij het tijdstip van hun eigen dood niet kennen. Zij bevestigen dat allen aan de dood hun tol moeten betalen, wat door geen enkel medicijn vertraagd of voorkomen kan worden wanneer het voorbestemd is dat hij ieder mens overvalt. Ingaan tegen de voorzienigheid zou oneerbiedig en vergeefs zijn.

Doch er zijn 3 stadia die wij bij de vorengenoemde ziekten moeten overwegen: het begin, de toename en de conditie. Wat het begin betreft, zij alle of de meeste van deze ziekten geneesbaar. Wanneer zij enig overwicht over de natuur hebben, kan men er middelen tegen vinden. De Broeders hebben ongetwijfeld medicijnen die de genezing bewerkstelligen, aangezien Gods voorzienigheid hen in hun getrouwe ondernemingen bijstaat. De ziekten die op hun hoogtepunt kunnen omslaan in de dood, zijn ongeneeslijk. Wat gewone ziekten betreft, kunnen wij concluderen dat Galenische of chemische toebereidselen ze kunnen wegnemen.

Wij zullen nu de redenen geven waarom soms de bekwaamste geneesheren dwarsgezeten en teleurgesteld worden. Wij moeten allereerst weten dat ziekten het gevolg zijn van zonde. Een

verdiende straf sluit dikwijls een gunstig iets buiten. Daarom zijn vermoeiende ziekten en de dood voor God middelen om zondaars te beteugelen of zijn volk te kastijden. Daarom zal de mens vergeefs werken om het bevel van de Allerhoogste naar eigen wil en genoegen te dwarsbomen. De tweede reden ziet u voortkomen uit de aard der ziekten, die hetzij dodelijk zijn van henzelf uit, of als gevolg van iets anders dat door ze wordt voortgebracht. Pleuritis ofwel longontsteking kan, hoewel die gevaarlijk is, door tijdig ingrijpen verholpen en genezen worden. Maar als de ontstekende stoffen niet via aderlaten of kloppen en uithoesten[99] worden afgedreven, of vocht uit de longen wordt afgevoerd, zullen binnen veertig dagen de pleura worden weggevreten[100]. Dat zet zich door in de borstholte, waardoor een andere ziekte wordt geschapen, genaamd emfyseem. Wanneer nu de natuur de patiënt niet vriendelijk gezind is en deze stoffen niet afvoert via de waterwegen, zoals men vaak ziet, of wanneer niet vakkundig bepaalde spieren worden geopend en de aantasting niet binnen veertig dagen wordt gestopt, zullen de longen verzweren en zal het totale verval al met al niet te keren zijn.

Maar hier rijst de vraag, of het eigenlijk de geneesmiddelen zijn die genezen, dan wel of de ziekten ook geheel en alleen door de natuur en zonder kunstgrepen voorbijgaan.[101] Als dat zo is, zou er een eind aan komen zonder dat er iets is toegepast en zou de natuur geen hulp nodig hebben tegen zulke vijanden. Medicijnen zouden dan nutteloos zijn. Wie zou immers de moeite nemen om naar een methode te zoeken wanneer zijn

---

[99] *efflatione,* "expectorations."

[100] *si (...) non educatur sanguinis missione, efflatione; vel deriuatione per tussim, intra 40. diem, corroditur pleura,* etc. Het Engels noemt niet het vocht afdrijven uit de longen, evenmin als de kritieke veertigste dag.

[101] *Sed hicilla questio occurrit, si saltem curabilia curentur ab illus, ea quoque per solam natura absque arte euanescerent*. Het Engels geeft onduidelijk: "The Question is whether curabele Diseases are by them helped?", etc.

ellende op korte termijn uit zichzelf afneemt en verdwijnt? Hoewel hier vele moeilijkheden worden aangereikt, zullen wij toch kort stelling nemen. Laten diegenen die ontevreden zijn met langdurige behandelingen, aantonen of het in vredesnaam absoluut nodig was dat alles werd gedaan wat gedaan werd, of dat de kwestie op een andere wijze had kunnen worden aangepakt. Cardanus en de Stoïcijnen schrijven alle gebeurtenissen toe aan een noodlottige noodzakelijkheid, aan wie zij ook God zelf onderwerpen die zich er niet tegen teweer zou kunnen stellen. Zo godslasterlijk zijn ze.

Wij stellen, dat God een vrij handelende agens is, die kan doen wat hij wil. Hij heeft de natuur tot zijn dienares gemaakt. Zij heeft een opdracht gekregen en handelt daar overeenkomstig naar. Zij brengt alle dingen voort, hetzij ten beste en voor het geluk van de mens, of anders om hem te bezoeken en te straffen. Onder dat laatste scharen wij ziekten. Ook de dood zelf komt voort uit zulke krachtige ziekten. Doch alleen God beschikt voor iedereen over goed of kwaad. Gewoonlijk laat hij de natuur wel haar werk doen, maar soms onderbreekt hij die ordening om zijn vrijheid te tonen. Dan zet hij via een bijzondere voorzienigheid de bedoeling van de natuur de voet dwars, of die nu neigde naar gezondheid of ziekte. Hij heeft het in zijn macht een ziekte te bekorten die ons slepend mag toeschijnen. Hij kan de dood op afstand houden, als wij het toepassen van middelen achterwege laten. Als God nu vooruitziet welk onheil de mens van nature boven het hoofd hangt, en zulk onheil niet voorkómt maar de mens ermee straft, is God daarmee nog niet degene uit wie het voorziene onheil ontstaat dat door de natuur iemand toegevoegd is, hoewel hij soms zijn vijanden met wonderbaarlijke plagen bezoekt. Vandaar het gezegde "O, Israël, uw vernietiging komt uit uzelf, omdat uw verdorvenheid een oordeel over uw hoofd heeft afgeroepen." Toen sommigen onder de wijze heidenen hiervan nota hadden genomen, wendden zij een gecombineerde

blijdschap en verdriet voor, alsof de buitensporigheid daarvan op zich al voldoende straf was. Zij zeiden ook dat een ziekte de broer was van de dood, dat door transpiratie deugdzaamheid werd bereikt. Daarom staat in de bijbel: "In de stad is er geen onheil dat niet van God komt"[102], waarmee bedoeld wordt het onheil van bestraffing, dat hetzij op geheimzinnige wijze en rechtstreeks via de hand van God op iemand neerdaalt, of anders op natuurlijke wijze tot hem komt.

Vandaar dat wij leren, dat de geboorte en de oorsprong van een ondeugd voortkomen uit de verdorven aard van de gevallen mens. Die zal van zijn vrijheid genieten voor zover het aardse zaken aangaat, maar ten aanzien van hemelse kwesties is hij niet vrij. Het is met de mens net zo gesteld als met een zwak, weinig vitaal iemand die zijn handen niet kan opheffen naar zijn hoofd, maar ze met gemak langs zijn lichaam kan laten hangen. Dus ook een zondig mens is als vanzelf geneigd tot zondigheid, vervalt zonder enige moeite tot slechtheid. Hij heeft niet een of ander instinct van God nodig. Maar de sterkte die hem in zijn zwakheden moet steunen en hem tot de hemel zou moeten opheffen opdat hij God gehoorzaamt, komt niet van hemzelf maar van de vrije genade en het medelijden van zijn hemelse vader, die medelijdend is met wie Hij wil. Toch sluit Hij niemand uit van zijn gunsten die afstand doet van de aardse dingen; de ware middelen aanvaardt en er de voordelen uit ontvangt; die bidt en zich naar uiterste vermogen inspant om te zijn wat hij moet zijn en zich eerst en vooral aan God wijdt en dan aan de natuur, die hem getrouw in alle dingen gehoorzaamt.

[102] Mogelijk doelt Maier hiermee op Jesaja, h 26, vs 5.

Hoofdstuk 12

De Broeders van de Broederschap wenden slechts toepasselijke en natuurlijke remedies aan.

De heilige schrift noemt een koning van Juda die ziek was door de pest en bij wie de dood scheen te naderen. Door goddelijke voorzienigheid werd hij genezen door vijgen die op de zweren gelegd werden. Vele jaren later leefde hij nog. Wij zien dus, dat God op wonderbaarlijke wijze de weg kan wijzen naar middelen die op zich genomen natuurlijk zijn, zoals ook met deze zeer toepasselijke remedie het geval was. De reden hiervoor is niet onbekend. Hier zullen wij dus onderzoeken of de middelen die de Broeders aanwenden, op zichzelf toepasselijk en gerechtvaardigd zijn. Een bepaalde schrijver die dacht zich de gunst van de Broeders te kunnen verwerven, spreekt van zeldzame zegeningen en uitdrijvingen waarmee iemand het geluk van zijn patiënten kan bevorderen en zijn tegenstanders kan vervloeken en beschadigen. Maar wie zal dit gerechtvaardigd en goed noemen? Zoiets moge een handvol domme oude vrouwen aanspreken en door hen voor een geheim worden aangezien, maar voor de geleerde Broederschap zou dit de grootst denkbare schande zijn. De Broeders gebruiken namelijk natuurlijke middelen zonder enige vermenging met bijgeloof, zoals we kunnen zien aan het voorbeeld van iemand te Wetzlar, die onder toepassing van één medicinale plant de verscheurende pijn van een zwerende kanker wegnam. Iemand ere Phanias[103], natuurvorser, die ook met zo'n verhaal kwam.

103 Vertaling onzeker. Het moet Phanias van Eresus betreffen, opvolger van Aristoteles, bioloog, botanicus, metafysicus, 4e eeuw v.Chr., die een werk over planten heeft geschreven. Het Engels geeft: "whom Phanias applauds for his rare Art; for by the same herb he also did the cure." (= die door Phanias geprezen werd om zijn zeldzame kunst, omdat hij met hetzelfde kruid ook de ziekte zelf genas). Gezien de tijd waarin Phanias leefde, is het niet mogelijk dat hij een tijdgenoot van Maier kan hebben geprezen, zodat 'whom' in de

Dezelfde Broeder droeg altijd een zak met wortels en kruiden met zich mee. Hij beval vooral heggerank[104] aan, maar koos daarvan de bittere variant. Ook onderwees hij in de occulte deugd en de juiste toepassing van vele medicinale planten die verloren gegaan en vergeten zijn.

Wij zullen niet de beslissende stem laten horen in de controverse of de medicinale planten moeten worden gerekend tot bepaalde constellaties. Vele zeer geleerde heren huldigen deze opvatting. Allereerst is daar Bartholomeus Carrichterus, die de medicinale planten die het meest hun nut hebben bewezen en het doelmatigst zijn, indeelde naar de vier drievuldigheden van de tekens in de dierenriem, en ze elk onderverdeelde naar 3 graden. Ik heb vele mensen gekend die, door zich volledig over te geven aan deze studie, in staat zijn geweest om vele zeer gevaarlijke ziekten te genezen, vooral oude zweren en uitwendige kwalen.

Het zou profaan zijn om ons in te beelden, dat zovele lichten zonder enige betekenis of doel aan de hemel zouden zijn geplaatst, want God heeft alle dingen geschapen om te handelen naar hun aard. De sterren zijn beslist gemaakt om hun invloed te doen gelden. Het lijdt geen twijfel dat planten, mineralen en dieren hun occulte eigenschappen van hen ontvangen. Daarom is híj een gelukkig mens, die het gevolg kan afleiden uit de oorzaak, en dankzij het gevolg de oorzaak kan beoordelen. Ook planten hebben een binding met zowel de hemel als de aarde.

---

vertaling onjuist is. Het Latijn geeft dan ook: *cuius laudes Phanias physicus praedicauit* (= [ongeveer:] iemand ere Phanias, natuurvorser, die ook met zo'n verhaal kwam). Het Engels is verder op een ander punt onduidelijk, omdat niet zichtbaar bedoeld wordt: 'omdat hij ook de ziekte zelf genas' (dus behalve dat hij met de plant de pijn wegnam), dan wel: 'genas ook Phanias dezelfde ziekte'. Volledig herstel van de oorspronkelijke tekst is in dit kader niet aan de orde.

[104] *Bryoniae radicis*, "Bryony root", Bryoniawortel. Bryonia dioica, heggerank.

Hij die van dit samengaan op de hoogte is, is een groot kunstenaar. De Broeders steken al hun tijd in deze geheimenissen, zoals zij bekennen in zowel hun Fama en Confessio als in andere geschriften.

Wij wagen het niet te onderschrijven dat hun astrologie dezelfde is als die, welke in het gemeen beoefend wordt, of dat hun botanie de gangbare is. Want die van hen zijn gebaseerd op zekere en ware axiomata die niet aan verandering onderhevig zijn, maar altijd dezelfde waarde en werkzaamheid blijven behouden.

Andere axiomata zijn zo rammelend, dat zij vaak als foutief worden ontmaskerd en voorwerp van herziening zijn. Het is een axioma dat alle wijn heet is, wat tot op heden als waar is geaccepteerd. Maar als iemand uit een of ander land een wijn meebrengt die van nature koud is, zal de onhoudbaarheid van de stelling naar boven komen. Hij die nog nooit een vleermuis heeft gezien of niet op insecten let, zal direct zeggen dat alles wat vliegt veren heeft. Terwijl er toch ook vliegende vissen zijn die van hun vinnen gebruikmaken, zodat er vele uitzonderingen op de algemene regel zijn. Wie zou niet als een zekere waarheid aannemen dat viervoetige schepselen zich niet door de lucht kunnen bewegen, en evenzeer dat zij zich slechts over de aarde bewegen allesbehalve met vleugels? Maar de ervaring logenstraft dit. In India is er een kat[105], die door het spreiden van een paar membranen (geen vleugels) die van haar achterpoten naar haar voorpoten lopen, naar verkiezing het luchtruim kan kiezen. Doch de axiomata zoals de Broeders die hebben vastgelegd en navolgen, zijn zodanig dat ze niet tekortschieten. Hun beginselen bereiken altijd hun doel. Er zit dus niets gebrekkigs in ze wat aan hun volmaaktheid afbreuk zou kunnen doen of deze uitsluit. Daarom moeten geneeswijzen

---

[105] *in India esse felem*, "the Indian cat." Waarschijnlijk de Maleise vliegende kat ofwel vliegende lemur (Galeopterus variegatus).

die zijn opgebouwd met eigenschappen die op de juiste wijze zijn ontleend aan de sterren en de planeten noodzakelijkerwijs goed en zeker zijn. Hun uitwerking vloeit immers met zekerheid voort uit hun oorzaken zoals er niet op vooruitgelopen is en ze niet zijn misverstaan. Hij die met vuur belooft te verhitten, te drogen, te branden, komt niet bedrogen uit, noch bedriegt hij, omdat hij over datgene beschikt wat al deze werkzaamheden kan bewerkstelligen. Wanneer zij dus een genezing op gang brengen, bestaat er geen twijfel over of zij die kunnen volvoeren. Zij kennen immers de ware, juiste middelen en weten ze te gebruiken. Deze mediums zijn zuiver natuurlijk, de verborgen schatten der natuur, de buitengewone gaven van God. Zij wijden zich uitsluitend aan de studie van de natuurlijke magie, die een wetenschap inhoudt die de diepe geheimenissen der natuur bevat. Deze kennis wordt niet zo maar door God aan iemand gegeven, doch alleen aan hen die religieus, goed en geleerd zijn. Origenes zegt in zijn Tractatu.5.super Mattheus, dat de magische Kunst geen enkele substantie bezit, maar hoewel dat wel zou moeten, hoeft dat nog niet slecht te zijn of onderwerp van verachting of afkeuring. Zo onderscheidt ook 23. Homil. Super Num., sprekend over de natuurlijke magie, deze van de duivelse. Velen menen dat Tyaneus[106] slechts de natuurlijke magie beoefende en wij ontkennen het niet. Philo de Hebreeër[107] zegt in zijn werk De Legibus[108], dat ware magie waarmee wij tot kennis komen van de geheime werken der natuur, zo ver verwijderd is van verachtelijkheid, dat de grootste monarchen en koningen die bestudeerd hebben. Sterker nog, onder de Perzen mocht niemand regeren tenzij hij zich in deze grote kunst bekwaamd had.

Magie is, zoals sommigen het definiëren, de hoogste, absoluutste en goddelijkste kennis van de natuurlijke filosofie

---

[106] Het Engels geeft "Tyaueus."
[107] Ofwel Philo van Alexandrië, Grieks-Joods filosoof, 20 v.Chr.-50 n.Chr.
[108] Het betreft *De Specialibus Legibus*.

in zijn hoogontwikkelde prachtige werken en verrichtingen, via een juist begrip van de innerlijke en occulte werkzaamheid der dingen. Daardoor zullen, wanneer de juiste stoffen worden aangewend bij de daartoe geschikte patiënten, vreemde en bewonderenswaardige gevolgen worden geproduceerd. Vandaar dat magiërs diepgaande en ijverige onderzoekers van de natuur zijn. Dankzij hun vaardigheid weten zij, hoe zij een uitwerking moeten voorzien die het gewone publiek een wonder zal toeschijnen, zoals dat bij een ieder het geval zal zijn wanneer iemand rozen laat uitbotten in december; bomen laat bloeien in januari; een wijnoogst produceert in mei; onweer en regen in de lucht. Joh. Baptista Porta leert ons dit in zijn boek 2 van De Magia naturali, net als Roger Bacon. Julius Camillus, een man die wij niet mogen vergeten te noemen, bevestigt dat hij zag dat een kind tot ontwikkeling kwam met behulp van communicerende vaten en enige uren leefde. Dat is zeer vreemd, als het waar is. Coelius schrijft over Buddha, dat hij een maagd voortbracht uit zijn zijde. Wij laten deze dingen echter voor wat ze zijn, en zullen de waarheid ervan niet ter discussie stellen.

Wij hoeven niet langer stil te staan bij het lovenswaardige der magie, want van zichzelf is die al zo eerbiedwaardig. Toch degenereert deze edele wetenschap dikwijls en wordt van natuurlijk duivels, van ware filosofie tot necromantie[109]. Dat komt dan volledig voor rekening van de navolgers ervan die, omdat zij deze hoge en mystieke kennis misbruiken of haar niet beheersen, gehoor geven aan de verleidingen van satan en door hem verleid worden tot de studie van de zwarte kunst. Vandaar dat magie uit de gratie is en door het volk degenen die haar bestuderen als tovenaars beschouwd worden. De Broeders daarentegen achtten het niet juist zich naar het beeld der magiërs te modelleren, maar wel naar dat der filosofen. Zij zijn geen onwetende charlatans, maar geleerde en ervaren

[109] Methode van voorspellen via communicatie met de doden.

geneesheren, wier remedies niet alleen toepasselijk maar ook goddelijk zijn. En daarmee hebben wij hun eerste wet uitputtend behandeld.

Hoofdstuk 13

Over de tweede wet van de Broederschap van het R.C., namelijk dat geen der Broeders gelijkelijk als de anderen gekleed dient te gaan. Zij mogen zich echter voegen naar de gewoonte en de mode van de landen waarin zij zich bevinden.

Misschien duidt iemand het mij euvel dat ik langdradig ben geweest over de eerste Wet. Daarop zal ik antwoorden, dat gewichtige zaken niet oppervlakkig afgedaan moeten worden. Handelingen in de kleine wereld verdienen het, slechts aangestipt te worden. De kwesties van de grote wereld[110] moeten echter adequaat in ogenschouw worden genomen. Daarom moet ik noodzakelijkerwijs bidden om vergeving voor mijn beknoptheid, omdat ik de passende commentaren op zulke onderwerpen niet zo nauw heb kunnen begrenzen.

De tweede Wet brengt de eerste voort. Want zonder deze zouden de Broeders geen gelegenheid hebben om goed te doen. Het goede gevolg daarvan is, dat zij veilig zijn en niet bevreesd. Het is net als met de vogel die, hoewel hij niet zingt, toch aan de kleuren van zijn verenpak wordt herkend. Iedereen die zich dus aanwent om eenzelfde gewaad te dragen, herkent men daaraan. Velen zijn door hun vijanden herkend aan hun verschijning[111]. Een vermomming heeft dikwijls vrijheid gebracht. Toen keizer Otto II[112] werd overweldigd en via zee ontsnapte, werd hij door piraten gevangen genomen. Omdat zij niet wisten wie zij voor zich hadden doordat hij zijn kleren had

---

110 Het Engels spreekt over "Word."

111 Het Engels laat dit ten onrechte voorafgaan door: "We find in History." Hier ook vooral niet te verwarren met De Historiën van Herodotus.

112 Otto II van Duitsland, bijgenaamd 'de Bloedige', 955-983 n.Chr. Hij werd verslagen door de Saracenen, ontsnapte en werd door piraten gevangen genomen.

gewisseld, dwongen zij hem een losgeld voor zichzelf te bedingen.

Anders verliep het koning Richard toen hij terugkwam uit het Heilige Land. De belangen daar waren slecht bestierd, tot het misnoegen van velen, vooral van de hertog van Oostenrijk[113]. Toen Richard met zijn vloot de Adriatische Zee overstak, werd hij ontdekt en viel hij aan genoemde hertog ten prooi. Hij werd gedwongen hem schadeloos te stellen en een groot bedrag aan geld te betalen. Dit omdat hij aan zijn uitrusting herkend en aldus ontmaskerd werd.

Wanneer al in dit soort situaties koningen en grote personages door gevaar bezocht worden, hoeveel te erger zal dan niet de toestand van burgers zijn, wanneer men ze zo ongelukkig gevangen zet. Mensen in gewone kledij vrezen niet de aanvallen van rovers; evenmin verwachten zij een vergiftigd glas[114]. Daarentegen zijn potentaten een prooi voor de eerstgenoemden, en worden zij vaak van ons weggenomen door het tweede.

Overigens is een armzalig habijt afdoende om geleerdheid te bedekken, en kan een eenvoudige stulp de wijsheid tot woning dienen. De lichaamsdelen en bekwaamheden van de mens worden afgeschermd door hun buitenkant, hoewel datgene wat doelbewust verborgen wordt, nog geen substantie hoeft te hebben. Het is een hoveling, die men slechts voor een geleerde moet aanzien. Maar de ziel is bekleed met het lichaam dat, om er een versiering aan toe te voegen, geen hulp nodig heeft van kleermakers of schilders. Het wordt geornamenteerd met ware filosofie, en geheime kunsten vormen zijn pracht.

---

[113] Leopold V van Oostenrijk. Hij nam Leeuwenhart aan het einde van de Derde Kruistocht (1189-1192) gevangen.

[114] Maier duidt waarschijnlijk op het gerucht dat Otto II van Duitsland, nadat hij door de piraten was losgelaten en weer handelingsbekwaam werd, uiteindelijk door vergiftiging om het leven werd gebracht.

Margaretha, een koningin van Frankrijk, zou de prachtige ziel van de filosoof Alanus hebben gekust toen zijn lichaam sliep. Die handeling werd zeer bewonderd. Zij antwoordde, dat zij toen niet de mismaaktheid van zijn lichaam waarnam en verpletterd werd door de vriendelijkheid van zijn ziel. Daaraan zien we, dat een galante geest zich in een onaantrekkelijk huis kan bevinden, en dat armzalige kledij kan worden gedragen door de uitnemendste en diepste filosoof.

Toch zijn er veel redenen die ons kunnen overhalen tot het dragen van behoorlijke kleding, want ieder gewoon oog leest de geestesgesteldheid af aan de uitdossing. Doch in andere boeken hebben wij dit onderwerp reeds uitputtend behandeld. Zeer velen zijn in plaats van zich bescheiden en aangenaam te kleden buitensporig geworden - zoals Poppaea Sabina, de vrouw van Nero[115], en Cleopatra, koningin van Egypte - om hun schoonheid te onderstrepen. Dit is echter niet raadzaam, aangezien men Seneca's voorschrift in acht zou moeten nemen, die een passende matiging verlangt.

Onze Broeders wijzigen voor een deugdzaam doel hun kleding, die - aangezien die niet extravagant is - ook niet verachtelijk is. Zij zijn altijd beschaafd en niet geaffecteerd gekleed, vooral

---

[115] *Fuit autem ista Poppaea Sabina, Titi Olii filia, equiti Romano Crispino ante nupta, ex quo filium Crispinum genuerat, quem impuberem Nero occidit*, etc. Hier wordt verhaald van de dochter van Titus Ollius, Poppaea Sabina de Jongere, die aanvankelijk trouwde met ene Crispinus. Uit dat huwelijk werd een gelijknamige zoon geboren. Later trouwde Poppaea met keizer Nero. Nero doodde haar zoon. De Engelse vertaling gaat er in het geheel niet op in, behalve dan via "Popea Wise [bedoeld is: Wife] to Nero." Er is in deze paragraaf zeer vrij en onvolledig met Maiers origineel omgesprongen, wat in het kader van deze huidige vertaling niet kan worden rechtgezet. Wel kan worden opgemerkt dat Poppaea in de context past vanwege haar ijdelheid. Bekend is, dat zij elke dag melkbaden nam.

bedacht om de binnenkant. Zij willen dat hun hart werkelijk en eerlijk is. Ook dringen zij zich door hun daden aan niemand op.

De mensen kunnen op veel manieren misleid worden, bijvoorbeeld door bedrog, ontwijking en tweeslachtige taal, doch deze hebben betrekking op de logica. De Broeders waken ertegen dat zij onteerd worden of schade lijden. Het is een zeer moeilijke zaak om hen te bedriegen en te misleiden.

Terwijl anderen de vrijheid nemen om een bedrieger te bedriegen, en het als een vorm van rechtstoepassing zien om met gelijke munt terug te betalen, zijn de Broeders niet zo wraakzuchtig. Zij achten zich gelukkig de gelegenheid te hebben om hun geduld tot uitdrukking te brengen. Maar, hoewel zij zo onschuldig zijn als duiven, streven zij ernaar zo wijs als slangen te zijn, want er kan een onschadelijk subtiel verschil zijn. Wij kunnen gemakkelijk oordelen dat zij geen ijdelheid nastreven, nu zij hun voorkomen zo dikwijls veranderen omdat zij niet bekend willen zijn en hun namen en onderlinge verbindingen verborgen houden.

Wanneer het oprecht de bedoeling is om iemand geen schade te berokkenen en slechts goed te doen, kunnen wij ons niet alleen wel vinden in een vermomming in kleren, maar ook in een wijziging van namen. Het teken verandert niet het ding dat ermee wordt uitgedrukt, noch vernietigt een 'accident' de 'substantie'[116]. Namen zijn tekenen waaraan men iemand herkent en van een ander onderscheidt. Kleren en bedekkingen vormen een manier om onze naaktheid verbergen, dus de

[116] Twee begrippen uit de Aristoteliaanse filosofie. Alles wat bestaat, kan worden onderverdeeld in categorieën, ofwel wezensbepalingen. Alle wezensbepalingen hebben een subject waarop ze betrekking hebben. Dat subject heet een zelfstandigheid ofwel substantie. De andere wezensbepalingen van het subject zijn daaraan ondergeschikt, en vormen de accidenten.

eerdergenoemde voorkomen dat iemand in het verborgene is. De oude filosofen en Egyptische priesters droegen een wit linnen gewaar dat hen van anderen onderscheidde. Dat deden bijvoorbeeld ook Pythagoras en zijn volgelingen, waarmee zij zowel de zuiverheid van het lichaam uitdrukten als de onbevlekte onschuld van de ziel. De natuur bewijst sommige vogels een vriendendienst, doordat zij in de winter zowel hun stem als hun veren kunnen veranderen. Doordat zij aldus niet herkenbaar zijn, blijven ze veilig voor andere, roofzuchtige vogels. In sommige landen worden de hazen wit in de winter, maar houden in de zomer hun geëigende kleuren. De kameleon ontsnapt vaak door te zijn als al het andere. De mieren en vele insecten hebben vleugels en nauwelijks kan men weten wat zij voordien waren. Zo gunstig is de verandering die de weg wijst naar veiligheid.

Zal de rede de gerechtvaardigde besluiten van de natuur weerstaan? Zal de mens wanneer de noodzaak ertoe oproept, en de gewoonte dwingt, een beroep doen op het ene besluit en tot zijn schade het andere veronachtzamen? De Broeders, die op alle vlakken omzichtig zijn, schenden noch de bevelen der natuur, noch veroordelen zij burgerrechten, en hoewel zij hun aanzien wijzigen, is hun geest onveranderlijk.

Hoofdstuk 14

De derde wet verplicht iedere Broeder om ieder jaar op een bepaalde dag en een bepaalde plaats te verschijnen. De bedoeling is, dat zij allen samenkomen en elkaar raadplegen over hun zaken.

Ieder genootschap heeft wetten en regels die zijn leden tot bepaalde verplichtingen binden, bijvoorbeeld dat de leider of het hoofd wanneer het hem goeddunkt en nodig voorkomt, iedereen op één plaats bijeenroept om te overwegen wat het geëigendste en handigste is om in een aan de orde komende situatie te doen. Als een gezelschap namelijk uit elkander valt, raken de denkvermogens en raadgevende organen ontwricht, waarbij de een de ander niet behulpzaam kan zijn qua voorbeeld of advies. Wie kent niet het verschijnsel dat de intiemste persoonlijke omgang en de nauwste vriendschap kan worden verbroken door afwezigheid en gebrek aan bezoek, zodat zij die nog niet eens zo lang geleden steeds in onze gedachten waren, totaal vergeten raken. Bovendien, wat heeft de ene vriend eraan als de andere steeds ver weg is. Zelfs broeders raken elkaar als het ware ontwend wanneer zij aldus gescheiden zijn. Wij erkennen dat brieven dit tekort kunnen aanvullen, maar schrijven geeft niet zoveel genoegen en levendigheid als een mondelinge conversatie. Papieren zijn stom. Als er twijfel rijst, kunnen zij niet een prompt antwoord opleveren. Als daarentegen iemand verschijnt, kan hij alle vraagstukken oplossen en aan alle gevoelde belemmeringen tegemoetkomen.

Daarom bevonden de Broeders R.C. het uiterst passend, zo al niet essentieel, dat zij ten minste eenmaal per jaar op een zekere van tevoren vastgestelde plek bijeenkomen. Deze wet, waarbij het ware Pythagorese gezelschap verplicht is te verschijnen, is niet alleen de derde op rij, maar ook in waardigheid de derde.

Hun bijeenkomsten zijn niet een farce om naar elkaar te zitten staren. Zij volgen namelijk de regel van Pythagoras na, die zijn leerlingen elke dag opriep zichzelf aan een onderzoek te onderwerpen, zich af te vragen waar zij geweest waren en op welke goede, herdenkenswaardige manier zij waren opgetreden. De Broeders vertellen dus op hun convent welke zeldzame genezingen zij bewerkstelligd hebben, welke vooruitgang zij hebben geboekt in de kunsten en wetenschappen. Zij bekijken hoe hun werkwijze met hun beginselen overeenstemt en of er nieuwe kennis tot hen komt die dankzij veel toepassing beproefd is. Zij schrijven het op in boeken, opdat het veilig in handen van hun navolgers kan komen. Daardoor neemt de ware, zekere kennis toe, tot die uiteindelijk volmaaktheid zal bereiken.

Hun school is niet zoals die van Aristoteles, want er waren doorlopend scherpe disputen[117] waarbij de een tegenover de ander stond en beiden wellicht gelijk hadden. Zij hebben echter geen vraagstukken waarover geen debat mag plaatsvinden, of die door iemand van dezelfde sekte niet kunnen worden tegengesproken.

Bijvoorbeeld: Wat is de menselijke ziel? Is het de Eerste Act[118] of iets anders, bijvoorbeeld 'endelechie'[119] ofwel 'entelechie'[120],

---

[117] Het Engels laat de Latijnse verwijzing naar de Peripatetici onvertaald. In de hiernavolgende alinea's hekelt Maier het oeverloze geanalyseer onder filosofen. Gelet op zijn lovende bewoordingen in voorgaande alinea, lijkt hij het contrast tussen de werkwijze van de Broeders en de leerlingen van de Aristotelische School duidelijk te willen maken. De betreffende passages geven verwarring, omdat die ook over de Broeders lijken te gaan. Zoals ook elders gebeurt, is hier niet duidelijk wie onderwerp van het betoog is.

[118] Aristoteles, De Anima. Onder Eerste Act verstaat hij de voorwaarden waaronder iets zijn functie kan uitoefenen.

[119] Aristoteles. Het Latijn geeft 'ενδελεχια, terwijl het Engels overneemt als 'ενζελεχια. Endelechia, de menselijke ziel, als eerste werkelijkheid van het natuurlijke lichaam.

hetzij geboren, hetzij voortgebracht, of doordrenkt, een hemelse gift, en vele duizenden andere soortgelijke muggezifterijen, en tenslotte laten zij het bij een mening.

Daarom hebben zij een raamwerk ontworpen om disputen te reguleren en met termen te komen. Daarmee verduisteren zij kennis nog meer en sluiten zij doelbewust hun ogen. Laat hen tot vervelens toe de natuur en de oorsprong der metalen bediscussiëren en of er een transmutatie kan plaatsvinden. Wie zal er beter geïnformeerd en bediend zijn? Daarom is ijdel disputeren een grappige sport en slechts een andere vorm van ijdelheid. Een solide en werkelijke waarheid zal er niet het resultaat van zijn.

Een zekere filosoof, die een dispuut opving dat over de deugd ging, gaf als antwoord, dat wanneer men de discussie niet tot een einde kon brengen, men er niets aan zou hebben. Als iemand zich erin bekwaamt dat hij vaardig wordt in de geneeskunde, waarom laat hij dan de wereld niet weten wat hij kan en, terwijl hij ijdele prietpraat aan de kant legt, vervolmaakt hij niet het grote werk aan de natuurlijke tinctuur? Maar als hij de kans krijgt, zal hij bij hoog en bij laag volhouden dat zoiets niet kan worden samengesteld, waarmee hij een mantel voor zijn onwetendheid krijgt, want hij zal al wat hij niet weet, verhullen.

Doch wie zal men een ruiter noemen die nog nooit gereden heeft? Wie zal om een smid roepen die nimmer in die kunst iets gemaakt heeft? En waarom zouden wij hem als filosoof achten, die zijn filosofie nooit ervaren heeft, doch slechts enige domme en fantasierijke woorden heeft geuit?

---

[120] Het Latijn geeft 'εντελεχια, terwijl het Engels overneemt als 'εντολοχια. Entelechia. Al deze begrippen lijken aan elkaar gelijk te zijn.

Sommigen kunnen hier tegenwerpen dat een deel der filosofie contemplatief is, waarnaar de wiskundigen en metafysici verwijzen. Het andere deel bestaat uit handelen, waarop de ethici en de politici duiden. Plato was er ontstemd over dat de wiskunde werd aangevoerd bij concrete onderwerpen, zoals de rekenkunde bij getallen, muziek bij geluiden, meetkunde bij meetwerk. Maar wij moeten bevestigen dat hij hierin afgunstig was op de mensheid, en zijn gedrevenheid de boventoon liet voeren over zijn rede: Want wat heeft iemand er voor voordeel aan om slechts op grond van speculeren de geheimenissen van God en de natuur te beschouwen? Is het aanbevelenswaardiger om op de juiste wijze te denken, dan goed te zijn? Hetzelfde gaat op voor de geneeskunde, want er gewoon over nadenken is net zo nutteloos, absurd en idioot. Hoe kunnen wij datgene een werkelijke oorzaak noemen, waarvan wij nooit een gevolg hebben gezien? Er waren oude filosofen die experimentele kennis hebben gezocht en meer de Natuur dan de Kunst bestudeerden, meer het voorwerp dan zijn betekenis en naam; net als de magiërs onder de Perzen, de brahmanen onder de Indiërs en de priesters in Egypte en thans de Broeders van het R.C. in Duitsland. Wij zien dus dat zij voor een goed doel samenkomen, want elke rechtbank heeft zijn vastgestelde tijd waarop op de juiste wijze recht kan worden gesproken zodat het onrecht niet nog verder toeneemt. De Broeders vergaderen om de misbruikte natuur te beschermen, om de waarheid weer onder haar macht te brengen, en vooral eenstemmig God ervoor te danken dat hij hun zulke geheimen heeft onthuld. Wanneer iemand tot een hoog ambt wordt bevorderd en de ceremoniën en aangelegenheden rond de toelating verwaarloost of veracht, zal de prins hem onmiddellijk uitschakelen als iemand die achterbaks met zijn gunsten omgaat en hem minacht. Nu het dus God heeft behaagd om deze Broeders met zulke zeldzame begunstigingen te eren, zou hij hen - wanneer zij hun dankbaarheid niet mochten tonen - weer van zijn talent kunnen ontdoen en hen tot het voorwerp van zijn wraak maken.

De wet kent een uitzondering. Wanneer zij niet kunnen verschijnen, moeten zij hetzij via hun medebroeders, hetzij schriftelijk, de oorzaak van hun afwezigheid meedelen, want hun conditie, ziekte of een andere buitengewone gebeurtenis kan hun de reis verhinderen.

Wij kunnen niet aangeven op welke plekken en op welk tijdstip zij elkaar ontmoeten. Soms heb ik Olympische huizen geobserveerd die niet ver van een rivier gelegen waren, en een bekende stad die naar wij menen S. Spiritus[121] wordt genoemd. Ik doel op de berg Helicon of de Parnassus, waarin Pegasus een bron van eeuwig stromend water opende waarin Diana zich waste, voor wie Venus dienstmeid was en Saturnus kamerheer. Dit zal voor de intelligente lezer voldoende aanwijzing zijn, doch de onwetende des te meer in verwarring brengen.

[121] Sanctus Spiritus, de Heilige Geest.

Hoofdstuk 15

Betreffende de vierde wet, dat iedere Broeder een geschikt iemand moet uitkiezen die hem na zijn dood zal opvolgen, opdat de Broederschap voortgezet kan worden.

Alle dingen in de wereld kennen veranderlijkheid en veranderingen. Hetgeen vandaag was, is er morgen niet. Dit blijkt bovenal bij de mensheid, waarvan iedereen met net zo veel zekerheid ooit zal sterven als hij op dit moment in leven is. Daarom heeft God vanuit zijn hemelse voorzienigheid voortplanting en toename geschonken, opdat - hoewel de individuele mens sterft - de soort toch behouden kan blijven. Dit is het aangeboren beginsel dat de oorzaak van vermenigvuldiging is, zodat planten, dieren, mineralen, en de mens als edelste schepsel, tot het einde der wereld in aantal zullen toenemen. Vele filosofen hebben geklaagd over de kortheid van het leven van de mens die, hoewel hij veel uitmuntender is dan andere wezens, toch niet zó lang leeft dat hij hun leeftijden bereikt. De arend, de raaf, de leeuw en wat niet meer, houden het langer vol dan de mens[122], alsof de natuur hem een stiefmoeder is en de anderen haar werkelijke kroost zijn.

Dat leidt dus tot de conclusie dat de Broeders, aangezien zij stervelingen zijn, met zekerheid ooit ophouden te bestaan en het gewone lot van hun aard ondergaan. Hun wijze wetgever maakte niet overhaast deze wet, dat iedere Broeder een geschikt persoon moet kiezen die zijn opvolger zal worden. Bij hun keuze keken zij niet naar de verplichtingen tegenover vrienden,

---

[122] Maier stelt hier dat de arend, de raaf en de leeuw ouder worden dan de mens. Rond 1550 was de gemiddelde leeftijd van de Europeaan zo'n 30 jaar. De huidige levensduur van de arend, de raaf en de leeuw zijn respectievelijk zo'n 70, 40 en 70 jaar. Maier lijkt met zijn observatie goed te zitten.

of naar hun natuurlijke band met zonen of Broeders, maar zuiver naar hoedanigheden als geschooldheid, zwijgzaamheid, vroomheid en soortgelijke andere gaven.

Onder de Egyptenaren erfden de zonen niet alleen hun vaders bezittingen, maar hadden zij dezelfde handel en tewerkstelling. De zoon van een pottenbakker was een pottenbakker. De zoon van een smid was een smid. Maar de koningen werden gekozen uit de kring van priesters, de priesters uit de kring van filosofen, en de filosofen waren altijd de zonen van filosofen. Dikwijls echter was er op onderdelen een groot verschil tussen de zoon en de vader. Tastbare goederen kunnen op het nageslacht worden overgedragen, en de zoon kan zijn vaders erfgenaam zijn. Doch de gaven des geestes, vooral die zoals deze Broederschap ze bezit, worden zelden van generatie op generatie op het nageslacht overgedragen. Hij die, hetzij door pleitbezorging of doordat hij met geld wordt ingeschakeld, ertoe wordt gebracht om jegens iedereen een allesbehalve waarlijk deugdzaam man tentoon te spreiden, schaadt de oorspronkelijke gever van een dergelijk talent, de wetgever en de gehele Broederschap. Wellicht zouden namelijk vijanden erdoor in staat zijn hun plannen gestalte te geven, God zou erdoor onteerd worden en de deugd uitgebannen.

De filosofen onthulden geheimen aan niemand die al niet door God zelf verlicht werd, opdat zij met een verfijnd begripsvermogen de diepste uitspraken en diepgaandste geheimen konden vatten. Anderen zeggen, dat wij degene met wie wij nog niet een baal zout hebben gegeten, niet moeten vertrouwen. Dat wil zeggen, degene met wie wij nog niet zo veel woorden gewisseld hebben, dat wij met zekerheid hebben ervaren waar zijn kundigheden liggen en wat hij aan uitspraken doet. Vriendschap kan namelijk niet worden vergeleken met paarden, die wanneer ze jong zijn een daarmee overeenstemmende prijs hebben, maar wel met wijn en goud die met de jaren beter

worden. Daarom halen de Broeders pas iemand als lid de Broederschap binnen als hij in alle opzichten goedgekeurd en zeer deugdzaam is.

In Athene werden op deze wijze ter ere van Prometheus, Vulcanus en Minerva bepaalde riten en ceremoniën uitgevoerd. Vele personen wees men aan om de stad te komen binnenhollen met verlichte toortsen. Hij wiens licht uitging, maakte ruimte voor de anderen, zodat de overwinning werd verworven door degene die als eerste met zijn brandende toorts bij het doel aankwam. De betekenis hiervan was, het verbreiden van geheimen gestalte te geven, want het uitgaan van de toorts is de dood van een voorganger, waarna een ander levend wezen hem met zijn verlichte toorts opvolgt. Op die manier bereiken de zeldzame geheimen der chemie veilig de komende generaties.

De chemie is inderdaad een wetenschap die boven alle wetenschappen staat; de Minerva die aan het brein van Jupiter ontsprong; een hemelse straal die zich vertoont om de dingen beneden tot gemak te dienen. Dit is de geboorte van het begrip, waarvan de voortplanting net zo belangrijk is als die van het lichaam. Wij kunnen waarnemen dat bepaalde lichamen de andere onsympathiek zijn, en op geestelijk gebied zien wij net zulke grote verschillen. Wij moeten volledig weten waar iemand staat, opdat een krankzinnige geen zwaard in de hand gedrukt krijgt. Een goed ding kan namelijk kwaadaardig gebruikt worden, net zoals een kostelijke wijn die in een stinkend vat gedaan wordt, zowel van kleur als van smaak verandert. Archimedes[123] pochte, dat wanneer hij zijn voet op een zekere plek zou kunnen neerzetten, hij dankzij zijn vaardigheid de hele wereld in beweging kon brengen. Wat zouden mensen met een slechte inborst wel niet doen, wanneer dit het onderwerp van zulke geheimen zou zijn? Zij zouden zonder twijfel trachten al hun verdorven plannen uit te voeren.

[123] Het Engels geeft abusievelijk "Armbomedes."

Sommigen zullen zich afvragen waarom zij zo'n verkiezing houden en niet liever hun kennis met hen begraven laten worden. Of (wanneer dat niet zo onwaardig zou zijn), waarom zij die niet in druk laten verschijnen, zodat iedereen de beschikking over hun geheimen kan krijgen en ze kan lezen en begrijpen. Of waarom kiezen zij er anders niet voor, dat zij de Broederschap verder doen toenemen? Wij zullen hen allen antwoorden, om hen die deze vragen stelden tevreden te stellen.

Ten eerste, waarom kiezen zij een paar personen uit en laten zij hun geheimen niet verloren gaan? Ons antwoord is, dat voor beide een goede reden is. Keizer Augustus kon het niet verdragen dat de Aeneïs van Vergilius verbrand zou worden, ook al had deze dat bij laatste wilsbeschikking nog willen laten doen, opdat de glorie van Rome er niet onder zou lijden. En toch had deze dichter, net als Homerus onder de Grieken, in plaats van de waarheid fictie voortgebracht. En is er niet een groter doel waarom de Broeders van het R.C. zouden nastreven dat zulke geheimen in de herinnering bewaard zouden blijven? Mogen deze leringen, die geen fabels bevatten maar ware, goddelijke experimenten, nimmer vergeten worden.

Wij kunnen jammerend het verlies betreuren van geheimen die eerst opgeschreven zijn en toen ongelukkig genoeg verbrand, of die niet opgeschreven en toen vergeten zijn. Om beide te voorkomen, is het passend dat zij aan een paar handen toevertrouwd worden en door deze zorgvuldig op anderen worden overgedragen. Voor de zondvloed werden de kunsten in twee zuilen gebeiteld, opdat vuur noch water ze zouden doen vervagen. Later werd, zoals sommigen schrijven, de kabbalistische kunst uitgevonden en van mond tot oor doorgegeven. De rabbijnen hebben heden ten dage hooguit nog een schaduw over van het wezenlijke van die wetenschap.

De heidenen hadden hun colleges, waartoe alleen zij werden toegelaten die onberispelijk konden converseren en uitgelezen waren, zodat iedereen die op een scholastische manier opgeleid was, niet beschouwd werd als een geschikt iemand om van hun genootschappen deel uit te maken. Zij maakten een keuze uit de meest bekwamen en daarvan waren er maar weinig. De Broederschap van het R.C., die weinigen welverdiend heeft toegelaten, leeft deze regel na.

Vervolgens komen wij op de reden waarom zij hun kennis niet in druk doen verschijnen of openbaar maken. In de politiek zijn er vele kwesties - op godsdienstig gebied nog meer en in de natuur niet weinig - die niet het licht zouden moeten zien, maar in iemands borst besloten moeten blijven. Zich hier niet aan storend, hebben sommigen de geheimen van de natie beschreven, maar niemand heeft het tot op heden aangedurfd de geheimenissen van God te onthullen. Toen Alexander de Grote in Egypte was, leerde hij van de priester Leon dat de goden daar - alsook die welke overal elders aanbeden werden als Jupiter, Dionysius, Mars en andere - geen goden waren. Hij meldde dit per brief aan zijn moeder, maar beval dat zijn brief onverwijld moest worden opgedragen aan Vulcanus[124], opdat de massa die deze goden aanbad niet in verwarring zou worden gebracht. Zo is het ook met de natuur. Als daar de geheimen van bekend zouden worden, wat zou er dan van orde terechtkomen? En hoe kan datgene wat aan velen onthuld wordt, een geheim worden genoemd? Ook al zouden vele mensen geschikt geacht worden om kennis te ontvangen, toch hebben maar weinigen zo veel controle over zichzelf dat zij die voor zich houden. Wie zal zich de tong afbijten en zich de vrijheid ontzeggen die hij anders zou genieten? Er zijn maar weinigen die hun woorden in hun mond laten vergaan door ze daar lang te laten zitten. Een oude filosoof die men verweet dat hij een onwelriekende adem had, zei, dat dat kwam doordat hij er geheimen liet wegrotten.

[124] Met andere woorden: de brief moest worden verbrand.

Dat niet allen die naar de Broederschap verlangen, gekozen worden, is niet hun fout. Zij bevinden zich ten opzichte van de anderen in een loterij[125]. Aan hoven worden diegenen het snelst bevorderd die aan hun prinsen het meest bevallen; en hen die men kent, genieten de voorkeur boven vreemdelingen, hoewel die beter verdienen. Maar genoeg over deze wet.

125 "but the others lottery", vertaling onzeker.

Hoofdstuk 16

De eerste wet: de letters R.C. moeten hun zegel, aard en herkenningsteken zijn.

De Egyptenaren hadden twee soorten letters. De ene, die heilig waren en alleen aan de priesters bekend waren, werden hiërogliefen genoemd. De andere waren profaan en algemeen bekend. De heilige tekens waren de afbeeldingen van dieren, planten of wiskundige figuren die in marmer waren uitgehouwen. In Rome zijn ze nog te zien, waar ze intact naartoe zijn gebracht tijdens de heerschappij van Augustus. Omdat het bas-reliëf betreft, hebben ze een lange levensduur. De profane tekens bestonden uit lijnen, net als bij de Grieken en Hebreeërs. De priesters maakten van beide gebruik; de ene voor de natie, de andere voor de wijzen en geleerden. Hiërogliefen waren tekens en karakters die een diepe kennis bevatten die niemand, vanwege een afgelegde eed en om de goden niet te mishagen, aan anderen mocht onthullen.

Beginnende filosofen hebben zich alle moeite en navorsing getroost om de betekenis van deze hiërogliefen te achterhalen. De feniks (die zeer juist tot de chemie behoort) rekende men tot een schepsel dat aan de zon was gewijd. Zijn embleem stemt met alle heilige kenmerken overeen. Op dezelfde wijze hebben de R.C. verscheidene letters om hun denkwijzen aan hun vrienden te onthullen en ze voor anderen te verbergen.

Hun tekens zijn R.C., die zij gebruiken om niet van een naam verstoken te zijn. Vanaf het moment dat ze voor het eerst op schrift werden gesteld, kan iedereen al naar gelang zijn hoedanigheid aan deze letters een uitleg verbinden. Korte tijd

later werden zij Rozekruisers[126] genoemd, waarbij de R. de roos en de C. het kruis vertegenwoordigt. Die benaming bestaat nog steeds, hoewel de Broeders hebben verklaard dat zij er op symbolische wijze de naam van hun stichter[127] mee bedoelen. Wanneer iemand in andermans hart kon kijken en diens gedachten opvangen, zouden wij woord noch geschrift nodig hebben. Maar omdat ons dit ontzegd is en het alleen aan de engelen vergund is, moeten wij elkaar spreken en schrijven. Deze letters omvatten de gehele Broederschap en wel op een zo duistere wijze, dat men via hun namen niet hun familie kan kennen, noch via hun familie hun persoon, noch via hun persoon hun geheimen.

Iedere Orde heeft zijn voorschriften en vignet of embleem. De mensen op Rhodos hebben het dubbele kruis. Die van Bourgondië hebben het gulden vlies. Anderen hebben een kousenband, ter ere van een vrouw die haar kousenband tijdens een dans verloor[128]. De Broeders hebben de letters R.C., en terwijl enkele andere uit hiërogliefen bestaan en dienst doen om geheimenissen te bedekken, zo hebben ook de Broeders er een speciale bedoeling mee. Ik ben geen voorspeller, geen profeet. Toch heb ik mij, met verlof, in mijn andere boeken hierover uitgelaten. Want R. duidt op Pegasus en C. op Julius. Wanneer u niet op de letter maar op de juiste interpretatie let, hebt u een sleutel om geheimen te openen en daaromtrent de ware kennis te verwerven. D. wmml. zii. W. sgqqbka x; begrijp het als u

[126] *Cum R. rosas & C. crucem designent*. Het Engels laat een flink stuk tekst uit het Latijn onvertaald.
[127] In feite C.R.C.: Christian Rosen Creuz.
[128] *S. Georgii falciae tibialis (olim de crure mulieris in chorea delapsae)*. De kousenband [in feite: scheenband] van S. George (ooit tijdens een dans afgevallen van het been van een vrouw). S. George is de schutspatroon van Engeland. In de Engelse vertaling werd de term S. Georgii niet overgenomen uit het Latijn. Verderop in het Latijn wordt er nogmaals op ingegaan, maar de Engelse vertaling negeert het.

kunt, u hoeft niet verder te zoeken. Is dit niet een klauw van de Rozenleeuw, een druppel uit de Hippocrene?[129] En toch ben ik niet zo ontrouw geweest om hun heilige mysteriën te publiceren. Want, tenzij iemand zeer vaardig is met woorden en dingen, kan hij er niets uithalen. Sommigen maken uit geschikte namen anagrammen. Kijk wat is opgeslagen in R.C., het Rozekruis. Ha ha, ach nee[130]: daarin zitten zowel een lach en een klacht omsloten, zoetheid en bitterheid, vreugde en verdriet, want om tussen de rozen te leven en onder een kruis zijn twee tegengestelde zaken. Van de mens die op het punt staat geboren te worden, deels door van plaats te veranderen, deels doordat de navelstreng wordt doorgesneden, zegt men dat hij gewoon is tranen te storten en zich zelden te verheugen. In hun hele leven, dat niet meer is dan een voortgezet verdriet, zit bij velen meer van het kruis dan van de roos. Ik ga er echter van uit dat - van het R.C. - de R., bijvoeglijk gebruikt, het hoofdbestanddeel uitmaakt, omdat het omgekeerde in de uitleg van het Roze-Kruis niets goeds inhoudt.

De keizers van Duitsland, keizer Karel de Grote en zijn opvolgers, vonden het nodig handzegels te gebruiken en die bij hun ondertekeningen te plaatsen. De Broeders besloten, dat zij hierin niet moesten achterblijven. Laat daarom vindingrijke lieden het anagram van de Rozekruisers beoordelen. Want dit R.C. bevat een acrostichon, en met ijver moet de rest uit te vissen zijn. Maar ik hoop dat niemand zo dwaas zal zijn om te denken dat dat teken een machtwoord is, zoals men veronderstelt van het woord Abracadabra, want wij bedoelen niets minder en hebben slechts ons oordeel ingebracht. Laat anderen zo vrij zijn om hun eigen mening te hebben. In woorden stellen wij echter geen belang. Wij kijken meer naar de inhoud. Want daar gaat het om, ook al heeft die niet veel

[129] De paardenbron. Een fontein op de Griekse berg Helicon, gevormd door de hoeven van Pegasus.
[130] *Eheu*, O nee, ach!

betekenis. Woorden zonder inhoud zijn evenwel ijdel en onbeduidend. Toen een zekere koning de Laconiërs dreigde vanwege hun lange brief en een spoedig antwoord verlangde, zonden zij hem deze letters terug: OY[131]. Met de ene bedoelden zij, dat zij zijn eis niet zouden inwilligen. Met de andere, dat zij aan zijn dreigementen totaal geen waarde hechtten. Een overdaad aan woorden dient dus dikwijls geen doel, en een paar die beladen zijn, kunnen afdoende zijn.

Vandaar dat men niet te min moet denken over deze aspecten van letters. De ene helft[132], de R., drukt 'rabies'[133] uit; de C. geeft de maan weer. Als de zon[134] tussen hen in staat, vormen zij een hart[135], dat in de mens het belangrijkste is en, indien men oprecht is, een aanvaardbare gift aan God vormt.

---

[131] Het Latijn geeft *OY*; het Engels foutievelijk "OT." Het betreft het Griekse OY, ofwel ou, dus "zeker niet!", of "niets daarvan!"

[132] *Illa media*. De Engelse vertaling geeft foutievelijk: "and the middle."

[133] *Hinc canina illius litterae R. rabies & media illa C. Luna*. De Engelse vertaling geeft foutievelijk "R. Babies madness and the middle, L. Luna the Moon do express." In het Latijns origineel staat een afbeelding, zie hierna. Maier zegt niet meer, dan dat de 'R' voor Rabiës staat, en de C voor de maan. De Engelse vertaling voegt het begrip 'waanzin' toe, dat niet in het origineel staat. Wel is het zo, dat rabiës, dus hondsdolheid, uiteindelijk leidt tot waanzin, door aantasting van het centrale zenuwstelsel. Van het Latijnse 'rabere' (Engels: to rave). Daarbij staat de 'C' voor de maan(sikkel), dus voor Luna en daardoor ook voor waanzin (vergelijk 'lunatic'). De Engelse vertaling maakt dus een interessante vergissing, want die geeft: "L. Luna the Moon", terwijl het Latijn geeft: *C. Luna*. Mogelijk heeft men de 'C' van het Latijns origineel voor een verschrijving door Maier aangezien, en die gecorrigeerd naar 'L', van 'Luna'. Dit in het voorbijgaan aan de sikkelvorm van de maan, die betekenisvol en terecht in het Latijns origineel werd aangeduid met 'C'.

[134] Zie de afbeelding: de 'O' staat voor de zon.

[135] *Cor*, Latijn voor 'hart'. Maier stelt dit Latijnse woord samen uit een aantal letters uit de hier getoonde afbeelding, namelijk de C, de O en de R.

Hoofdstuk 17

Betreffende de eerste en laatste wet die inhoudt, dat de Broederschap van het R.C. honderd jaar verborgen moet blijven.

Wanneer de gewone burgers er kennis van nemen dat openbare kwesties op een geheime wijze worden geregeld, verwachten zij vanwege hun onwetendheid dat er wel een complot achter zal zitten. Zij beklagen zich daar openlijk over, omdat zij niet in staat zijn de zon te zien. Bedriegerijen en verdorvenheid verlangen namelijk de nacht en de duisternis om ze te verbergen en te verhullen. Daarom vindt men acties die in het verborgene plaatsvinden slecht.

Naast de ruwe meerderheid hebben vele diepgaandere geesten ondoordacht klaarblijkelijke dingen goed genoemd en andere niet, zeggende, dat wanneer ze van waarde zouden zijn, het niet duidelijk is waarom ze niet bekend mogen zijn opdat ze door eerlijke lieden omarmd mogen worden. Alsof alle gerechtvaardigde geheimen, omdat ze gerechtvaardigd zijn, openbaar gemaakt zouden moeten worden. Zou men het niet als lichtzinnig beschouwen wanneer de kostbaarheden van een prins, alleen omdat ze rechtmatig verworven zijn, aan iedereen getoond moeten worden? Zo'n opvatting zou zeker alleen een dief en rover te pas komen.

Toch zijn de Broeders schuldig omdat zij zichzelf verbergen, want zij zouden waarschijnlijk meer goed kunnen doen wanneer zij bekend waren. Men zou hen namelijk moeten kunnen raadplegen en zij zouden de kans krijgen om van alles te doen. En waarom houden zij zowel hun persoon als hun verblijfplaats voor zich? Maar laat ons bedenken dat zij reizen. Zoals ieder ander weldenkend mens ook doet, rekenen zij niet een land

speciaal tot het hunne. De hele wereld is voor hen als hun eigen geboorteland. Op reis wordt men door velerlei zaken beziggehouden. Er is veel vleierij, weinig oprechtheid, veel valsheid en bedrog, maar waarheid en eerlijkheid vindt men niet. Hij van wie zijn familie, naam of beroep bekend zijn, kan tot zijn nadeel de aandacht trekken.

De bijbel noemt hen, die slechts in de hemel hun ware land en thuis hebben, pelgrims. Daardoor zijn de mensen in hun eigen land, waar zij bezittingen hebben, een vreemdeling en reiziger. En waarom zou het dan nauwelijks[136] bekend mogen zijn waar zij wonen, als zij daar toch niet lang verblijven? Hun handelen is zoals het hun betaamt die hopen in de hemel te verschijnen en te schijnen, hoewel zij hier beneden verborgen zijn.

Hoe groot is de waanzin van hen die hun tijd in dronkenschap en onmatigheid doorbrengen en bekend staan om hun ondeugden. Of die hém nazeggen, die pochte dat hij nimmer de opkomende of ondergaande zon zag, en dat zijn buik zijn enige God is[137]. Zij verlangen datgene te eten wat zeldzaam is en uit verre landen meegebracht, alsof hun hele wereld in korte tijd zou moeten worden verslonden door het vullen van hun ingewanden, in plaats van hun brein. Misschien hebben zij weldenkende zielen, maar zo beperkt dat zij leven om te eten en te drinken, in plaats van uit te stijgen boven hen die slechts eten of drinken opdat zij in leven kunnen blijven.

De Lacedaemoniërs plaatsten dronkaards voor een groep kinderen opdat zij, door het zien van de schrikwekkende ondeugendheid en vervorming, die ondeugd zouden mijden en haten, zoals Lycurgus beval. Maar dergelijke beestachtige personen trekken er heel vaak anderen die hen gezelschap

[136] "not scarcely be known." Het woord 'not' is in dit verband niet logisch.
[137] Maier duidt hiermee vermoedelijk op de bijbel, Filippenzen, 3:19.

houden in mee, en hun vechtpartijen zijn maar al te vaak gevaarlijk en destructief.

Daarom zouden dergelijke ondeugden als smerig moeten worden toegedekt, opdat anderen er niet toe uitgedaagd worden en opgefokt worden om dezelfde enormiteiten te begaan. Sterker, laat men die dingen niet alleen verbergen, maar ook begraven en in hun plaats profijtelijker dingen gebruiken. Doch wanneer alle goede en eerlijke geheimen aan het licht gebracht zouden worden, durf ik wel te beweren dat de Broederschap van het R.C. niet de laatste zou zijn om geen reden tot angst over ze te hebben. Ik betwijfel echter of wij die gelukkige dagen zullen meemaken.

Er zijn vele slechte dingen die door gewoonte in goed aanzien zijn komen te staan. Als een ondeugd wordt voortgezet, denkt men op het laatst dat het een deugd is. De Broeders wilden geen aanleiding scheppen tot argwaan, want hetgeen niet bekend is, kan niet uitgeoefend worden. Zonder oefening is er geen staand gebruik. Zonder staand gebruik vindt een dergelijke fout niet plaats, hoewel het feit dat zij door en door eerlijk zijn, niet zozeer afgeschermd of benadrukt hoeft te worden.

Bovendien zou de oorspronkelijke opsteller van de wet dat de Broederschap honderd jaar verborgen moet blijven, de wereld misschien de tijd geven om haar ijdelheden, onzin en waanzin af te leggen en tegen die tijd geschikt te zijn om zulke kennis te ontvangen.

Werkelijk ieder mens die ogen heeft, kan een grote, verheugende verandering in de wereld waarnemen, alsook dat vele bijzondere ontdekkingen gedaan worden, veel misvattingen in de Kunsten rechtgezet worden en deze in volmaaktheid zullen schitteren. Wat zou er dan op tegen zijn, dat de naam van

de Broederschap in haar Fama, Confessio en andere boeken gepubliceerd wordt?

Er zijn tweehonderd jaar verstreken sinds de eerste wet werd opgesteld, namelijk gerekend van 1413 n.Chr. tot 1613 n.Chr., toen de Fama ongeveer werd uitgebracht. Hoewel niet helemaal vaststaat wanneer de ontdekking[138] plaatsvond, kan dat wel genoegzaam uit de tekst ervan afgeleid worden. In 1604 n.Chr. werd de tombe van de eerste stichter geopend. In de profetie wordt gesteld: "Na 120 jaar zal ik bekend zijn."[139] Als we daarom vanaf 1604 n.Chr. 120 jaar terugrekenen, komen we uit op 1484 n.Chr.[140] Als we daarop weer 106 jaar in mindering brengen, komen we uit op 1378 n.Chr. Enkelen die dit van hun voorgangers hebben vernomen, hebben de waarheid ervan met klem bevestigd.

---

[138] Maier duidt hier kennelijk op het onthullen van de eerste wet.

[139] *Post CXX Annos Patebo*, Na 120 jaren zal ik worden geopend. Volgens de Fama Fraternitatis R.C. werd deze spreuk aangetroffen op een deur bij de graftombe van de allegorische figuur Christian Rosenkreuz.

[140] Dan zou 1484 n.Chr. dus de datum van de graflegging zijn.

Hoofdstuk 18

Betreffende het voordeel of nadeel dat voortvloeit uit onderricht vanuit totale verborgenheid, of vanuit ontdekking (zoals nu het geval is) van de Broederschap van het R.C.

Ik kan mij niet voorstellen, dat ook maar iemand mij er terecht van kan beschuldigen dat ik de wetten van het R.C. zo uitvoerig bespreek. Misschien zijn sommige mensen als kwaadaardige spinnen, die aan welriekende bloemen waar bijtjes honing uithalen een destructief gif onttrekken. Wat voor anderen plezierig en zoet is, kan hun die er niets mee hebben, verachtelijk en lelijk toeschijnen. Terwijl zij dwalen en zelf ijdel zijn, vitten zij op onze Broederschap en lachen die uit en doen neerbuigend over haar wetten. Zij zeggen: welk voordeel zullen wij aan hun ontdekking ontlenen? Wij horen dan ook, dat velen die een titel dragen zich misdragen en anderen bedriegen, want onder die vlag verhandelen zij hun ingewikkelde geneesmiddelen en maken een potje van alle medische methoden.

Wij ontkennen niet dat het beste ding verkeerd ingezet kan worden. Dat kan men echter niet toerekenen aan dat ding zelf, maar moet worden toegerekend aan degene die het aldus inzet. Men kan dus naar waarheid zeggen dat de Broederschap en haar wetten onwettig zijn, maar dat de inrichting en intentie ervan gerechtvaardigd zijn. Toch beklagen afgunstige personen die zich gewijd hebben aan het toevoegen van onheil, zich erover. Zij proberen de ontevredenheid van de menselijke geest aan te wakkeren. Daarom zullen wij in dit hoofdstuk laten zien wat de voor- en nadelen zijn die voortkomen uit het ontdekt of toegedekt zijn van de Broederschap.

Er zijn vier soorten van het goede: het noodzakelijke, het eerlijke, het genoeglijke en het voordelige. Iemand die iets nastreeft of onverteerbaar vindt, kan op basis van een van dezen worden aangetrokken. De eerste twee daarvan genieten de voorkeur; de andere hebben minder gezag. Maar toch gaan de laatstgenoemde vaak boven de eerste, en velen geven - al naar bij hun aard past of omdat zij de andere wat grover vinden - de voorkeur aan het ondergaan van het genoeglijke en het voordelige. Daarom zullen wij die behandelen, maar niet als afgescheiden van de noodzakelijke en eerlijke vormen van het goede.

Met welk doel zou een dergelijk genootschap moeten bestaan, als de winst en het voordeel ervan geheel en al verborgen moeten blijven? De Ethiopiërs en de Judeeërs, die nooit van haar Fama en Confessio gehoord hebben, lopen niet weg met de Broederschap, maar als zij zouden geloven dat er zo'n select mannengezelschap is, zouden zij er toch weinig bij stilstaan, omdat zij er geen voordeel aan zouden ontlenen. De rijkste geesten laten ons onverschillig als wij ons niet bij hen kunnen aansluiten. Kwesties die zich op grote afstand van ons afspelen, betekenen niets voor ons. Wij staan er niet bij stil hoe de Judeeërs vechten, en zij negeren onze Kunsten.

Wanneer de Broederschap zichzelf niet kenbaar had gemaakt, had dat voor het onderwijs niet veel schade betekend, aangezien er dan niets aan toegevoegd werd. Tot dan toe werden ziekten immers al genezen en preventieve behandelingen uitgevoerd en onderwezen. De wetenschappen zijn vooral in de afgelopen honderd jaar zo aangepast, dat zij hun uiterste vervolmaking hebben bereikt. Wanneer men daarentegen de Broederschap had verborgen, zouden velen bijzonder hoopvol op winst gerekend hebben, want alle vormen van nieuwsgierigheid zouden terzijde zijn gelegd. De mensen zouden zichzelf er niet mee geplaagd hebben om ijverig naar de Broederschap te zoeken op plekken

waar zij haar zelfs met de grootste moeite nog nauwelijks hadden kunnen vinden. Zo veel verlangens zouden dan niet onbevredigd zijn gebleven, zo veel beloften dwarsgezeten, zo veel zuchten en tranen vergeefs zijn geweest. En ten slotte zou er geen aanleiding voor verwarring zijn geweest. Maar aanzien al deze dingen zo onwaar en absurd zijn, zullen wij ze niet waardig achten om er een antwoord aan te verspillen. Wij zullen ons daarom wijden aan het voordeel van de Broederschap zoals deze bespeurd en bekendgemaakt is. Er is in de wereld een enorme overdaad aan dingen dankzij de verscheidenheid der soorten. Er is zo'n grote hoeveelheid individuen, dat het welhaast onmogelijk is om te ontdekken of zij in aantal toenemen of teruglopen. Vandaar dat mensen van statuur die door de dood worden weggenomen, niet gemist worden, want anderen volgen hen op. De rijzende zon is er de oorzaak van dat wij weinig aandacht besteden aan de zonsondergang.

Als de Broederschap niet ontdekt was, had het de wereld aan niets ontbroken. Want men verlangt niet naar hetgeen niet bekend is en jaagt het niet na. De afwezigheid ervan is geen verlies. En wij twijfelen er niet aan, dat er in de natuur maar zeer weinig wezens waren die, voordat die ontdekt werd, ooit over de nieuwe wereld droomden die nu Amerika genoemd wordt. Wie dacht er na over het nut van het schrift en de boekdrukkunst voordat die werden uitgevonden? Maar nu is het genoegzaam bekend welke voordelen ze de ganse wereld bieden, hoewel er voordien geen behoefte aan was.

Er is geen lijn zo lang of iemand zo groot, of er kan wel iets aan worden toegevoegd. De volmaaktheid van de wereld was dus niet zo absoluut of er vermocht wel iets aan te worden toegevoegd.

Daarom vermeerderde de ontdekking van de Broederschap de glorie van de wereld. Wij zullen nu laten zien op welke manier, dat wil zeggen door het onthullen van geheimen en het ontdekken van andere, zij veel aan het welzijn der mensheid heeft bijgedragen.

De dichters verhalen van Antaeus dat hij in zijn gevecht met Hercules meermalen tegen de grond werd geslagen, maar zich even zo vaak hernam doordat hij de aarde kon aanraken, want men dacht dat hij de zoon van de aarde was. Dankzij haar hulp was hij altijd zegevierend. Totdat hij dan met Hercules streed, die achter zijn geheim kwam, hem in zijn armen klemde en hem dooddrukte terwijl hij hem in de lucht hield. Onder Hercules wordt verstaan een ijverig en bekwaam filosoof, en onder Antaeus de persoon op wie invloed moet worden uitgeoefend en in wie tegenstrijdige eigenschappen zitten. Met deze aangelegenheid raakt men niet gemakkelijk vertrouwd, omdat die overal verborgen ligt en tegelijkertijd toegankelijk is. Zie de eerste in relatie tot het menselijk denkvermogen, de ander in relatie tot het gevoel. En ook al weet men dit, is de voorbereiding toch zo moeilijk dat men er weinig goeds van kan verwachten. De filosofische aarde is zijn ouder, wier deugd niet eenvoudig bereikt kan worden. Vandaar dat deze Antaeus heimelijk gesterkt wordt door zijn moeder. Daarom is alle inspanning om Antaeus te doden vergeefs en dient zij geen doel.

Vandaar dat Osiris die op het punt stond naar India af te reizen, niet lichtvaardig raad inwon bij Prometheus, zich bij Mercurius aansloot als gouverneur en bij Hercules als de president van de provinciën, dankzij wiens inspanningen en die van hemzelf hij altijd zijn doel bereikte[141]. Hij maakte gebruik van de werkplaats van Vulcanus, het gouden huis waar Apis gevoed en

[141] Mercurius nam Prometheus gevangen. Vulcanus, de smid der goden, sloeg hem in de boeien. Later bevrijdde Hercules Prometheus.

verzorgd wordt. Deze drie vorengenoemden hebben namelijk hun onderscheidene taken binnen het filosofische werk. Sommigen zullen vragen wat dit met de Broederschap van het R.C. te maken heeft. Het heeft terecht op hen betrekking, want zij hebben Antaeus overwonnen, afdoende hun herculische kracht laten zien, de vindingrijkheid van Mercurius en de voorzienigheid van Prometheus. Dit is de kennis waarin de Broederschap bedreven is, verkregen uit de diepste diepten der natuur. Die te verwaarlozen of tolereren dat die verloren gaat, zou lichtzinnig en waanzin zijn. Er is geen chemicus die niet begrijpt wat wij bedoelen.

Zij die een reis maken naar Oost-Indië, kunnen niet zonder vers, zoet water. Als zij een bron ontdekken, houden zij daar goed rekening mee, maken zij daar aantekening van. Zij doen dit, opdat anderen die die kant op reizen er ook plezier van kunnen hebben. In de filosofische reis is er des te meer reden om bij het vinden van een fontein welke aangename stromen voortbrengt en gemakkelijk de dorst kan stoppen of verminderen, deze hoog te achten en op waarde te schatten.[142]. Ik bedoel hiermee niet het dode water, maar het levende water van de filosofen dat, wanneer het eenmaal bereikt is, tot het succes in elke onderneming leidt. Het gehele werk is namelijk volmaakt door één kunstgreep, door één werkwijze, door één natuurlijk vuur (waarbij de andere drie: onnatuurlijk, tegennatuurlijk en veroorzaakt[143], niet mogen worden verwaarloosd), in één vat, op één tijdstip, met één werkgang, waarvan men heel goed moet weten wat die inhoudt. 2.[144] Het Boek M., dat altijd in de hand en het denkvermogen van de Broederschap aanwezig is en nog steeds aan het nageslacht wordt doorgegeven, legt de kennis van deze Natuur afdoende bloot. In het Boek is de

[142] Het Engels laat in deze alinea wederom veel Latijn onvertaald, onder andere verwijzingen naar Osiris, Dionysius en de steen van Sisyphus.
[143] *occasionato*.
[144] Het is onduidelijk waarom het Latijn hier begint te nummeren.

vervolmaking der Kunsten opgenomen, te beginnen met de hemelen en dan afdalend naar de lagere wetenschappen. Want het denkvermogen van een wijs man verlangt naar kennis van alle waarheden, wil fouten elimineren en zich omhullen met glorie en uitnemendheid. Dit wordt echter niet bereikt door loze en ijdele speculatie, doch door ijverig toepassen, hetgeen de enig ware wijsheid is. 3.[145] Voorheen heb ik al genoeg gezegd over hun remedies om ziekten te genezen. 4.[146] De Broeders hebben tot slot nog een ongelooflijk vermogen, dankzij hetwelk zij devootheid, rechtvaardigheid en waarheid de boventoon kunnen laten voeren en de tegenovergestelde ondeugden onderdrukken in iedere persoon op wie zij invloed hebben. Het is echter niet mijn plicht om te verklaren wat dit is. Ik smeek de grote God, die de hele wereld door zijn voorzienigheid regeert, dat hij alles aan de kant zet opdat dergelijke geheimen nooit verloren gaan; de hele wereld er voordeel van moge ontvangen; de mens het daarna niet voldoende acht om de natuur oppervlakkig te onderzoeken, maar door er diep in door te dringen meer kennis draagt van God, die het centrum is; en hij hem altijd lof geeft vanwege zijn goedheid.

[145] Idem.
[146] Idem.

Hoofdstuk 19

Vele fabels hebben hun weg gevonden onder de naam van de Broederschap, opgerakeld door de massa die altijd verkeerd beoordeelt wat zij niet begrijpt.

Nu de Broederschap als zodanig heel bekend is, maar ten aanzien van de deelnemende personen verborgen, kan het niet anders dan dat vele vreemde, vreselijke en ongelooflijke onwaarheden aan haar worden toegeschreven. Want als wij iets horen, zien of via enig ander zintuig hebben ervaren, zal dat toch door mondelinge overdracht aangepast worden, zo al niet totaal veranderd, omdat hij die erover vertelt er hetzij iets aan zal toevoegen, hetzij er iets aan afdoen. En als dan de ander het niet meteen vat, of wanneer diens geheugen hem parten speelt, of hij het mooi vindt dat wij jaloers zijn op zijn relaas, zal hij er ongetrouw verslag van doen. Zij aan wie de twee vermogens van het geheugen en het oordeelsvermogen ontbreken, zijn geen competente rechters in kwesties van een zo groot belang. Wat kan een blinde getuige bevestigen over wat hij zag? Of een dove over wat hij heeft gehoord? Of iemand die niet in staat is iets te begrijpen, over wat hij niet kan bevatten? Want zij allen zien het ene voor het andere aan. Zij geven het onderwerp de schuld en niet zichzelf. Zij veronderstellen dat alle dingen net zo laag zijn als de delen waaruit ze zijn samengesteld. En omdat zij vaardigheden tekortkomen, erkennen zij niet het gebrek eraan. Wie het ook zijn die uit onwetendheid of kwaadaardigheid woorden wegslingeren met de bedoeling de Broederschap ermee te schaden, zij zetten alleen zichzelf te kijk. Doch laten deze ganzen, die men slechts houdt om de maag te vullen, het achterwege laten om tegen onze zwanen te blazen. Het water waarvan wij nu spreken, is niet dat waarin de vissen zwemmen. Noch is het een geschikte studie voor lui die zo traag van begrip zijn en een hindernis vormen. Stop om te

ontdekken wat ge zijt dankzij uw ijdele woorden. Geleerde en wijze mannen worden er niet door gehinderd, en waarom moet aan hen het goede met het slechte vergolden worden? Nu mogen sommigen zich afvragen wat dan wel de fabels zijn die aldus geuit worden over de Broederschap. Wij antwoorden, dat velen hun Fama en ongevaarlijke Confessio naar beneden gehaald en verdraaid hebben; dat zij hen tot ketters, geestenbezweerders, bedriegers en ontwrichters van de staat rekenen. O zware tijden, o slechte manieren! Wat is er van de wereld geworden wanneer lasterpraatjes voor waarheden moeten doorgaan, en zij die zich aan God en heiligheid toewijden en de bijbel tot hun regel maken, ketters genoemd worden; wanneer zij, die de diepten der natuur doorvorsen oplichters worden genoemd; wanneer zij, die zich erop toeleggen anderen goed te doen, bedriegers worden geacht; en tot slot wanneer zij, die hun uiterste best doen om hun land vooruit te helpen, voor zijn grootste vijanden worden gehouden?

Volgens mij moeten de grove beschuldigers wel dezelfden zijn wier werk het is om eenvoudige drankjes voor apothekers te destilleren. Niets haten zij meer dan kennis. Zij rekenen zich des te gelukkiger naarmate zij des te onwetender zijn. Maar ik moet erkennen dat sommigen handelen vanuit een edeler en goddelijk principe en ruimdenkend zijn in hun wens en verlangen om het universum te bevatten. Zij besteden hun tijd niet alleen aan studie en meditatie, maar toetsen ook wat zij leren. Een wijs man probeert omtrent alles kennis te verwerven, zoals een prins kennis draagt van alle dingen die er omgaan. En zoals hij door het ene van een zot te onderscheiden valt, is hij door het andere te onderscheiden van een boer. De Broederschap volgt deze eigenschap niet onredelijk na, zodat hun vervolmaking naderbijkomt[147].

---

[147] *has proprietates Fraternitas non immerito imitatur* (= de Broederschap volgt deze eigenschap niet onredelijk/ ongerechtvaardigd na), *vt omni*

Wat tegen hen is ingebracht aangaande het ontwrichten van de staat, is totaal ongefundeerd en door hen[148] bedacht. Laat het daarom terugslaan op de eerste bedenkers ervan, bij wie het thuishoort omdat het op henzelf slaat. Zij[149] zouden terecht over zulke onwaardigheden die hun worden toegeschreven hun beklag mogen doen, doch zij rekenen het als een deugd om te lijden.

Dat wijd verbreid in de wereld zovele ketterijen voorkomen, kan niet op het conto van de Heilige Schrift worden geschreven. Juist het obstinate van de mensen die de tekst geweld aandoen om die op hun wensen te laten aansluiten, is hetgeen ingeperkt moet worden. Het is dus niet de fout van de Broederschap dat

---

perfectioni magis appropinquet. (= zodat alles volmaakter naderbijkomt.). Het woord *immerito* heeft een meervoudige betekenis: 'onredelijk', 'ongerechtvaardigd', maar ook 'onschuldig', 'foutloos'. In combinatie met *non* leveren de eerste 2 betekenissen een positieve observatie op: 'niet onredelijk', 'niet ongerechtvaardigd'. In combinatie met de 2 andere betekenissen wordt de observatie ongunstig: 'niet onschuldig', 'niet foutloos'. Gezien de werkwijze van de Broeders en de context, kan *immerito* alleen in positieve zin bedoeld zijn. Het Latijn start vervolgens een nieuwe zin met een neutrale observatie, dus niet per se gelinkt aan de vorige: *Quod de perturbatoribus* (= Wat [nu] betreft, etc.). Daarmee zijn beide Latijnse alinea's vanuit hun positieve startpunt consistent te noemen. Het Engels geeft evenwel: "but the Fraternity do imitate both, so that nothing is wanting to hinder their perfection." (= maar de Broederschap volgt beide na, zodat er niets ontbreekt dat hun vervolmaking zou kunnen belemmeren.). Met andere woorden: alle voorwaarden zijn aanwezig die hun vervolmaking kunnen belemmeren. Logisch is dit niet. Wij zouden immers veel meer de stelling mogen verwachten dat niets de vervolmaking van de Broeders zou kunnen belemmeren. Nu het Engels is uitgegaan van een negatieve interpretatie van *immerito*, heeft dat invloed gehad op de Engelse vertaling van de vervolgzin, waardoor ontstond: "As for that reproach (…) it is altogether false" (= Wat betreft het verwijt dat (…), is dat geheel onterecht). Daarmee zijn beide alinea's in het Engels weliswaar consistent, maar inhoudelijk onjuist. Het Engels geeft daarbij nog een onvolledige weergave van het Latijn.

[148] De beschuldigers.

[149] De Broeders.

zij misbruikt wordt, maar van degenen die zo verdorven zijn dat zij haar schade doen. Want als het om te bewijzen dat iemand schuldig is, afdoende zou zijn om hem te beschuldigen, zouden wij geen onderscheid kunnen maken tussen rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid, waarheid en misleiding, wit en zwart, hetgeen ik al met al onredelijk zou achten.

Hoofdstuk 20

De Broeders van het R.C. dromen niet over enige reformatie in de wereld door middel van religie, het bekeren van de Joden, of de werkwijze van de 'enthousiasten'[150]*, die ogenschijnlijk door de Heilige Schrift zou zijn vastgesteld. Ook hopen zij er niet op en streven zij het niet na. Zij erkennen integendeel waarheid en gerechtigheid en betonen er zich de minnaars van.*

Aangezien datgene wat overdag de mens het meest door zijn gedachten speelt, hem in de nacht het werken aan zijn verbeeldingskracht verstoort, zo zal ieder mens erop bedacht zijn dat hem bij het nastreven van zijn bedoelingen geen gelegenheid daartoe ontglipt. Zij die hun aandacht richten op rijkdom, zijn druk en ingespannen in de weer om hun bezittingen te vermeerderen. Zij die hun gedachten wijden aan het veranderen van de maatschappij, het wijzigen van de religie, het vernieuwen van de kunsten, maken gebruik van dikwijls zeer verachtelijke instrumenten om hun zaken voor elkaar te krijgen. Uit deze bron zijn vele kabbelende beekjes tevoorschijn gekomen. Volgens mij hebben dergelijke oorzaken geleid tot veel tumult en verwarring in de maatschappij, waar mensen geleid werden door ijdele gedachten en domme dromen. Dat blijkt nu duidelijk zowel bij de anabaptisten als de enthousiasten, waarvan er zelfs in onze dagen niet velen zijn, die door hun ambitie om langs nieuwe wegen - anders dan als reformisten - bendeleider te zijn, alle orde en wet hebben verstoord. Zij zouden waarachtig de religie en het onderwijs het liefst met hun fantasterijen opzadelen.

[150] Religieuze groepering, ook wel zeloten genoemd. Duits: 'Schwärmer'. De term wordt gebruikt voor anabaptisten, puriteinen of sektariërs in het algemeen.

Zodra zij hadden gehoord van deze eerwaardige sociëteit, verzekerden zij zich ervan dat hun verlangens een fortuinlijke uitlaat zouden vinden. Want in de wetenschap dat de Broeders toegang hadden tot kennis en rijkdom[151], twijfelden zij er niet aan of dezen zouden beide talenten aanwenden om in de wereld een universele reformatie teweeg te brengen. Daarom hebben zij[152] zichzelf onmiddellijk één rijk, één religie, eenheid en eendracht in het vooruitzicht gesteld. Doch in dit alles werden zij[153] misleid en op een verkeerd spoor gebracht, want zij[154] hebben nooit dat soort dingen beweerd. Ook valt het niet uit hun geschriften af te leiden. Uit hun boeken kan iets worden afgeleid betreffende de hervorming der Kunsten, zoals die nagestreefd werd door hun eerste auteur, plm. 217 jaar geleden, rond 1400 A.D. In die tijd hadden zij een hervorming nodig, getuige het werk en de studie van eminente lieden die terecht hun tijd spendeerden aan het bevorderen van kennis. Ik noem slechts, in Duitsland[155], Rudolf Agricola[156], Erasmus van Rotterdam, D. Luther, Philip Melanchton[157], Theophrastus Paracelsus, Joh. Regiomontanus, Copernicus, Tycho Brahe en vele anderen. Het lijdt geen twijfel of de Kunsten zullen toenemen, hun luister zal verfijnder zijn, er zullen meer geheimen worden onthuld. Maar dit houdt in het geheel geen verband met religie. Laat derhalve Rome, die hoer van Babylon[158], die met haar afgoderij een kerkelijke tirannie veroorzaakt; die met dreigementen niet alleen minderwaardigen, maar ook koningen die trotse woorden

---

151 Zoals dit door hen was gezegd in de Fama Fraternitatis R.C.
152 De anabaptisten e.a.
153 Idem.
154 De Broeders.
155 Het Engels vertaalde onvolledig en sloeg bovendien Tycho Brahe over.
156 Bekend humanist. Studeerde onder andere in Duitsland. Werd later gemeentesecretaris in Groningen. Had contact met Erasmus.
157 Philip Melanchton, assistent van Luther, belangrijk onderwijshervormer, 1497-1560.
158 Openbaring van Johannes, H17.

uitbraken tegen de ware Kerk van God tot haar slaven en vazallen maakt, zonder dat de Broederschap zich daar op enige wijze in mengt; haar speelgoed en ijdelheden, haar godslastering en profaniteiten afzweren en op het juiste pad terugkeren. Aldus kan een reformatie tot stand komen en kunnen devotie en religie tot bloei komen.

Toch vrees ik en betwijfel ik of zij de naakte waarheid en eerlijke eenvoud zullen omarmen, aangezien zij die rijk en machtig zijn, niet datgene juist achten wat in enigerlei mate tegen hen gericht is. Doch zulke hervormingen horen niet zozeer bij de mens als wel bij God thuis, die naar believen de harten der mensen kan verwinnen en aldus allerlei kwesties zo kan regelen, dat aan de groei van het papendom een stevig halt wordt toegeroepen. De Broeders echter (zoals het alle goede mensen betaamt) rekenen het zich tot hun plicht voor zulk een hervorming te bidden en die te verwachten. Hun werk omvat meer het verlichten van het begripsvermogen dan het veranderen van de wil, hetgeen Gods eigen werk is. Want hij geeft - al naar het hem goeddunkt - te doen en te willen. Wie kan (ook al kon hij wonderen verrichten) de tegenstrevende Joden bekeren wanneer de bijbel hen meer verwart en een struikelblok wordt? Kijk hoe hun eigen geschriften elkaar tegenspreken, hoe het ene het andere dwarszit. En toch nemen zij niet die in overweging welke met elkaar in overeenstemming zijn. Wat uw enthousiasten betreft, de onthullingen waarover zij zozeer pochen, hebben soms op zonde betrekking, maar die kan niet van God afkomstig zijn. Verzinnen zij immers niet een uitleg van de bijbel? Wanneer hetzij de duivel hun een rad voor ogen draait of zij misleid zijn, vinden zij dat hun toestand gelukzalig is. Zij erkennen geen die boven hen staat, hoewel dat in de bijbel bevolen en toegestaan is.

Doch onze Broeders hebben in hun midden altijd één persoon als hoofd en gouverneur gehad aan wie zij gehoorzaam zijn. Zij

betreuren de persoon waarvan zij merken dat die bedrogen en vaak bezeten is. En dan is het nog zo, dat het onmogelijk is hitte te scheiden van vuur. Evenzo is het onmogelijk de deugd te scheiden van dit genootschap. Zij wijden hun tijd aan plicht jegens God, aan het ijverig bestuderen van de bijbel, aan liefdadigheid, aan gratis geneeswerk, aan het beproeven van de geheimen der natuur. Zij hebben de ware astronomie, de ware natuurkunde, wiskunde, geneeskunde en chemie, waardoor zij in staat zijn zonderlinge, prachtige effecten te bewerkstelligen. Zij zijn zeer actief, zuinig, gematigd, gesloten, eerlijk. Ten slotte houden zij zich ermee bezig voor alle mensen van nut en voordeel te zijn. Nu wij over dezen de hoogste aanbevelingen hebben gedaan, moeten wij bekennen hoe ontoereikend wij zijn om hun waarde te evenaren.

EINDE